

ژبې مري

او نور

د پښتو نړيوالې ورځې ته

زک د جون مياشت ۲۰۲۰ د

ليکونکي: ډاکټر ماخان مېړی شينواری

Ketabton.com

د لوي څښتن

په

سپيڅلي نامه

د پښتو نړيوالې ورځې ته

		نیو لیک	
		سریزه	الف
۵۰	. د علومو اکاډمي د استادانو دندې	۱	لومړۍ برخه: ژبې مري
۵۲	.....د شننيزې دکشنري ليکل	1	د پښتنو تل لرلي ناخوالي - ۱
۵۴	د پوهني وزارت اړونده	3	د ژبې پيدايښت - ۲
۵۷	پنځم : داسې گډې وډې	4	ژبه څه شی دی - ۳
۵۷	خوب د شپې کډه کړه	۵	.... داپوهنه او پوهېدنه په کومه ژبه - ۴
۵۷	فضا نړۍ	۶	..... ژبه د پوهونو او پوهېدنو - ۵
۶۳	نوره هم بدبيري	۶	کلنور څه شی دی؟ - ۶
۶۳	د افغانستان غميزې ته	۸	ژبې مري - ۷
۶۷	زما جوډره بمونو والوزوله	۸	پښتو مري - ۸
۶۹	.....د جادو جام	۸	دا چې پښتو مري
۷۰	....د بون پ،هنتون	۸	.....دويم: د افغانستان دولت او پښتو
۷۲	....زړښت ته	۱۲	د ژبې غوره والی - ۱
۷۳	په المان کې د ژوند يوه لحظه	۱۵	پښتو پوهنيزه کيډنه
۷۵	د شاعر غوره والی	۱۷	.... د ژبې پوهنيزه کيډنه که
۷۷	...د ارواښاد ډاکتر ستوري	۲۶	..نورو ژبو زدکونکو پښتو سرهد
۸۱	..د ارواښاد ډاکتر اسد بها	....	په پښتو ښوونځي
۸۴	.... شاعر څوک دی او	۳۵	.....دریم : ژباړه
۸۴	د ډاکتر شينواري ليکنې او ژباړې	۳۵	...د شمېرپوهنې ژباړه او
۹۰	د ډاکتر شينواري ژوند ته	40	....څلورم : د افغانستان د پوهنيزو موسسو
		40	....په ښوونځي کې د نصاب
		۴۹	..... پوهنتون لهپاره نصاب د

سريزه:

په دې ليکنه کې زه هڅې دالې يم، چې ،، د ژبې مري،، پرته يا په څنگ کې نورې ليکنې هم راغونډې کړم، چې زياتې يې د ژبې د ودې او ژبساتنې په برخه کې دي. د پوهنيزو موسسو يعنې د پوهنې وزارت، پوهنتون او علومو اکادمۍ د پروگرامونو سره مل د ژباړې په هکله يوه ليکنه په کې شته او همداسې ژب اړونده نور څه هم په کې ځای په ځای شوي او پرته له دې، ځنې وړې وړې ليکنې هم ورزياتې شوي، چې داسې ادبي يا بل ډول يا هرډول ليکنې يې چې بولي، په کې راوړل شوي.

کيدی شي، چې ځنې ليکنې مې بل کتاب کې هم راغلي وي، خو هلته به هم اړوندتيا ولري او د موضوع د روښانه کولو له پاره به اړين وي.

ځنې ليکنې پخوانۍ دي او ځنې مې تازه په کې ځای کړي.

دا دې په گوته وي، چې د تاند د درنې خپرونې او همداسې د دعوت منلې خپرونې او همداسې د پښتو لومړنۍ خپرونې ټول افغان خپرونې کې دا ليکنې هم خپرې شوي، چې زه ترې زياته مننه کوم.

زه به وهڅېږم، چې دا زما ليکنې تاسو منلو لوستونکو ته زما د گران عزبېز، د ښوونځي ملگري انجنير ستانه مير زهير د ځوي گران انجیر وراه گل شمشاد زهير د کتابتون له لارې وړاندې کړم، چې زه يې تل منندوي يم، ځکه چې تراوسه يې زما له پنځه دېرش زيات د شمېرپوهنې، فزيک او د پښتو ژبې په هکله کتابونه خپل ketabton.com کې خپاره کړي.

د لوي څښتن په سپېڅلي نامه

ژبي مري

د دې له پاره، چې د ،، ژبي مري،، سرليک لاندې ليکنه روښانه کوو، د مخه به يې يو څو سرليکونه وڅېړو، چې د ژبي غوره والی راته په کې روښانه شي.

د پښتو تل لړلي ناخوالي

د ژبي په وده او کره کونه کې د هرې ژبي ويونکي په دولتي څلورديوالي کې کوبښ کوي، چې د ژبي په پوهنيزه اړخ، ساده کولو او غښتلي کولو کې يې هڅه وکړي.

په خپله خټه کې خو دا پوره د خواشيني وړ خبره ده، چې د يوه قوم وگړي دې د خپلي رسمي ژبي د وروسته پاتيوالي په هکله ناخوالی کوي، دا او يا هغه ملامته کوي، ځکه چې:

په يوه هيواد کې د يوې ژبي رسمي پاتيوالي په دې مانا دی، چې دا ژبه د ليکلوست، ښوونې روزنې او د دولت يانې په دولتي څلورديوالي کې، همداسې د ښوونې روزنې او د لوړو زده کړو ژبه وي، لکه زموږ په هيواد افغانستان کې چې درې يوه رسمي، سراسري او په ټوله مانا دولتي ژبه ده.

داسې د ژبي په هکله او په ځانگړي توگه د پښتو په هکله خو هم بايد کوم پښتون يا بل افغان دې ته اړ نه شي، چې د ژبي په هکله دې څه ناخوالی وکړي، خو دا چې افغانستان يو ځانگړوالی لري، د منطقي د نورو هيوادونو سره، او د خپل تاريخ په اوږدو کې، په ځانگړي توگه پښتانه د ډيورنډ د کرښې وروسته زيانمن شوي، نو همداسې د هيواد د ډيرکي ژبه هم د دې ځانگړنوالي له امله په ځان پسي دا د ناخوالو ځانگړنوالی لري، چې

..... ۲ .....

زه غواړم دا په دې ليکنه کې روښانه کړم او خپل اند په دې هکله گرانو لوستونکو سره گډ کړم.

ما څو کاله د مخه په دې هکله دا لیکنې لرو دې، خو اوس وتوانیدم، چې دا لیکنې گرانو لوستونکو ته وړاندې کړم، په دې هیله، چې پښتو هم هغه قانوني ورکړشوی خپل ځای ونیسي او بالاخره مور له دې ناخوالو، چې ورسره گیر یو، خپلواک شو، نه یواځې پښتانه بلکې ټول افغان اولس، چې د دې ناخوالو سره په یو ډول نه یو ډول لاس په گریوان دی.

که چیرې د داسې لیکنو څخه کوم د تجزیه غوښتنو یا د بلي کومې ژبې په تاوان، یا د بل کوم قوم په تاوان څه راځي، چې هغه ناروا وي، باید وغندل شي او مخه یې ونیولشي، خو که چیرې د نورو ژبو او نورو، زموږ د هیواد کلتورونو ته په کې درناوی او خپل یعنې د هغوي ځای ساتل وي، او یواځې د خپل حق غوښتل یې موخه وي، چې د تاریخ په اوږدو کې او اوس هم د افغانستان دولت او حکومتی چارواکو ترې سرغړونه کړی او کوي یې، دا روا غوښتنه ده او باید کوم پښتون په دې ونه ډار شي، چې گوندې څوک به یې فاشست یا ناشنالیست وبولي.

هیڅ څوک یو بل چا او یو بل قوم ته د تاوان اړولو حق نه لري او هیڅ کله باید د خپل قوم د روا حق څخه څوک د بل کس د خوښۍ لپاره تیر نه شي.

که څوک چا ته له خپله جیبه یا له خپله ځانه خپل څه شی (لکه پیسې) ورکوي، خو خپل یې دی او حق یې لري، خو د قوم د ملکیت څخه تیریدنی حق باید څوک ځان ته ورنه کړی شي، ځکه چې د اولس حق دی او ترې تیریدنه یې ناروا ده. بیلگه یې ژبه راوړی شو، چې د اولس ملکیت دی، که څوک ترې تیریري، دا د خپلې ژبې او خپل قوم سره زیات تیری دی.

کوم قانون، چې منځ ته راځي اړتیا ورته وي. دا چې په افغانستان کې پښتو ژبه سراسري رسمی ده، په دې مانا، چې اړتیا ورته شته او تر اوسه لا د اړتیا څخه نه ده لویدلې یانې د له منځه تلو لپاره تر اوسه لار ورته نه ده ازاده شوې. دا اړتیا ورته ځکه شته، چې پښتانه په افغانستان کې ډیرکې قوم دی.

مور پښتنو تل په شعر او ادب کې ځانونه ستائیلې، ژبه مو ستائیلې، پښتونولي مو - چې په ککره کې ژبه ده - ستائیلې او ستایو یې، څوکه دې ته پوره پام وکړو، نو دا مو زیاتې کړې، ځانونه مو تیرباسلي، د ریښتیا یې څخه مو تیخته کړې او ریښتیا یې مو پټه کړې. مور گورو یا ریښتیا ده، چې همدا مور پښتنو د خپلې ژبې سره مینه نه ده ښوولې، که نه نو کومه بیلگه به مو شته وی، چې دې ناخوالو ته به مو اړتیا نه پېښیدې. گورو، چې پښتانه تل دا ناخوالې کوي، چې د ژبې سره یې هغه قانوني تله نه ده شوي، په دې هکله - زما په اند- زیاته ناروا د دې ژبې سره پخپله پښتانه کوي. یو څوک چې پخپله له خپل حق تیریري، نو بل څوک یې ورته د ورکولو چمتووالی نه لري او نه یې دنده ده، چې د ځان لپاره نوی پر ابلم پیدا یا رامنځ ته کړي. څوک چې له ژبې تیریري، هغه له خپل حق څخه نه - لکه د مخه مو گوته ورته ونیوله- بلکه د اولس له حق څخه تیریري، چې دا ناروا ده، له قانون څخه سرغړونه ده او د ژبې سره تیری.

..... ۳ .....

راځی دا پوښتنه رامنځ ته کړو، چې کله او کوم پښتون په پښتو ترې نه تیریدونکی ولاړ دی؟

مور پښتانه د کمې رنځ باندې اخته يو او دا راته ښه نه ښکاريزي، چې پخپله داسې يوې وروسته پاتې ساتل شوي ژبه باندې د هغه خپل ورکړ شوي يا لرلي حق باندې ودرېږو، که په دولت کې دننه پښتانه وي او يا له دولت څخه دباندې پښتانه. مور پښتنو د پښتو روحيه ضعيفه کړې، چې زمور روحيه يانې د پښتنو روحيه ضعيفه ده. که پښتو ته په غور وکتل شي نو يوه خورا توانمنده او غښتلې ژبه ده، د هر څه امکانات په کې خوندي دي، خو که پښتانه وغواړي.

که يو پښتون ته ووايي، چې «پښتون نه يې» زيات زوريزي. که جنگ درسره ونه کړي، نو پوره در څخه خپه کيږي. مگر دې ته يې پام نه وي، چې دی په ژبه پښتون دی او ژبه چې پرېږدي، نو بيا په کې د پښتانه څه پاتې کيږي؟

هيله ده، چې گران لوستونکی دې ته پوره غور وکړي او خپله پښتونواله يا په خپل کلتور باندې ولاړوالی ته پوره پام وکړي.

که د پښتون د پتي په پوله تير شوي، چې هغه لار نه وي، نو کيدی شي چې له لږ خبرو تاو راتاو څخه وروسته سره ووژني. د خپل ځان د حق څخه که په مرگ تير شو، خو دا پښتون د قوم په حق نه دی ولاړ او گورو، چې د حکومت او د حکومت څخه دباندې پښتون، له پښتو څخه، چې د اولس حق دی تيريزي، او دا د اولس حق پښتو تر پښو لاندې کوي.

ستونځي شته خو دا ستونځی دقانون په څلوردیوالي کې د خپل ځان لپاره اوبی (حل) لري. پښتو ته په قانون کې د سراسري ژبې په څير حق ورکړ شوی، که څوک يې د پښو لاندې نه کړي.

اوس نو اړونده موضوعگانې غواړو وڅېړو:

د ژبې پيدايښت

ژبه په ناڅاپي توگه منځ ته نه راځي، ژبه د انسانانو د اړتياو سره سمه منځ ته راځي، د انسان د اړتياو سره غبرگه وده کوي او پرلپسې توانمنده کيږي. ژبه د ښوونې او روزنې د ودې سره وده کوي او د پيدايښتي ژبې يا طبيعي ژبې څخه نوې کليمې او لغاتونه منځ ته راځي. نوې کلمي يا د هغه پيدايښتي کلمو له يوځاي اېښولو (ځنځيرونې) يا ترکيب څخه منځ ته راځي يا څه ورته نوې جوړيزي او يا يې له بلې ژبې رانيسی.

د هغه څه لپاره، چې په پيدايښتي ژبو کې ورته نومونه نه وي، هغه بيا د هغه چا په نامه ياديزي د کوم له خوا، چې دا نوې څه ميندل شوی وي يانوي کشف شوي او يا منځ ته راغلی وي، چې ښې بيلگي يې د تودوخی درجي يووالي يا يوونونه (واحدونه) دي، چې

کالوین او یا خیلزیوس (سیلز یوس) ته ګوته نیولې شو. لکه څنګه چې د ژبې غښتلتوب د ودې سره تړلې همداسې د ټولنې وده هم د ژبې د غښتلتوب لاسته راوړنه ده یانې د ژبې وده او د دې ژبې د خلکو پوهنیزه وده یو بل سره سیده او په ځټ تړاو لري.

لنډ: د ژبې وده د هغې اړونده ټولنې وده ځان پسې لري او د ټولنې وده د هغې اړونده ژبې وده په ځان پسې لري.

راځی، چې اوس د ژبې لنډ پیژند ورکړو یا ژبه تعریف کړو

ژبه څه شی دی؟

پیژند (تعریف، له الماني دودن څخه): ژبه د نڅښو یو سیستم دی، چې د خلکو په منځ کې د پوهیدلو او پوهولو او همداسې د خپل اند څرګندونې او د بل اند باندې پوهیدنې، د پوهې ورکونې او پوهې لاس ته راوړنې لپاره ترې کار اخستل کېږي: ژبه یا څه ویېنه، فکر کونه، د خبرو، نڅښو او یا دروحيې (مخڅیرې) له لارې څرګندېږي. د اندیز یا فکري څه روښانه ونې لپاره یا وینا کېږي او یا یوه څیره کښل کېږي او یا د بدن د غړو په خوزښت هغه اندیز څه روښانه کېږي.

د دې لپاره چې دا نڅښې او علامې ښه وپیژندل شي او ښه انسان پرې وپوهېدلې شي، نو د ژبو ټولنه منځ ته راځي، چې په دې نڅښو – که د وینا له لارې وي، که کښل شوي وي او یا که د بدن د غړو د خوزښت له لارې وي – دا د هغې ژبې ټولنه ښه پرې پوهېدلې شي.

داسې د نړیوالې ټولنې په کچه (کچه ناسمه ده، سمه یې سویه او یا سطحه ده) هم نڅښې شته، چې د نړۍ یا نژدې د نړۍ په سطحه پرې پوهول او پوهیدل کېدای شي. لکه د خوزنده ماشینونو، چې په لارو د هغو د خوزښت لپاره قوانین پلي شوي، چې نړیوال دي او دا په نڅښو خلکو ته د تلو راتلو لارې هواروي یا په ګوته کوي. د ویلو یا نوره هم ښه د خبرو کولو ژبو ترمنځ تخنیکي ژبې هم شته، چې نړیوالې دي، ښه بیلګه یې کمپیوټر یا شمیرونې دی، چې ژبه یې نړیواله ده. د داسې تخنیکي ژبو منځ کې به توپیر وي مګر د نړیوالیو یا نړیوالیتوب منځ کې یې کوم توپیر نه شته.

ترهغو چې نړۍ په ځانګړو ټولنو او قومونو وېشلې وي، د زیاتو ژبو ټولني به وجود ولري او هرې ژبې ټولني ته به هغه د خپلې ژبې ټولني د ژبو نڅښې ښه د پوهیدنې وړ وي اوزر.

لنډ:

ژبه هغه اله ده، چې انسان خپلې هیلې غوښتنې او پوهه یو له بل سره خپلو منځونو کې روښانه کوي، یانې خپل اند بل ته روښانه کوي او د بل ځان ته رانیسي. دا کار د کتابونو، یو له بل سره خبرو، رادیو تلویزیون او ۰۰۰ له لارې ځان (صورت) نیسي دا په دې مانا، چې ژبه د یو بل څخه د بیلو بیلو لارو له لارې د پوهیدلو او پوهولو اله ده.

دا پوهونه او پوهیدنه په کومه ژبه بڼه سر- یا ځان نیسي یا سر ته رسیري؟

پوهونه او پوهیدنه په هغه ژبه بڼه سر ته رسیري، په کومه ژبه چې څوک بڼه و پوهیري او بڼه وپوهولی شي. دا به نو هرو مرو مورنۍ ژبه وي، یا د هغه اړونده قوم ژبه. دا په دې مانا، چې دا بیا بیتوپیره نه ده، چې دا ژبه دي یا دا وي یا هغه. دلته د مورنۍ ژبې غوره والي بڼه څرگند باید په گوته شي، چې انسان پرې زر څه زده کولی او زر څه ورزده کولی شي.

ژبه د پوهولو او پوهیدلو اله یاني څه؟

لوی څښتن انسانان پیدا کړي او دا یې بیا په قومونو ویشلی، چې د هر قوم سره یې د هغه قوم خپله ژبه پیدا کړي. د دې قوم وگړي په همدې د خپل قوم په ژبه یو او بل سره پوهوي. په همدې مورنۍ ژبه د هغه قوم وگړي، یو بل ته هغه زده کړي څه بنایي او دا نور په همدې ژبه، چې وربښول شوي دي زده کوي. دا کار په بله ژبه هم کیري، خو دا کار پوره ستونځمن دی، چې د دې لیکنې له دننه به نوره هم روښانه شي.

هغه قوم چې ښوونه او روزنه یې په خپله ژبه دي، گړندی پرمخوده کوي او هر څه زر ورته زده کیدی شي او زریې ور ښوولی شي.

اجازه راکړی، چې دا خپل ځان د بیلگې په توگه راوړم او په دې هکله خپله ناتواني تاسو ته په گوته کړم، چې د نورو نزدې بڼه زده شوو ژبو سره یې لرم. زه د ژبو په زدکړه کې بنایي لږ ستونځي ولرم، خو بیا هم هغه خپله لاره پرې هواره-ولی شم.

ما د خپل ژوند د دوه پردري وخت څخه زیات له هیواده دباندې تیر کړی، مگر اوس هم زما لپاه لومړنۍ ژبه پښتو پاتې شوي ده او په الماني کې دا اوس هم ټیکه لیکنه نه شم کړی او په خبرو کې هم زیات ناتیکوالي لرم. دا اوس هم ماته زما ځوی اولور زما لیکنیز ناتیکوالی په گوته کړ، چې یو توری را څخه پاتې وو. گورو چې د خپلې مورنۍ یا لومړۍ ژبې غوره والی څومره راوتلی دی. په نامورنۍ ژبه کې د پوهنې زدکړه زیاته ستونځمنه ده، ځکه ستونځمنه ده، چې:

-- زده کړی په دویمه ژبه د ستونځو سره مل دي، په دویمه ژبه څوک بڼه نه پوهیري، نو ځکه بڼه نه شي پوهیدلی

-- څوک به نوي پوهنه څنگه زده کړي، چې د پوهنې سره د ژبې نابلدتیا له امله د ننه خپل اریزې ستونځي هم ولري؟

دا به یواځي په یاد راوړم، چې ماته دا اوس هم هغه څه، چې ما په ښوونځي کې لوستلی، پوهیدل یې راته ستونځمن ښکاریري. پوهیرو چې ښووني وربښوني، پرې پوهیدنه او پرې پوهونه په خپله مورني ژبه کې څومره ساده او په بله ژبه څومره ستونځمن دي دلته

په یاد راوړم، چې ما زده کړې په پښتو کړي، خو په داسې پښتو، چې د نومونو په مانا نه پوهیدو، بې له تړاو کلمو څخه یې نور څه پښتو نه وو او لا تراوسه همداسې ده.

ژبه د پوهیدلو او پوهولو اله په دې مانا نه ده، چې گوندې مورنۍ ژبې دې هغه خپل غوره والی د لاسه ورکړی وي او دا دې بې پروا وي، چې څوک یو د بل سره په کومه ژبه پوهیدل او ورپوهول کوي یا غبريږي.

د دې لاندې، چې گوندې ژبه د پوهولو او پوهیدلو اله ده، دا د لیکلوست پښتانه څنگه پوهیږي؟

د دې لاندې د لیکلوست پښتانه هغه د خپلې ژبې غوره والی ته پام نه کوي (یا یې نه شي کولی). په خورا خواشینۍ به دا ووايو، چې په حکومت کې دننه پښتانه دي، که دباندې، یواځې د خپلې مورنۍ ژبې د غوره والی څخه نه بلکې د خپلې ژبې څخه سوچ تیريږي، حتی دا اوس هم خبرې نه پرې کوي اودا د مورنۍ ژبې غوره والی یې چې څوک منځ ته راواچوي هم بڼه یې نه راځي.

پښتو د دولت په څلورديولۍ کې هم هغه خپل قانونی ځای نه دی نیولی، یانې د قانون ساتونکو اورگانونو یې په قانون پلي کوونې باندې پښه ایښوولی او تراوسه یې د قانون په ضد کار کړی، د لیکلوست ژبه نه ده سراسري شوی، چې دایې له قانون څخه ورکړ شوی حق دی. نو پښتانه لاتراوسه د مورنۍ ژبې غوره والی یا نه پیژنی او یا وايي، چې دا نو پرابلمونه منځ ته راوړی او دا خبره هم یواځې پښتانه کوي. نور قومونه په دې پوهیږي، چې دا د پښتو حق دی، خو پښتانه یې نه پریږدي، چې دې ته اړوالی یې هم احساس کړی وای.

مورن پښتانه لا تراوسه خپل ځانونه داسې غولولی شو لکه څنگه مو چې تراوسه دا کار کړی، چې مورنۍ ژبه دې دومره غوره نه وي، خو داسې فکر نه کوو، چې دا ژبه، چې خبرې پرې کوو، نو دا دې ولې پښتو نه وي.

ژبه د کلتور بڼونه او زده کړه ده، ژبه کلتور دی ژبه د کلتور په ککره کې ځای لري، نو له دې امله د پوهیدلو او پوهولو څخه ورزیاته ده.

Culture کلتوریا کلچر (لاتین کلمه ده) څه ته وایي؟

پیژند(تعریف): ۱) کلتور د ژوند د څرگندونې فکري یا اندیزه ټولگه ده.

۲) روزنه (تربیه) د ژوند نازکډول

۳) د بکتريي روزنه، چې د دې او نورو اړوندو سره یې مور سر او کار نه لرو.

په کلتور پوهیدنه او د کلتور زده کړه، چې د ژوند څرگندونې فکري يا اندیزه ټولگه وي ، نو دا کار په پیدایښتي توگه په ژبه کيږي، يا د ژبې له لارې وړاندې کيږي، نو له دې امله ويلي شو، چې پخپله ژبه کلتور دی او د کلتور په ککره کې ځای لري .

کری شو چې ووايو ، چې د پښتنې کلتور په ککره کې هم ژبه ځای لري، که څنگه؟ چې نه یواځې په دولت، ښوونه او روزنه کې یې هغه خپل قانوني ځای نه دی نیولی، بلکې زموږ په هیواد کې ، چې پښتو د پښتنو شتون له امله سراسري رسمی ده هغه ورځنۍ ژبه نه ده .

په پوهنه کې پښتو- لکه څنگه چې اریین او قانوني دی- هغه خپل ځای نه لري، پښتو او پښتانه له پوهې وروسته پاتې دي . که ووايو، چې پښتانه کلتور نه لري، نو دا به بیخایه وي، ځکه چې هر اولس خپل ځان ته یو ځانگړی کلتور لري، ځانگړې ژبه لري او پښتانه هم د داسې یوه ځانگړي کلتور او ځانگړې ژبې خاوندان دي (په دې زیات نه غږیږو، چې پښتانه څومره لوړ یا ټیټ کلتور لري، موږ یواځې یوڅو ریښتیاينې دلته څیرو) او پښتو ژبه هم یوه خورا غښتلې ژبه ده، که چیرې د دې ژبې ویونکي په پوهه سمبال او غښتلي شي او دا ژبه له کاره ونه غورځوي او یا یې داسې له کار غورځونې ته پرې نه ردي. خو که ووايو چې ډیرو پښتنو یا کم له کم له هغه زیاتو د لیکلوسټ پښتنو خپل پښتني کلتور پرېښودی او یا لږ تر لږه ورته غوره والي نه لري دا کار شوی . که ژبه ژوندۍ پاتې وي، وده وکړي، کلتور ژوندی پاتېږي او وده کوي. چې ژبې وده نه وي کړې کلتور وروسته پاتې وي.

پښتو ژوندۍ پاتې شوې په غرو رغونو کې او همداسې مو پښتنې کلتور، چې پر مخ تللی او که وروسته پاتې دی ، د همدې غرو رغوپښتنو له برکته دی .

ژبې مري:

که کومه ژبه له اړتیا ولویږي، که کومه ژبه په ټولنه کې له دې ولویږي، چې د خبرو اله او نه وي، د خبرو لیکلوسټ څخه ولویږي، دا په دې مانا، چې په ټولنه کې نوره د پوهیدلو ه ژبه ونیسي، د دفتر څخه ووځي، د ښوونځي ژبه نه پوهولو اله نه وي، یانې ځای یې بله وي، په لوړو زده کړو یانې پوهنتون کې خپل ځای ونه لري نو داسې ژبې د مرگ سره دا د نړۍ غټ . مخامخ کيږي، چې گران لوستونکي یې د تاریخي بیلگو سره ښه بلد دي دي اړتیاوو لویدل کلتورونه او ژبې، چې له منځه تللي یواځنې لامل یې د ژبې د کاره او او بس.

پښتو مري «؟»:»

د دې سرلیک لاندې، چې «پښتو مري» ښایي ځنې پښتانه ښه لید ونه لري او د دوي په اند به داسې لیکنې د پښتنو زرونه وغورځوي او ناهیلې به راپیداشي، خو زما موخه د داسې لیکنو څخه او بیا د داسې سرلیک لاندې داده، چې موږ پښتانه خپلو ناتوانیو او د دې ناتوانیو لاس ته راوړنو ته په پام شو او پرې نه ږدو، چې ژبه مو په مرگوني رنځ رنځوره وي . لا تراوسه وخت دی که وغواړو او باید دا وغواړو . زه د ژبې په هکله ښه

ليد لرم ژوند مي ژبه ده نور څه راته دومره غوره والی نه لري، مگر دا چې مور پښتانه د کمي په رنځ کيړ يواو ژبه راباندې دومره گرانه نه ده، ځکه يې پريردو. وخت له وخته تير نه دی يا يې همدا وخت دی، چې پښتو مو لا پوره له لاسه نه ده ورکړې او د پوهنيزه کيدو توان په پښتو او پښتو کي لا پوره پاتې دی، ځکه، چې دا په منطقه کي يو ستر قوم دی، که دې دليکلوست پښتو پښتو يا ټولو يا يې زياتو د لاسه ورکړې، نو په کلو او بانو کي لا پښتانه زيات دي او ژبه ژوندی ساتي. نو زما هيله له دې سرليک سره دا ده، چې پښتو راباندې گرانه شي او دا ژبه مو د نړی د ژونديو او پوهنيزه ژبو په لړی (قطار) کي ودريري.

۱۲ په سلو کي پښتو پښتو پريښودې که نور هم دا د ليکلوست پښتانه پښتو پريږدي، که څه هم دا د ليکنی له لور وي، نو پيداينستي ده، چې بيا نو پښتو مري، ځکه، چې هر دليکلوست پښتون، چې پښتو پريږدي، دا د پښتو لومړی پل دی، د مرگ په لور. مور پښتانه د نورو ژبو سره مخامخوالي (ضديت) نه لرو، خو خپله ژبه بايد راباندې گرانه کړو او وپوهيرو، چې پريښوول يې گناه ده.

لکه چې پورته مو گوته ورته ونيوله، ژبي مري، چې د هغی ژبي د ټولنی ژبنيزی اړتياوي پوره نه کړي، د ليک لوست او خبرو ولويږي، د ښوونی او روزنی ژبه نه وي او د دولت په څلورديوالی کي هم هغه خپل د اړتيا ور قانوني ځاي غوره نه کړي او دا اړتياوي يې نورې ژبي پوره کړي.

د کلتور او کلتوري ودې يانې د ژبی د ودې ځای د هر هيواد مرکز وي. پښتو په کابل کي، چې د افغانستان زړه دی، له خبرو اترو لويدي، چې دا د قانون سپکاوی حتی غير قانونی کار دی. په کابل کي گورو، چې که دوه پښتانه هم سره يوځاي شي، يو له بل سره په پښتو نه غږيري.

که چيري يو پښتون د يوه غير پښتون سره په پښتو خبري پيل کړي، سملاسي ورته ويل کيږي، چې په پښتو نه پوهيري. دا که يو کس، چې ښوونه او روزنه ترې پاتې وي پروا نه لري، خو که څوک د ليکلوست خاوندان وي، نو دا کار هم د قانون سره مخامخوالي دی، چې بايد ونه منل شي.

دا غير پښتون هم بايد پښتو ته همداسی په درنه سترگه وگوري، لکه پښتانه، چې زموږ د هيواد نورو ژبو ته او همداسی په پوره کچه دري ته په درنښت گوري اود کوم پښتون څخه به وانه وریدل شي، چې گوندي په دري دی پوه نه شي.

دې ته دې گران هيوادوال اجازه راکړي، چې زموږ د هيواد دري ژبی ته د يوې توانمندي ژبي په څير گوته ونيسم، چې نه يې څوک په تاوان خوښ دي، نه څوک بايد دا حق ځان ته ورکړي، چې د تاوان رسولو نيت يې وي، ځکه چې اجازه يې نه شته او نه څوک تاوان وررسولی شي، ځکه چې هغه پوره توانمنده ژبه ده او پښتانه هم همداسی نظر ورته لري. زموږ د هيواد ژبه ده او هرو مرو يې په همغه قانوني څلورديوالی کي درنښت په کار دی، له پښتو ژبي څخه نه کم او نه زيات.

دا چی پښتو مري، په لاندې توگه يې روښانه کولی شو:

پښتو د قانون په څلورديوالی کې د افغانستان سراسري ژبه ده. دا په دې مانا، چې د افغانستان دولت د دې ژبې او همداسې د قانون په څلورديوالی کې د نورو ژبو حقوقو ته بايد په درناوي وگوري او د ولتي ژبې په څير بايد وگڼل شي. دې پسي به د افغانستان د حکومت دندو ته گوته ونيسو.

د افغانستان دولت او د پښتو ژبه

• وي د افغانستان په دې اوږده تاريخ کې پښتو په افغانستان کې د دولت ژبه نه ده پاتې شده مخې سراسري ژبه ده مگر په دولت پورې اړونده د پښتو په افغانستان کې د قانون قانون په څلورديوالی کې ورته دا نن هم پام نه کيږي

دا چی ولي؟ او دا د چا گوناوه؟

بايد همدلته په گوته کړم، چې دا گوناوه د تاريخ په اوږدو کې او دا اوس هم يواځې د په ون په مخامخ(ضد) کار دی او قانوني بايد حکومت کې دننه خلکو ده، چې دا کار يې د قان ورته کتنه وشي، چې له دې کار څخه يانې د پښتو له پامه غورځونې څخه بايد راوگرځي • پښو لاندې نه کړي د او د حکومت په څلورديوالی کې د پښتو قانوني حقوق

په واک کې دننه پښتانه ، چې په دري غږيږي، دا خو مور نه رده وو، خو د پښتو مور پوښتو، چې داسې • ريښوول يې د پښتو سره تيری او د قانون مخامخ خوزښت دی • نه شعور يا پوهه لکه پښتنو کې چې ده، داسې شعور نو زموږ نور په قدرت کې دننه ورو ولي ونه لري؟

جمهور ريس بناغلی کرځی، چې خپل زيات وخت په دري غږيږي، پخوانی مور لکه ی خلیلی هم بايد په پښتو غږيږي، چې پښتانه پوه شي ، چې ولی زموږ بناغلی مسعود او کلنور ته يې درناوی کيږي

: ورزياتوم، چې بيا هم له ډاره، چې هسي بي ځايه د فاشت له نومولو ډايريرم — دا دلته

ل دا گوره د کوم قوم په مخامخ(ضد) خبرې نه دي، له داسې خبرو بايد بده گڼه وانه خست انون مور قانون بايد وپيژنو او په ق • کومي ژبې د لور تيا غوښتنه شته شي او نه په کې د يو مور يواځې او يواځې په دې ډول له يو بل سره له کينو ازاديدلی شو، چې • تلنه وکړو بل بايد دبل او يو د بل کلنور او ژبې ته د قانون په څلورديوالی کې احترام وي او هيڅ قوم به دا اړ نه شي او نه دې تيريدنی ته ځان اړ وگڼي، که نه نو بيا قوم حق باندي تيريدنی ته پښتانه که چيرې د بل ورور قوم ژبې ته تاوان رسوي، دا د • يو تل پاتې جنجال وي افغانستان د قانون سره مخامخوالی دی او بايد قانونی تلنه په ځان پسي ولري

• پښتو او دري د افغانستان دوه سراسري رسمی ژبې دی

سره له خپلی دري ژبې تير شي نو دا به يې له خپلی ژبې يا بل دري ژبې که چيرې تاجک خيانت کړي وي او يا يې کوم پښتون يا بل څوک دی ته اړ باسي چې گوندي په دري دی

دا يې حق نه دی او • نه کوي يا نه غږیږي ورسره خبرې نه شي او يا دی په درې لیکنه يې خبرې څخه تیریدني ته باید راو بلل شي، همداسی د پښتون هم دنده ده، چې له خپل ژبی تیر نه شي او نه د بل دې خبرې ته غوره والی ورکړي، چی گوندې، دې په قانون کی ځای ورکړ شوي ژبي باندي نه پوهیږي

غه او د بل او خپل حق ته په ه • کی ورته ټاکلی حق وپیژني هر څوک باید هغه په قانون ورکړ شوي حق قائل شي او کار ترې واخستل شي

وشي، لنډ : په واک کی دننه هم قانونمندی باید وپیژندل شي او په هغی باید هم هغسی تلنه په یوه د ژبو په هکله دا لږ غوره له دې امله ده، چې دا ژبه • که دا په هره څانگه کی وي ونه قوم اړه لري او د ژبي په هکله قانون ته په درنه سترگه نه کتنه یا د قانون نه پلی ک ن زه وایم، چې قانون • احساسات راپاروي، چې دا بیا د دې ټولني په پوره زیان تمامیږي • قانون او بیا قانون پیژندنه قانونقلونه او ورسره سمه تلنه

ونو چې گوندې دولتي ژبه دې وي، دا حق یی دولت یا دولت، پښتو تراوسه دولت نه ده منلی • ترپښو لاندې کړی

سره پښتنی واکوالو او د ي د لیکلوست خاوندانو د خپل تاریخ په اوږدو کی د خپلی ژبي دي، که مینه نه ده بنولی حتی بیخي یی پریښودلی او د پښتو د لیک لوست څخه تیر شوي ترنن ورځي، نو د ډهلي تخت به یی هیراوه، چې د دا د احمد شاه بابا څخه راوښو ره کی چې ژبه یی په کک -افغانستان د غرو سرونه به یی وه یادیدل، مگر پښتنی کلتور سره یی کومه مینه نه ده بنوولی، نن هم همدا حال دی، چې په واک کی شریک -پرتو ده روري وایي ډایریري، چې و پښتانه له پښتوتیر دي، په دلایلو به یی دومره ووايو، چې ځني څه ځني بیا د فاشست نامه څ • وایو، چې : وروري به وي خو حساب ترمنځ • به وړانه شي دوي په • ډایریري او ځنو ته بیا ژبه کومه مانا نه لري، یاني پښتو ورته مانا نه لري ځانگړي توگه او په دولتي څلوردیوالي کی له پښتو تیر شوي، دا د قانون سره د الي(تضاد) دی چې پایله یی باید د قانون منگولو ته راکښونه وي، ځکه: قانونمخامخو نده ده، پښتو خو د افغنستان رسمي ژبه ده او دا د دولت د • دی لپاره دی، چې باید پلی شي د هغه قانون په څلوردیوالی کی کی چې د نورو رسمی یا هغه کلیوالي رسمي ژبو څنگ که دا کار هرې بلې ژبي ته هم ونه • کی د هلو ځلو دنده لري وده ورکړي او په دې لار وي باید شي، دا غیرقانونی کار دی او باید د دولت له مسئولینو څخه دا وپوښتل شي، حتی د • د قانون په چوکاټ کی د قان پر خلاف تلنی له امله محکمی ته راکښل شي

ځای ورکړ شوی وي، وده نه چې په یوه هیواد کی قانونی -هره ژبه چې وي -یوه ژبه شي کولی، چې دولت دا قانون پلی نه کړي او قانون ته شا کړي یاني د قانون په مخامخ • څټ یا ضد) کار وکړي

که چیرې دولت دا کار نه کوي، نو بیا د دې اړونده ژبي د ویونکو دنده ده ، چې دولتي په دې لور باید کم له دا کار ستونځمن دی، خو • چارواکي حتی محاکمی ته راوغواړي • یی کمه هڅی وکړي، دا حق دی او باید وغوښتلي شي، دا د قانو پلی کول دي او باید پلی ش

د • دا خورا اړینه خبره ده • په واک کی دننه پښتانه وایي، چې گوندې دوي ملت جوړوي د ملت جوړونه • ژبي غوره والي اوس په دې وخت کی دومره اړین نه ورته بریښي

ي د هر افغان لپاره يو اړيک کار دی، نه يواځې د پښتنو لپاره او نه په دې نرخ، چې له ژبې قوم له ژبې تيريدنه د ملت جوړونې ته زما په اند زيان رسوي، ځکه چې دا د يوه تير شي وو، چې ايا دا په دې ډول ملت يواځې پښتانه جوړوي، مور پوښتنه ک، د حق سپکاوی دی چې له پښتو تيريري او که زموږ نور په دې واک کې دننه وروڼه هم زموږ پښتو ته په داسې درنه سترگه نه گوري، چې د ملت جوړولو له خاطر په پښتو خبرې او ليک لوست وکړي او خپلې ژبې ته شا کړي؟ او که څنگه؟

ديوالي کې بايد څه وشي؟ د دولت په څلور

يا نوره هم بڼه: قانون په دې هکله څنگه قضاوت کوي

م دا چې پښتو رسمي سراسري ژبه ده په دې مانا، چې پښتانه په دې هيواد کې يو ستر قوم دی، چې په څومره والی يې نه غږيرو، خو دا چې ډير دی او له دې امله پښتو رسمي او ته راځي سراسري ژبه ده، نو دا ترې لاس:

اول: الف: د افغانستان په دفترونو کې

ي او د افغانستان هر غړی، چې په دولتي څلورديوالي کې په کار بوخت وي، بايد په در نه پښتو وپوهيري، چې څوک ورسره په پښتو غږيري، دی ورته ونه وايي، چې په پښتو ا ي د دري قانوني حق هم دی همداسې د پوهيري، يانی په پښتو دې ورسره خبرې نه شي ی مور د پښتو لپاره د قانون لکه چې د دري دا قانوني حق، چې له پوره څخه ورزيات دی دري حق څخه ورزيات څه بايد و نه غواړو، يانی په دولت کې دننه يو پښتون هم بايد يوه دی ژبې ته دا ونه وايي، چې گوندي په دري نه پوهيري، چې دا کار تراوسه هم نه شوی

ه پښتو ب: دا چې د پښتنو له امله دا ژبه رسمی ده نو هر پښتون بايد او بيا وایم، چې بايد پ نه د ليکلوست خاوند او يواځې په پښتو وغږيري دلته هغه کسان ځانگړوالی لري، چې وي، چې د همغه کس په ژبه بايد دا د ليکلوست خاوند ورسره وغږيري

ی ري تير شي نو بيا د دري رسمي والی ته څه اړتيا ده او همداسه چيري دري ژبې له د اوداسي به پښتون، چې له پښتو تيريري، نو د رسمي والي اړتيا يې بيا له منځه بايد لاړه شي وشي، کهچې پښتانه ورته پام ونه لري

: دويم: د ښوونې روزنې په څلورديوالي کې

نه او روزنه رگوت کې بايد د پښتنو لپاره په پښتو ښوويه افغانستان کې، د افغانستان په ه دا حق د دري ژبې لپاره هم بايدوي شته وي، دا يې قانوني حق دی

د ښوونې ژبه مو پښتو نه ده پاتي شوي، دا د يوه ستر قوم ژبه په ښوونځي او لمنځتون(جماعت) او هر ځاي کې له ليک او لوست پاتي شوي ده

دولت خو دا چې د دې څارنه نه کوي، نې څارنه د دولت په غاړه دد قانون د پلی کو و کې له پخپله دا حق ترپښو لاندي کوي او په دولتي څلورديوالي کې يې پښتو په ښوونځي د دا په دې مانا، چې د پوره زياتي اړتيا سره سره د افغانستان دولتی پښو غورځولی هه نيولی، چې پخپله مورنۍ ژبه پښتو زده کړې ورتواک خاوندان د پښتنو لپاره د دې مخ

په دې هکله هره پلمه بې ځايه او د قبلولو وړ • شوني کړي، چې له دندې يې سرغړونه ده
نه ده

دریم : پوهنتون کې

څير قانوني حق لري، چې د افغانستان د هرگوت پښتو د افغانستان د رسمي ژبې په
گورو، چې په ځانگړي توگه کابل او • پوهنتون کې درسي ژبه وي او همداسې دري
يو همداسې نورو زياتو ولايتونو کې لاتراوسه پښتو د درس ژبه نه ده پاتې شوی داسې
پښتو سره د هغو پدا د قانون • خو پوهاند يا استادان دي، چې خپل درسونه په پښتو ورکوي
پښتو خو • مخامخوالی (تضاد) دی، چې په پوهنتون کې درس ورکوي، خو په پښتو نه
دې که خپله پښتانه په • لکه د پخوا مو چې وويل د پښتنو له امله رسمي سراسري ژبه ده
ونه دريري او د واک خاوندان يې پاملرنه ونه کړي، خو پيدايښتی (طبيعي) ده، چې
له اړتيا لويږي مري، ځکه چې

په پوهنتون کې بايد درس ورکونه او درس نيونه او بيرته ورکونه څنگه وي ؟

دا په دې مانا، چې • مور په افغانستان کې دوه ژبي رسمي سراسري لرو، پښتو او دري
د دې نورو • پښتون درس ورکونه او زده کړه په پښتو کوي او دري ژبې يې په دري
ه خوښه ده، چې وربښوونه او د ښوني نيونه او بيرته ورکونه څنگه قومونو وگړو بيا خپل
کوي، خو د قانون له مخې، چې پښتو کم له کمه لومړنۍ ژبه ده هغوي هم بايد د خپلو
ځانونو او راتلونکو د اسانتيا لپاره هم ومنی، چې درس وربښووني او زده کړې په پښتو
مور دې کار ته د قانون له مخې ټول وکړي، دا د ملت جوړنه کې هم غوره لور لري او
• رابولو

دا چې په افغانستان کې دا دوه ژبې سراسري رسمي ژبې دي، دا د پوهنتون لپاره هم
• ولري قانوني شکل لري، چې ترې تيريدنه يې ناقانوني ده او هم هغسې تلنه بايد ځان پسي

که نه دري ژبې په دري، لنډ: پښتانه بايد درس وروکونی او درس نيونی په پښتو کړی او
تو دا داسې ده ، چې پښتو • نو بيا د دې ژبو سراسري کيد لپاره بايد اړتيا نه وی حس شوي
ي او ژبې زده کړي هم خپلې زده کړې بايد په پښتو بيرته ورکړي، که استاد يې پښتون و
همداسې دري ژبې زده کړی هم بايد خپل هر څه په دري سرته ورسوي، بې • که تاجک
• دي، چې په پام کې ولري، چې استاد يې د کومی ژبې خاوند دی له

ی تاجک استادان او زده کړي بايد د خپلې ژبې سره مينه ولري او ترې تير نه شي، همداس
پښتانه استادان او زده کړي بايد له پښتو تير نه شي او هيڅ څوک بايد د خپلې ژبې
• ي هم بايد څوک دا تيريدنه ونه مني پريښوولو ته اړ نه شي او د هيڅ ډول زور لاند

د ژبې غوره والی

سويه (له اول : دا چې ژبه د کلتور په ککره کې ځاي لري او کلتور د يوه هيواد د پوهني
په گوته کوي، نو ژبه په پوهنه کې زيات (دې مخه مي کچه ليکلې وه، چې ناسمه ده

غوره والی لري، ځکه چې: په خپله ژبه زده کړه ساده وي او زده کوونکي اوزده کړی
• هره پوهنیزه موضوع بڼه رانیولی شي

• دې لاندې ته د گرانو لوستونکو پام را اړوم او د پښتنو ستونځي ته گوته نیسم

لی ته دومره پام نه کوي، ځکه، په دولت کی او له دولت دباندې پښتانه د ژبي غوره وا
چې پښتنو د تاریخ په اوږدو کې د کمی احساس پیدا کړی، پښتو یې پرینوولې او د بل
تون پښتو • کلتور یې غوره بللی، چی اغیزې یې په راتلونکی زیږنده باندې خورا زیات دي
• خپل ځان له دې نه دی ژغورلی، چی څوک ورپورې ونه خاندې او بی عقله ونه بلل شي
دا د افغان غول نومونې څخه د تختیدني لار یې پښتو پرینوونه کی لیدلې یا نی چې
هوبنیار وي او له دې امله یې احترام وشي ، نو پښتو پریږدي، چی دا د پښتو ژبي غوره
• والي له منځه وړي

• دویم : د ژبي غوره والي په لومړنیو زده کړو کې خورا غوره اود پام وړ او اړین دی
گورو، چې د پښتنو کوچنیانو څخه تاجک ، څوک په خپله ژبه هرڅه زر زده کوي ه
پښتون • کوچنیان ، په ځانگړي توگه کابل کې، چې ښوونه یې په دري ده چټک زده کوي
• د درس په پیل کې په دري نه پوهیږي، نو په نه پوهیدوني ژبه به څنگه زده کړه وکړي
لږ وای، چی پښتو یې بیخي پریښودې وای ، خو دا که چیرې پښتانه په کابل کې دومره
دباندې کار بیا دې پښتو پریښودو پښتنو ته هم ساده کیده، خوچې کوچنیان په کور او د کور
نه په پښتو روځنی ستونځي اوبی (حل) کوي، نو بله ژبه بیا که هرڅومره اسانه هم وي
• شي زده کولی

د اگست څخه وروسته می شپږ • زک ۲۰۰۴ په دې هکله به زه په کابل کې ، چی د
• میاشتي تیري کړي، خپلې لیدني کتنې گرانو لوستونکو ته وړاندې کړم

راغلل، د پښتنو کوچنیان، چی له میندو پلرونو سره ، دزیاتو کالو جنگ وروسته کابل ته
ول، ندا چې په کابل کې درسونه په پښتو نه وو او دا د پښتنو کوچنیان په دري نه پوهید
ه چې دوي د • میندو پلرونو یې خپل کوچنیان، کم له کمه دوه کاله راتپت ټولگیو کې واچول
ی له د نورو کوچنیانو سره کښیناستل پیدایښتي (طبیعی) ده، چی زوریدل به ، ځکه ، چ
• یوې خوا په دري نه پوهیدل او له بلې خوا به د نورو همتولگیوالو څخه لوي وو

راوړنه څه ده؟ لرنه یا پسی د دي کار په ځان

دا پښتانه زده کوونکي، نو باید ځانونه کم حس کړي او دا د کمی رنځ همدا د ښوونځي د
وه دا پښتانه کوچنیان نو په ډیرو ستونځو سره ځانونه و ی • پیل څخه د ځان سره اخلی
• پوهنیز ځاي ته رسولی شي

ه شي کولی، دا چې څو کاله دوي خو د دري ژبو زده کوونکو سره اصلاً سیالي ن
و خو وروسته پاتی او له دې برسیره ځان ته په هغه ځاي بیا نه شي قائل کیدی، چی ی
تاجک یې لري

په کابل کې د درس سیستم، چی طبعاً غیرقانونی دی

چی، لپاره په کې په پښتو زده کړې لیکلوسټ ځای نه وو غیر قانونی په دې، چی د پښتنو دا جرأت د پښتنو کوچنیانو میندو، پښتانه یې د کمی په رنځ اخته کړي او کوي یې اوپلرونو هم نه دی کړی، چی راپورته شي او دا خپل حق له دولت څخه وغواړي او دولت څو تل په پښتو په پښو ختلی دی

داسی وو، چی په هغی هغه تاجک کوچنیان هم نه شو پوهیدلی، له یوې خوا یې کتابونه پښتانه خولا څه کوي

: بیلگه

راوسه د دویم ټولگي لپاره کتابونه(دې ته مو گوته ونيوله، چی درس په پښتو نه وو او لا ت پښو لاندې کوي) ، چی دري لیکل شوي وو، په هغی هغه تاجک مور د دا قانون دولت څی خورا لور درس یې نه وي ویلی پوهیدی نه شي اوپلار هم، چ

انیول د دویم ټولگي کتاب د سعدي په شعرونو پیل کیدل یا نوره هم ښه له پنجکتاب څخه ر شوي وو، چی پیل یې داسی دی

کریمای بیخشای برحال ما که هستم اثیر کمندی هوا

د دریم ټولگي کتاب یې داسی پیل وو

رانیم نام حق بر زبان همی .....

زه ډیره بخښنه غواړم، که په لیکنه کې می کومه ناتیکوالی راوستې وي، زما هم درې (داسی ښه نه ده زده، خو پوهیدنه او پوهونه پرې کولی شم

زما د ترور ځوي په کابل کې اوسیده، چې زامنو سره به یې کله کله د لوست مرسته یما باندې به گیر وو او له دې څخه چی ترڅو زه هلته وم راونه کوله، نو په همدې کر دا پریرده بل ځای ما ورته وویل، چی څووت، ځکه، چې د ځوی سر یې نه پرې خلاصیده ی د کتاب بل ځای خو به بیا ساده وي، خو دی په دې ښکیل وو، چې په پیل ی څه لار شه پوه نه شي، نو بیا ورسته ورته ستونځی پینښیري

گران لوستونکي دې دې ته پام وکړي، چې دا څومره زورونکی او ستونځمن کار دی او څاسو باور وکړی، چې زما خوب یې له ځان سره همداسی د ستونځو په لور وځغلاوه

ما د ښوونځی د دویم او دریم ټولگي دا کتابونه، چی طبعاً په دري دي د پوهنی وزارت ل(خستل او د علومو اکاډمی ته می له ځان سره یوورترڅنگ د کتابونو پلورنځیو څخه وا اړه دا دې دلته په گوته شي، چې ما دا شپږ میاشتی د پوهني اکاډمی کې د دندې په توگه بیک (تیرې کړلي

هلته می دا کتابونه هغو د پوهی خاوندانو ته وښوول اوومي ویل، چې : داخو د دري ژبو تنو ونه یې داسی ستونځمن پیل کیري او د پښزده کوونکو سره خورا تیری دی، چی درس و زده کوونکو سره سوچ کفر دی او د دولتي چارواکو څخه خورا تیری او د پښتو تر پښد د لاندې کول اود پښتنو کوچنیانو راتلونکي بی برخلیکه کول دي او د هغوی د ناپوهی او دولتي چارواکو ده، چی دا بیا هم وایم، چی دا ستره گوناوه د څو کمی رنځ باندې گیرول دي

ت دلایل یې پښتانه او دوله تر یوې کچې پښتانه میندې پلرونه هم دا گوناوه په غاړه لري زیات راوړي، چې دا یا هغه دلیل دی یا دا، مگر د چا تحقیرول بیا په ځانگړي توگه د و زما دا حالت چې ما لیدلی، نه یانو تحقیرول هیڅ د مننې نه دي او باید ونه منل شي کوچنۍ کینه یې راپارولی

ی نه زه ما په کوچنیوالي کې پنج کتاب، گلستان، خلاصه او قدری لوستلي، خو په مانا یې په خلاصه او قدری یو څه پوهیدل، ځکه پوهیدلی يم او نه زما استادان پرې پوهیدل ه دا باور وکړی، چې زه چې هغه ژباړل کیدل، په پنج کتاب او گلستان خو هیڅ نه پوهیدل باندې نه پوهیدم او نه پوهیرم (هیله ده، چې ټیک به مې «کمند (ي) هوا» اوس هم په رای لیکلی وي) نو یو داسې کوچنی به، چې په هیڅ کلمه درې باندې نه پوهیري څه زده کړوچی ناروغی ازاد وي شي او څنگه به له

ی ژبی دلته په المان کې پښتانه کړی شي، په پښتو ژبه ازموینه ورکړي، د دریمې یا دویمې پرځای او په افغانستان کې خو د قانون له مخې دا لومړی ژبه ده، نو پښتانه ولی داسې ځانونه کم بولی اوولی د دې کمی رنځ څخه ځانونه نه خپلواکه کوي، د قانون په بنسټو په المان یا کم له کمه په نورد راین وستفالن کې پورديوالی کې نه زیات او نه کم څه د دویمې او دریمې ژبې په څیر پیژندل شوي او دا دلته د اوسیدونکو پښتنو له برکته

جه څه دا چې زموږ پښتانه کوچنیان په پښتو لیکلوسټ نه لري، د دې لاس ته راوړنه یا نټی ده؟

د رنځ په پوره روښانتیا ویلی شو، چې د کوچنیانو روحیه به بیخي خرابیږي، د کمې دا خو یې ځنی ځانگړوالي به یې شته وي، چې سره به گیريږي او یا به بیخي له بنسټونو پاتیري کوچنیان به ځانونه بڼه رسولی شي، چې د ما سره یې بیلگي شته

وهه یاد کړ او وی ویل، چې: په ید کابل پوهنتون یوه پوهاند خپل پخوانی وخت را پ وخت کې په پوهنتون کې ترسولو زده کړو شاوخوا په لومړي سمستر کې ناکام شول، د هغو له جملې یوازې یو تن تاجک وو، چې هغه هم له هرات څخه راغلی وو، نو وگورئ دا ستونځي او دا د کمې مرض سرچینه، چې پښتانه ورسره خپل هیواد کې گیردي

لی خپلو تاجکو ورونو ته په پوره درناوي قایل يم، ځکه چې دوي د خپل کلتور او خپله ژبې سره، چې د کلتور په ککره کې ځای لري مینه لري او دوي او ژبی یې پوره وده کړي او نور هم د ودې په لور روان دي، د کمې مرض څخه ازاد دي، د ژبې سره مینه کړه موږ پښتانه هم باید له خپلو هیوادوالو څخه دا زده، لري او دا نه ترې تیریدونکي مینه وکړو او له پښتو سره مینه پیدا کړو

هرڅه له مرکز کیري، د یوه هیواد هر پرمختگ یا وروسته والی د مرکز د کړنو لاس ته راوړنه ده

نو د ژبې په هکله څه باید وکړو؟

ري، کم له کمه هغه خپلې لومړنۍ لومړی: پښتانه، چې په بنار کې له هرچا سره مخ کې یې خبرې باید په پښتو پیل کړي، که بیا یې ځان د قانون په څټ اړیین باله او پښتو دا د، په دې هکله باید په کابل کې تل داسې تبلیغ شي پریښوله هغه ته دې بیا پام وکړي

انه پښتو تیت پانوله لاری او همداسې د لیکنو ، اخبارونو او مجلو له لاری، لنډ او اغیزمن ا دی نه خپه کیږي، که څوک ورته ووايي، چی په پښتو نه پوهیږي، خو د خواشینی ځای د دی، چی پښتانه له پښتو تیر شي

مخ او د نورو غوره ځایونو تر مخ دویم: په کابل کې په ځانگړي توگه د پوهنې وزارت تر اړ باید نا باید په کابل کې د پښتنو کوچنیانو لپاره د پښتو لیکلوست غوښتنه وشي او دا ک پریکیدونکي دوام وکړي، تر څو دا قانون پلی شي

دریم : په همدې ډول باید د کابل پوهنتون، د پولې تخنیک پوهنتون او د لوړو ښوونو ادا نې خپری شي او دا تل، چی په کی لیکلي وي: د پښتون اسټی کې مخ په جوړښتونو دنده ده، چی خپل درسونه په پښتو ورکړي، چی دا امر قانون کوي او داسی باید وي

دنده هم ده، چی د زده کړو بیرته ورکونه یانی ازموینی او پښتون همداسې د زده کړي د لپاره همداسې امر باید نورو درې ژبو او داسې نورې په پښتو بیرته ورکړي او د تاجکانو وي، چی خپل کارونه په درې سرته ورسوي

پښتو پوهنیزه کیدنه

ډاکتر ماخان میری شینواری

پښتو باید په پوهنه کی د پښتنو د اړتیاو پوره کیدنی جوگه وي، که نه، نو بیایي باید پریرودو ژبی همداسې له منځه ځي، چی اړتیا ورته نه وي او بله ژبه یې دا اړتیاوي پوره کړي

د یوه قوم وده او د هغه قوم د ژبی وده یو له بل سره سیده او په ځت اړیکي لري، دا په دي مانا، چی د یوه قوم ودې سره د هغه قوم ژبه وده کوي او په ځت: د یوه قوم ژبه، چی وده کوي، نو دا د قوم وده ځان پسي لري (بخښنه غواړم، چی دا می شمیرپوهنیز ولیکه، چی د سیده او په ځت اړیکو څخه وغیریدم). په خپله ژبه لیکلوست له دي امله هم اړین دی، چی له یوې خوا ژبه ژوندی پاتیري او له بلې خوا ژبه اسانیږي، چی دا د ژبی اسانول بیا په ځان پسي د قوم پوهنیزه - او زر وده هم لري. مور پښتانه هم دي ته باید خپل پام راوگرځوو، چی ژبه مو پوهنیزه شي، ساده شي، چی زر پوهوړ کیږي او پښتانه د کمی ناروغی څخه راباسي، روحیه یې قوي کیږي، د ژبی او د قوم او همداسی د قوم د روحی ودې په ساده ډول لوړیدلی شي. بی له پوهنې د قوم هراړخیزه وده که ناشونی نه وي کم له کمه خورا ستونځمنه کیږي او پڅه کیږي

پښتانه له یوې خوا د پوهنې څخه وروسته پاتی دي او له بلې خوا کومو پښتنو، چی پوهنه خپله کړي هغه یې زیاتو په پښتو نه ده زده کړي، چی له دي امله پښتانه په پوهنه کی د پښتو پوهنیزو ترمینولوجیو څخه لري پاتی دي یا نوره هم ښه: پښتنو هڅه نه ده کړي ، چی په پښتو کی پوهنیزې ترمینولوجی ورمنځ ته کړي او همدا ناپوهوړ ی نومونی یا هغه نومونه یې چی په مانا یې نه پوهیږي یا یې په ستونځو په مانا پوهیږي، تراوسه ساتلي. دا چی دا کار تراوسه ولې پښتنو نه دی کړی زیات دلایل به ولري، خو هغه یې زه دلته نه

څيرم، يواځې دومره وايم، چې پښتنو خپلې ژبې ته په پوهنه کې غوره والی نه دی ورکړی او بی د تراوکلمو یا ترنکلموڅخه نور څه په پوهنه کې نه کاروو، دا کلمه نه لیکم چې نه یې لرو بلکې نه یې کاروو، دا ځکه چې زیاتې پوهنیزې نومونې - په تیره بیا د لومړنیو زده کړو لپاره - په پښتو کې تراوسه ساتلې پاتې شوي او شته خو مور نه دي رامنځ ته کړي او تراوسه هغه خپلې د پردیو راپاتې په پوهنه کې ورسره بلدي پردی پرې نه پوهیدونکي نومه ونې کاروو. تراوس دا کار په پښتنو کې چا نه دی کړی، چې ژبه یې پوهنیزه شي.

ما په دې اخرو کالونو کې زیار باسلی دی، چې د پښتو پوهنیزه کیدنه کې خپلې هلې ځلې وکړم، زه په دې وتوانیدلم، چې په خپل مسلک شمیرپوهنه (ریاضي) کې د لسو کتابونو (اوس له څلوېښتو اوبستي) په راټولونه او ژباړه بریالی شم. (زما لومړی راټولونه په نږدې ۹۰۰ مخونو کې چاپ شوی، دا کتاب زیات پراخه شمیرپوهنیزه خونديونه (متن) لري، دا ډاډ هم باید گرانو هیوادوالو ته ورکړم، چې په دې سويه کتاب زموږ په گاونډیو هیوادونو کې نه دی چاپ شوی) دادي راته گران لوستونکي اجازه راکړي، چې د خپلو لیکنو لپاره تبلیغ وکړم، دا هم د هیوادوالو وپوهنې ته د راکښنې او ډاډ ورکونې له امله، چې پښتو د پوهنې ژبه ده او دا توان لري، چې پوهنیزه شي، که چیرې پښتانه وغواړي)) ما دا کتابونه په پښتو لیکلي، دا په دې مانا، چې شمیرپوهنیزې نومونې مې له پردی ژبې په پوهنه کې ورسره بلد نومونو، چې په مانا یې نه پوهیږو، په خپلې په پوهنه کې ورسره نابلدې ژبې، چې پرې پوهیږو اړولي. موخه داده، چې ما شمیرپوهنه په ټوله مانا، تر کیدونکي پولې پورې په پښتو لیکلې او ژباړلي. مور - لکه چې گوته مې ورته ونيوله - په پوهنه کې د خپلې ژبې سره بلد نه یو مگر ژبه مو دا توان لري، چې مسلکي - کم له کمه هغه لومړی نومونې، چې د لومړیو زده کړو لپاره اړین دي - په پښتو ونومول شي. زه له پیله داسې پیل کوم، چې مور پښتانه سره وپوهیږو، چې دا نومه ونې تر کومې سويې پورې سامانديزې (منطقي) دي او منل کیدی شي.

یادونه: د منلو وی دلته اړین ځکه نه دی، چې دا څه چې ته د نورو ژبو انډول په خپله ژبه لیکو، چې تراوسه نه دی لیکل شوی، دا باید همداسې وي، یعنی دا همداسې دی او منل کیدو ته اړتیا باید ونه لري او نه یې لري.

دا چې مور د ټولو پوهنو په تیره بیا د شمیرپوهنې سره په خپله ژبه نابلد یو، نو له پیدایښته (طبعاً) دا څه چې راته پاتې دي او یا څه چې لرو، هغه د شمیرپوهنې مسلکي خلکو له خوا منځ ته نه دي راغلي، که غواړئ وبه وايم، چې زیات کار یې کړی دی، خو د شمیرپوهنې قانونمندی ته په کې پاملرنه نه ده شوې او یا نه شوه کیدی.

دا هم غواړم په یاد ولرم، چې ما دا څه په خپلو شمیرپوهنیزو کتابونو کې د هرڅه یانې تر بنوونو پورې روښانه کړي، خو د دې لپاره، چې یو بل سره یو اند ته ریشو، اړین گڼم، چې دا لږ وڅیرم، په دې موخه، چې خبره مو سره یوه شي او راتلونکو لپاره دا ستونځې اوبی (حل) شي.

د یو څه یا په ټولیزه توگه د شیانو نومونې یا د پیدایښتي ژبې څخه رانیول کيږي او یا که دا نومونې په پیدایښتي ژبه کې نه وي (که دا هره ژبه وي بې پروا ده) دا نومونې بیا خپلې

ځانيزې لارې لري. ځنو شيانو ته چې نوي پيژندل شوی يا تعريف شوي وي، که هغو ته په هغه اړونده پيدايښتي ژبه کې نوم نه وي، نو بيا د هغه چا نوم، چې دا څه يی د لومړي ځل لپاره پيژندلي، ورکول کيږي، لکه د څيلسيوس يا سيلزيوس د تودوخۍ درجه او همداسې د کالوين د تودوخۍ درجه يا هغه لکۍ لرونکۍ ميتيوريت يا که غواړۍ ستورۍ، چې ځمکې ته نژدې راغی د لومړي ځل لپاره د «شومخر» له خوا کشف يا وميندل شو، چې له دې امله د شومخر (انگريزان يې شوميگر بولي) په نامه ياديد. گران لوستونکۍ به له داسې نومونو سره پوره بلد وي. داسې بيلگي زياتې شته لکه د يو ډول زور، چې په ماخ کچيري او ماخ (مخ) يو اتريشي فزيک پوه دی يانې په فزيک کې يو د کچ يووالی يا يوون (واحد) ماخ دی. مور بايد د پښتو نومونو ته هک پک نه شو. غوره په نومونو کې د هغه شي پيژند يا تعريف دی. د پيژند له مخې يو څه پيژندل يا ټاکل کيږي، چې په دې کې بيا د نوم سره ساده بلديده کيدونکۍ ده.

زه په الماني نومونو بڼه پوهيږم نسبت و عربي نومونو ته، چې زمور په هيواد کې، په دري ژبه کې نه دا چې ورځني (مروج) دي، بلکه خپل کړي يې دي او له هغې څخه سم پوهيدنه زما لپاره پوره ستونځمنه ده. زه له دې امله هڅيږم، چې دا نومونه تر کيدونکي پولې پورې په پښتو وليکم او که نه بيا نو هغه په نړۍ کې ورځنی بلد نومونه رااڅلم، چې هغه د گرانو لوستونکو تل په کار راځي. د پښتو نومونو څخه بايد ونه ډار شو، دا کار که څه هم ستونځمن بريښي، ناشونی نه دی او باور وکړی، چې يو ځل مور ورسره بلد شو (دا کار د ځوانو زده کونکو لپاره بيا پوره ساده او له لومړي سره پوهور دی) بيا پوره ساده هم دی او د ستونځوبيو (دستونځو د حل) لار مو يواځې همدا ده، چې د لومړی سره بايد د پوهنی سره په پښتو بلد شو بيا به زمور کوچنيان دا ستونځې ونه لري. مور په ښوونځۍ کې نه پوهيدو چې مثلث به نو څه وي؟ خو د پيژند له لارې رابندول کيده. له دري گوډي يا درېگوټي او که غواړۍ: دريکونجي څخه به سملاسي پوه شي، چې دا په يوه هواره څرنگه څيره ده، چې دري گوډه يا گوټه يا کونجه لري.

گرانو هيوادوالو !

که چيري و غواړو، چې ژبه مو پوهنيزه شي، بايد پوهنه په پښتو شي. دا په پښتو نومونه په پښتو پوهنيزه کونه کې ور دننه کونه اړيږي دي. وروسته به بيلگي راوړم، چې که دا نومونې په پښتو نه شي، پښتو مو بتي يا په کراره- د ليکلوست پښتنو منځ کې - مگر له منځه ځي، ځکه، چې په غير له تر او کلمو څخه نور څه په کې د پښتو نه شته او د دې يو لامل دا دی، چې زياتو پښتنو زده کړې په پښتو نه دي کړي او له بلې خوا تراوسه دا هڅه نه ده شوې، چې هغه د پوهی سره بلد پښتانه يا په بل ډول په پوه سمبال (سنبال) پښتانه دا

پوهنه سمه په پښتو کړي يانی د تراو کلمو څخه پرته يې نومه ونې هم په پښتو کړي. دې ته به بيا هم گوته ونيسم، چی دا نومه ونې، چی په پښتو نه شي، زموږ راتلونکي پښتو له لاسه ورکوي. گورو، چی دا اوس همدا پښتانه مقاومت کوي، چی دا پښتو نومه ونې دې پښتو پوهنو ته نه راننوخې او لامل يې دا دی، چی دوي نه غواړي د پښتو نومونو سره يا ځانونه بلد کړي او يا يې د پښتو نومونو سره ستونځې پام ته راځي، چی دا ډول اندونه زما په اند سم نه دي. پوهنه په خپله ژبه ساده او زر پوهور کوي. د دې څخه موږ پوره ستونځې ليدلي، چی دا نومه ونې دا عربي راته همداسی ناپوهور وي لکه د المانی. زه په شميرپوهنه کې د دې پوهنيزو نومه ونو سره بلد شوم، چی پيل مې وکړ، شميرپوهنه په پښتو وليکم او په شميرپوهنيزو نومونو هم وپوهيدم، چی څه څه ته وايي.

د دې لپاره ، چی ښه بلد شو، چی پوهنه او همداسی شميرپوهنه په پښتو څومره ساده او اړينه ده يو څو بيلگي راوړم او دا بيلگي هغه په پوهنه کې ورسره بلدي پردی ناپوهوری ترمونلوژي او په دې نوي په پوهنه کې ورسره نابلدې پوهوري پښتو وليکم .

په شميرپوهنه کې بيلگي، هغه چی ورسره بلد يو مگر زيات وخت يا تراوسه مويي په مانا نه پوهيدلو ته مو ځانونه اړين نه دي بللي:

دايره : د يوې سطحې د تمامو نقاطو سيټ ته، چی له يوې نقطې داسی په نامه مرکزي نقطې څخه يې فاصله، چی شعاع يې بولو مساوي وي، دايره وايو.

گورو، چی په پورته بيلگه کې له : د يوې، ته ، چی له، څخه ، وي، بلل، ۰۰۰ نور څه په پښتو نه دي. يانې هغه څه، چی پوهنيزه غوره والی لري، په پښتو نه دي او يو د ښوونځي زده کوونکی يې په مانا نه پوهيري ، زه دا اوس هم کله کله په فکر کې شم، چی «نقطه» به په «ط» وي او که په «ت»

زما ليکنه :

گردی: د يوې هوارې د ټولو ټکو ډيری ته، چی له يوه ټکي، داسی په نامه منځتکی څخه همغه يا برابر واټن - چی وړانگه يې بولو - ولري گردی وايو.

دا هم غواړم په ياد راوړم، چې موږ په کلو کې دايره نه ده پيژندلي او د کلی خلک اوس هم نه پرې پوهيري، چی دايره به څه شی وي. دلته، چې کله کله د افغانانو سره په موټر کې ناست يم، نو کله، چې په يوه گردې راشو، نو دوي نه وايي، چې له دې دايرې بلکه وايي ، چې له دې گردی زيات وخت زموږ پښتانه، چی کله کله د مرکزي نقطې په ځاي منځتکی واورې ، نوځاندي، دا ځکه، چی منځ ټکی يې له خپلې ژبې دی او تراوسه يې منځتکی نه دی اوريدلی. څوک چی څه د لومړي ځل لپاره واورې ورته بل ډول

بنسکاريږي، مگر دا بايد په گوته کړم، چی هر یو پښتون په منځتکي پوهیږي، که څه هم ورته هکپک شي.

گورو، چی دا ټول په پښتو او له ستونځو ازاد دي او که څه ځاي کي ستونځی ولري، هغه زر اوبیور (حل کیدونکی) دي. دې پردیو ناپوهوړو نومه ونو ته ما په دې هکله یوه کتاب هم « شمیرپوهنه له عربی په پښتو » د نامه لاندې لیکلی، چی هغې ته هم د گرانو لوستونکو پام را اړوم. دا خواشینی به همدلته وکړم، چی کوم کتاب، چی په پښتو لیکل کیږي، د هغه چاپ کتابونو (تیراژ) د زرو څخه نه جگیریږي، چی د هرچا لاس ته نه شي ورتلی. زه په دې پوهیږم، چی زما کتابونه به هم د لږو لوستونکو په واک کي وي او هرچا ته به یې پیداکیده هم ستونځمن وي. دا زما د شمیرپوهنی کتابونه کم له کمه د کابل، خوست، کندهار او ننگرهار پوهنتونونو کي د لوستلو لپاره شته.

یادونه: مور په افغانستان کي، چی شمیرپوهنیزنومونه عربی دي، په سیده کرنو رابندی څیری د اړخونو له مخی (د اضلاعو) له مخی (څیرلي. زه دا سیده کرنو باندې رابند نومونه د گوډ (گوټ یا کونج) له مخی څیرم، چی مور پښتو ته دا کار ساده والي پېښوي، نو له دې امله زه درې گوډی، څلورگوډی، پنځه گوډی او ډیرگوډی وایم، چی وروسته به بیا پوره روښانه شي.

د بیالوژی څخه یوه بیلگه (تراوسه): که په یوه مرطبان (مرتبان؟؟) کي یو ممبران کیږدو او د ممبراب یوه طرف ته د مالگي غلیظ محلول واچوو او بل طرف ته یې رقیق، نو گورو، چی د مایع حرکت د مالگي له رقیق محلول څخه د مالگي د غلیظ مخلوط یا محلول په طرف صورت نیسي.

له دې وروسته وړاندیز:

که چیرې په یوه لوبني کي یوه پرده (دا به ژویزه پرده وي، چی اوبه یا بل بهیدوني) مایع، خو نه اوبلن) ترې تیریږي) واچوو او د پردې یوه لور ته ټینگ ملگوبی واچوو او بلې لور ته نری ملگوبی واچوو، نو گورو، چی د بهیدوني خوزبنت له نري ملگوبي څخه د ټینگ ملگوبي په لور ځان نیسي یا په لور وي.

دا دواړه دي گران هیوادوال سره پرتله کړي او داسی دی فکر وکړي، چی د لومړي ځل لپاره د داسي لیکنې سره مخامخ کیږي او ودې گوري، چی کومه لیکنه ساده او زر پوهوړ ده، چی بیا یې ورته ښوونکی روښانه هم کړي.

کیمیا څخه بیلگه (تراوسه): که چیرې یو محلول ولرو او په هغه کي د خواست سره نور څه هم حل کړوتر هغې چی نور څه په کي نه حل کیږي، نو دې محلول ته ۰۰۰ وایو.

زما وړاندیز یا پښتو یې : که چیرې یوه اوبی کې وغواړو نور څه هم اوبی کړو، ترهغې چې نور څه په کې نه شي اوبی کیدی، نو دې اوبی ته ۰۰۰ اوبی وایو.

گران هیوادوال دې ورته نوم وټاکي، چې د پښتنو لپاره اسان وي. دلته خو یو ډول اوبی روښانه شو، چې نور څه نه شي زغملی.

وايي، په عربي ورته مشبوع، چې د دواړو مانا موره. نو راځی، چې مور یې وپولو. *Gesätigt* دې اوبی ته په المانی کې گورو، چې په مشبوع خو به مور هېڅ وخت نه یو پوه شوي، چې مانا یې مور ده مگر زه یې د المانی نوم څخه، چې یوه پښتون کیمیا پوه مې ورته پام راواړاوه او وپوهیدم، چې دا اوبی، چې نور څه ځان کې نه شي اوبی کولی یا نه شي زغملی مریږي، یا مور شي، چې له دی امله یې مور اوبی بللی شو.

په فزیک کې : که یو موټر په یوه ساعت کې یو څو کیلو متره لار ووهي ، دا سرعت بولو. یانی واټن په وخت او وایو، چې د موټر سرعت په یوه ساعت کې ۰۰۰ کیلو متره دی او په وخت کې د سرعت تغیر ته تعجیل وایو. دې ته مور پښتو ویونه چټکتیا اوبیره لرو.

نو که مور په پوره چټکتیا دا سرعت چټک نه کړو او په بیره دا تعجیل بیرنی نه شي، نو په بیره به مو بیره ، د تعجیل او چټک به مو د سرعت لپاره خپله چټکتیا د لاسه ورکړي وي یا به مو خپله چټکتیا د سرعت او خپله بیره به مو د تعجیل لپاره له خوزښت څخه ایستلي وي.

دا یادونه دې بڅښنه وي

ما د هنر په هکله زما د یوه دوست لیکنه ولوسته . په دې لیکنه کې له دوه ډوله هنر څخه خبری وي، چې هنر یې په پوره هنر د هنر په کلمو کې نغښتی وو . د ده په کلمو یو استاد هنر او بل متحرک هنر وو . زموږ دې لیکوال دا استاد هنر د پښتو په پښو ونه دراوه ، چې ولاړ هنر شي او نه یې دا متحرک هنر د خپل خوزنده هنر لپاره له خوزښت و یوست . که مور د بل څه همداسې استاد متحرک پریردو، پیدایښتي ده، چې پښتو له پښو لویري او بی خوزښته یا ناخوزنده پاتیري .

دلته دې د گرانو هیوادوالو دې ته پام وي، چې هغه نومونه، چې شمیرپوهنیز او تخنیکي او یا بل پوهنیز کیدي شي، په تخنیک او نورو پوهنو کې ونه کارول شي، زر له منځه ځي، ځکه چې ژبه د کمښت سره مخامخ کیږي.

په یاد دې ولرو، چې هغه نوم، چې له پیدایښتي ژبې و پوهنيزې ژبې نوموونې ته، که فزیک وي، کیمیا، شمیرپوهنه وي، ټاکل کيږي، هغه نو دا څه، چې وغواړو وپیژنو، کره نه په گوته کوي. په دې څه چې پوه شو، نو د اړونده پوهنې څخه ورته پیژند (تعریف) ورکول کيږي او د پیژند له مخې د دې نومه ونې ټول خویونه روښانه کيږي. دې لاس ته راوړنې ته رسیږو، چې هر نوم د هغه اړونده پیژند څخه جوت لاس ته راځي.

داسې ویل کيږي، چې دا نومه ونې دې یو دولتي ډله، چې د همدې لپاره ټاکل شوي وي، منځ ته راوړي، خو ترهغي باید ډیل وکړو، چې د وخت له لاسه ورکونه ده، له بلې خوا ویلی شو، چې همدا د پوهې خاوندان دي، چې بیا به هم دا نومه ونې منځ ته راوړي او دا چې دا کار اوس وشي، دا د راتلونکې لپاره یوه مرسته ده. دا خو اوس هم کیدی شي، چې د اړونده پوهې خاوندان په گډه خپل اندونه یو له بل سره بدل کړي، چې خپلې ژبې ته پوهنيز اړخ ورکړي. هرڅوک، چې یو څه کې لوړې پوهنې کړي وي، هغوی د دې توان لري، چې مناسبې نومه ونې په پښتو هم وټاکلی شي.

د ژبې پوهنيزه کیدنه که د ژبې سوچه کیدنه:

که څوک وغواړي، چې ژبه دې سوچه شي، نو بیا دې د غرونو او رغونو څخه نه راوځي. څومره چې د بیلابیلو قومونو او ولسونو اړیکې سره نزدې کيږي په همغې سويه کلتورونه. چې په ککره کې یې ژبه ده. یو په بل اغیزې لري او یو د بل د ژبو څخه څه رانیسي. په پوهنه کې هم هر څه په یوه ژبه کې نه شي پیدا کیدی، نو باید دا څه نومونه له بلې ژبې ومني.

زما موخه په دې بنسټ د پښتو پوهنيزه کیدنی څخه د پښتو اسانونه او پرې زر پوهیدنه ده نه د پښتو سوچه کیدنه. که کوم څه ته خپل د پښتو نوم لرو او یا مناسب نوم ورته پیدا کولی شو، خو ښه او که نه، نو بیا د بلې ژبې نوم باید وي او یو نامناسب نوم باید ورته ونه کاروو.

په راتلونکې کې زما موخه دا ده، چې هغه د لوړو زده کړو پښتانه باید په خپلو مسلکونو کې یو له بل سره په پښتو نومه ونو کې خپل اندونه گډ کړي او په دې توگه پښتو ته هم د پوهنې په لور لار وازه کړي، که نه نو بیا مو پښتو له اړتیا لویږي او مور پښتانه بیا بی پښتو کيږو، چې گوندې بیا به پښتانه نه یو. په نړۍ کې زیات انسانان هڅیږي، چې واړه کلتورونه له منځه ولاړنه شي او مور پښتانه، چې په دې اوسید ځای کې له نورو گاونډیو

څخه پوره زيات يو، يانې د پنځوس ميليونو په شا وخوا، نو بايد داخپل کلتور، چې په ککره کې پښتو ده او د پښتون قوم په پښتو ژوندی دی، د لاسه ورنه کړو او کره پښتانه پاتې شو، تراوسه خو د پښتنو په هغه پښتونولي پاتې دی، چې هغه مو نور په کار نه راځي، چې انتقام په خپلو منځونو کې مرگ ژوبلي او ۰۰۰ او دې ۰ راځي، چې اوس پښتانه په پوهنه پښتانه شو او د پښتو د ودې له لارې او د پښتو ژوندی پاتې کيدو له لارې خپله پښتونواله نړۍ ته وښايو او نړۍ ته څرگنده کړو، چې نه مو پښتو په ټوپک کې ده او نه پښتانه يواځې د ټوپک سره بلد دي، يانې په پوهنه کې هم پرمخ تللی شي ۰

زه ټول پښتانه، چې په کوم مسلک کې مسلکي وي، په ځانگړي توگه د پيداينتي يا طبيعي پوهنو پښتانه دي ته رابولم، چې هغه د خپل مسلک کتابونه يا راټول او يا وژباړي او دا کوښښ هم وشي، چې د کيدو په حالت کې دا مسلکي نومونه هم په پښتو کړي، خپل وړانديزونه وړاندې کړي، چې د مسلکي پښتنو مشوره ورسره وي ۰ په دې اوس حالت کې بيا اخرنی پريکړه د هغه چا ده، چې څه ليکي ۰ تر هغې دې دي ته نه گورو، چې دولت دا خپله دنده په لاس واخلي کتابونو ليکلو ته افغانان چمتو کړي، زموږ پښتو ژبی ته د دندې په توگه هم دا امکانات برابر کړي، چې پوهنيزه شي او دا په هغه پوهنيز ډول، چې د ژبی مسلکي کليمی مو په راتلونکي کې د لاسه نه وي ورکړي ۰

که دې پورته بيلگو ته پام وکړو، نو وبه گورو، چې زموږ پښتو نومه ونی ساده او زړپوهور دي ۰ موږ به د مشبوع په ځاي په موږ زر وپوهيږو. کد کار اړين دي. د لانور گد کار په هيله.

دلته دې يو څو لنډو يادونو اجازه وي، چې بي له سرليک يې راپو

داسې کيدی شي، چې يو څه يا يو شی يوه ځای کې وی په يوه بل ځای کې نه وي، ځکه چې هلته به يا دا ستونځي نه وي او يا دا د شيانو څرگنديدنې، نو بيا د بل ځای نوم بايد وکاروو. کيدی شي، چې يو څه په بيلو بيلو ځايونو کې په بل نوم نومول شوي وي، چې دواړه يې سم دي او دا په ټولو ژبو کې داسې شته.

د بيلگي په توگه که وی (لغات) ځلوبی نوم را واخلو او په هسکه مينه کې له چا وپوښتي، درته وبه وايي: په پارچاوونو (له لوري چې کښته اوبه لويږي يعې اوبه په زوري لويږي دا په دې معنا چې زوروي) کې چې په ژمي کې اوبه رالويږي ، د دې څاڅکي، چې په څنگ کې لويږي يخيږي او د وخت په تيريدو سره دا سي تيري د ستنو يا ميخونو يا موريو په څير د يخ ټوتي ترې جوړيږي او همداسې د ځنو وښو يا بوتو په منځ کې دا کله کله گږې وږې، خو نه خوږي وي ، جوړيږی چې دا موږ ځلوبی بولو.

که دا پوښتنه په جلالکوټ کې له چا وکړي، چې ځلوبی پيژني؟ نو هغه به درته دا کړي وږې خوږې په گوته کړي، خو دوی هم بيا دا د هسکې مينې نوم، چې پرې وپوهيږي را

اخلي او بايد هم، دا بيا د معلوماتو د ردبدل له لارې منځ ته راځي (زما په اند به دا نوم له همدې څلوبيو را اخستل شوی وي).

ځنې کسان په دې اند دي، چې دا اوبه چې يخي شي، زوروي دی. دا اوبه چې پرې رالويږي، دا زوروي دی، خودا يخ چې وشي او ځليږي، نو دا څلوبي دي.

يوه بله بيلگه يې د ناسم نومونې د مايع پښتو نومونه ده. دا نومونه زما په اند هغو کسانو کړي، چې نه يې د اوبو فزيکي خوي ته پام کړي او نه يې په يوه بله د باندني ژبه واک لروده او همداسې ديوه ځای وي، چې هلته واوره نه شي، چې له امله يې اوبلن نوم نه دی اورېدلی.

څوک چې دريږي مور ورته درېدونکی وايو، چې کښيني کښيناستونکی ورته وايو، همداسې تلونکي، ځغليدونکي او په پای کې بهيدونکي يا بهيدونکي هم لرو. دا هغه څه دي، چې بهيږي. تيل، شرومبي، شيدې او اوبه، دا ټول بي له دباندني اغيزې بهيږي، نو بهيدونکي دي او نه لکه زموږ دا اوس نومونه ،، اوبلن،، اوبلن د اوبو خوي دی او نه د دې نورو بهيدوکو. اوبه که جوش کړي، نو تښتي يا بخار شي او تيل او دا نور که جوش کړي، نو اوبه ترې تښتي يا بخارېږي او پخپله ټينگيږي.

اوبه ترې تښتي يعنې څه؟

دا د يوه بل څه سره مخامخ کيږو، چې هغه د بهيدونکو او کلک نومونو سره توپير لري. دا بل ډول بدن يا د موادو بل ټولگی لاس ته راځي او هغه تښتيدونکي بدنونه دي، چې پرته له اوبو شتون لري. دا غازونه دي، چې تښتي. تښتيدنه د غازونو خوي دی، نو که غازونو ته تښتيدوني ووايو هم بده به نه وي او د خوي څخه يې مناسب نوم راجور دي.

هيله ده، چې د داسې نومونو څخه ونه ډار شي، دا داسې ده، که منی يې يا نه. دا د چا د خوښي کار نه دی.

يوه بله يادونه:

ما د علومو اکادمي، پوهنتون او په نصاب کې د محترمو پوهانو څخه وپوښتل، چې عرب به کره څه ته وايي. هر يوه يې تعريف وکړ او ځنو به يې بيلگه هم راوړه لکه د ځمکي کره، خو په هغه معنایي چا فکر هم نه وو کړی.

عرب د فوټبال توپ ته کرته القدم وايي (زه هغه گردی ت نه شم ليکلی بڅښنه دي وي) يعنې د پښو غونډوسکه. په ټولو ژبو کې دا همداسې ده، خو مور يې د پښتو نوم څخه

دارپرو، ځکه چې په پښتو باور نه لرو، ورسره بلد نه يو، فکر نه کووو چې دا هم يعنې پښتو هم هر څه، چې نورې ژبې يې په پيدايښتي توگه لري، لري.

که دا ځانپالنه يا ځانستاپنه وېرېښه، نو ډېره بڅښنه دې وي:

د اول ځل لپاره مې شميرپوهنه په پښتو کړې. دا په دې معنا، چې د لومړي ځل لپاره مې يوه پوهنه په پښتو کړې. دا نوي گام دی او ستونځې يې هم همدومره ډېرې دي. له دې سره زموږ مشران ځکه شتونځې لري، چې هغوی دا نوې يا په پښتو څه، چې ورسره بلد نه دي، نه شي منلی او ځغملی، که څه هم زموږ کوچنيان او ځوانان په دې پوهيږي، د بيلگې په توگه، که تاسو يوه د پنځم ټولگي زده کوونکي څخه پوښتنه وکړی، چې مثلث څه ته وايي، نو درته وبه وايي، چې نه پوهيږي او که هندسه باندې پوه وو، هغه هندسي تعريف به يې درته وکړي، خو که ورته ووايي چې درېگونې يا درېکونجې يا درې گوتې څه شی دی، نو درته وايي، چې هغه څه چې درې گوده، - کونجه لري او همداسې څلورگودې، - کونجې، پنځه گودې، - کونجې او ...

موږ بايد پښتو نومونه په ژباړه کې، چې زموږ له پاره ډېره غوره ده، هم وکاروو او پرې نه ږدو، چې د کارونې راڅخه پاتې شي، ځکه چې بيا ورکيږي. هغه څه چې لرو، هغه بايد تل استعمال کړو.

په ځنې ژبو کې د يو څه له پاره، نه داسې نه ده، د يو څه د دوه لورو (دنه او دباندې لورې) له پاره بيلابيل نومونه شتون لري او ځنو ژبو کې دا يو نوم لري، لکه د عربي زاويه. په يوه ودانۍ کې همداسې په يوه پټي کې موږ دوه ډوله په پښتو زاويې لرو، چې موږ په پښتو کې د دې له پاره دنننۍ زاويه کونج او دباندې زاويه گود بولو.

په الماني کې هم دا دوه کونج او کونج توپير لري، خو په انگرېزي کې نه، لکه فارسي کې.

غمازه مه کوه بي ځايه او دا هسي هڅي ته مې له غيږي بيلولي جانان گوره نه شي

که چيرې تاسو د کومې ژبې وي گوگل کړی، نو زياتې معناوې به ترې لاس ته کړی، چې بيا ترې هغه موخوره نيول کيږي.

د بيلگې په توگه تاسو د out put معنا په عربي وغواړی، وبه گوری، چې څومره معناوې لري.

ډاکټر ماخان ميري شينواری

د پښتو سره دنورو ژبو زده-کوونکو ستونځې:

گرانو لوستونکو!

که ما دا لیکنه یو ساعت د مخه سرته رسولي وی، بل ډول به وی، خوداسي بیا د خوب ته تگ وروسته یا بیا خوب ته د تگ وخت کې ورته هکپک هم شوم او د لیکنې بڼې یا خونديونې هم بڼه بدله کړه. زه دې کار ته لږ هکپک هم شوم، چې پښتورښتیا په ځنو برخو کې د نورو ژبو سره پوره توپیر لري او غزېدلې ده، چې له دې امله د نورو ژبو ویونکو له پاره یې زده-کړه لږستونځمنه ده.

زما دې خوب ته تگ کې فکر شو، چې زموږ د پښتو غوندالو د کړنو د ډول سره څنگه نومخاینیوي بدلیري؟

دا اوس لږروښانه کوو:

دلته به له سره داسې یوڅه هم راوړو، چې زموږ د نورو ژبو یاپه ځانگړې توگه درې ژبې افغانان ولي اوڅنگه له پښتو سره ستونځې لري اودا څنگه روښانه کولی شو، چې دا ستونځې اوبی کړو؟

زما دې ته پخوا فکر نه وو، ما غوښتل، چې په نومخاینیوو څه ولیکم، نو دې ته مې راپام شو.

په نورو ژبو یا لږترلږه په درې اوالمانې کې د کړونې له پاره په رول کې د راتلونکې-، تلونې- لنډ- او اوږد تیر وخت له پاره بدلوننه راځي، خو په پښتوکې دابل ډول دی، چې دلته لږرڼا په اچوو.

درې بیلگې به راوړو، بیا به خبرې پرې وکړ.

لومړۍ بیلگه: تلل

زه ځم.

زه به لار شم

زه لارم.

زه تللم

زه تللی وم.

په دې بیلگه کرنه وخت-اروند بدلیري او کړونی نه بدلیري.

د دا ډول کړنو ډولونه او کومالی باید وڅیرل شي اوروبانه شي، چې کوم او څنگه بدلیري (گردانیري).

پوښتنه: په تلنه اوتگ کي به څه توپیروي؟

دویمه بیلگه: لیدل، کتل، که دا سره په گډه بڼه بدل کړو.

زه گورم..... زه وینم

زه به وگورم.... زه به ووینم

ما کتل..... ما لیدل

ما وکتل..... ما ولیدل

ما کتلي وو.... ما لیدلي وو

دا بڼی او کین د دویمي لیکي وروسته سره بدلیدلی هم شي.

په پورته کړنو ،، لیدل،، او هم ،،کتل،، کي گورو، چې دا د نورو غوندي بلدي گرامري لاري نه لري، چې له لیدل څخه گورم او کتل راځي. موربايد نورداسي بیلاري کړنو ویونه هم پیدا کړو او هغه ځانگري وڅیرو.

پوښتنه: داسي ویونه په نوروزبوکي هم شته، خو هلته یي موخه سره بیلیدلی شي. پوښتنه دا ده، چې ایا ،، لیدل،، او ،،کتل،، همغه څه یا کټمټ دي او که څه توپیر سره لري؟

د دې روښانه-ونه راته لږ اریینه برېښي او بیا دا لټول یا پلټل سره څومره نږدېدي؟

دریمه بیلگه: غونډالي د کړني، کړوني او (پرې) په کړوني سره.

بخښنه دي وي، چې د وهلوبیلگه راورم، دا وهل موپه ذهن کي داسي کلک ناست دی، دا وهل او ...، خو اوس مي لیکلي اویایي سمون راته لږ ستونځمن برېښي.

دریم الف- د لومړي کس له پاره:

۱ - زه تا وهم Ich schlage dich

۲ - زه به تا ووهم، خو , Ich werde dich schlagen

۳ - ما ته ووهلي Ich habe dich geschlagen

۴ - ما ته وهلې Ich schlagte dich

۴ - ما ته وهلی وې Ich hatte dich geschlagen

د پورته او لاندې دري تاسو وليکي، د وړاندیزونو سره

دریم ب - ددويم کس له پاره
ته ما وھی.

ته به ما ووهي.

تازه وهلم.

تازه ووهلم.

تازه وهلی وم.

دلته نو کومه ژبلارده، چې لومړي کې يواځې کړنه بدليري او نومخاينيوى نه بدليري اوپه دې نوروکې بيا وخت-اړوند نومخاينيوې او کړنه دواړه بدليري؟ خبره څه کې يا چيرته ده؟

دا د نومخاينيوو بدلیدني له پاره هم کړنه ونډه لري يا د کړني په غاړه دی.

مور دا بدلون د دې ډول کړنو په بنسټ کوو:

لومړی: کړني، چې هغه يوڅه ته اړنه وي، دا په دې مانا، چې دا کړني پرې کيري، که ووايو، چې خپلواکي وي.

دويم: هغه کړني دي، چې هغه يو بل څه ته يا د يو بل څه له امله دي.

لومړي ته: د دې کړنوبیلگې دي. تلل، بیدېدل، پاڅیدل. دلته یواځې کړونې دی او د هغه کړنه.

دویم ته: د دې کړنو بیلگې دي: لیدل، وهل، اورېدل. دلته کړونې دي او د کړنو سره مل یو بل څه ونډه لري، که یاد یې شوی وي یا نه، په دې مانا، چې یوڅه به گوري، یوڅه به اورې، یوڅه به وهي، که یو په -کړونې وي او که نه.

د هرې بلې ژبې کسان، چې پښتوزده-کوي، ستونځې یې په څه کې دي؟

دا خبره مو پورته ځواب کړه، چې په پښتو کې گړن-اړوند نومځاینيوي هم بدلېږي.

په پورته کې گورو، چې د پښتو د نومځای نیوي کارونې سره پوره توپیر لري.

داسې لږ څه گډې وډې به راشي:

گورو چې د الماني نومځاینيوو کې بدلون نه دی راغلی یا نه رځي، خو په پښتو کې

گورو، چې په راتلونکي او تلن وخت کې د کړونې او پرېکړونې رول د لنډ - - او اوږد تیر وخت سره توپیر لري او په نورو ژبو یا لږتر لږه الماني اودري کې داسې نه ده.

دا هم باید په گوته شي، چې د کومو کړنوله پاره.

د هرڅه د مخه باید په یاد ولرو، چې هر د بلې ژبې زده-کونکي (ردکونکي) خپله لومړۍ ژبه په دویمه ژبه ژباړي. هغه غوندې، چې دوی په دویمه ژبه وايي، د هغې له پاره دا غوندې په خپله ژبه لږتر لږه په فکر کې وايي او بیا یې په دویمه ژبه اړوي. دا کار تر هغه وخته کیږي، چې دویمه ژبه هم ښه زده شي او په ژباړل یې هم ښه وپوهیږي یا د غوندې جوړولو په لار.

تل په فکرپسي فکر راځي: کرل کیدل دي او که کیدل؟؟؟ یوه کړنه ده، چې کړونې یې نا څرگند دی او په یو چا څه کیږي. ایا دا په-کړونې دی او که څنگه؟ ووهلم؟ دلته زه وهلکیرم دلته وهل کیدل او وهل، دا هم بیا بله لار ده، چې یوه څه کیږي او یو څه کیدل کیږي، دې ته هم باید په کړنو کې پام وشي.....

زه لیدل کیږم. ته لیدل کیږي. زه لیدل شوی یم. دلته بیا ټاکلی کړونې نه شته.

یادونه: دا ما ته نه دهر وښانه چې زه دلته په کړونې دی او کنه.

نوايا دي ته اړيو، چې په پښتو کې د ليدلو او کرلو توپير هموکړو، که څنگه؟

ايا دا کرنه او کيدنه په نورو ژبو او پښتو کې څنگه دي؟

په الماني او همداسې په فارسي کې دوي بايد داسې ووايي. دوي فکرکوي، چې گوندي په ټولو غونډالوونو کې د کړوني له پاره د درې ،، ما، له پاره زه راځي، خو داسې،

۳- م يو: زه تاته وهم

۴- م يو: زه تاته وهلی يم

دا ځکه چې دوي دا څه له خپلې ژبې پښتوته را اړوي.

د پښتو پوهانودنده: دوي بايد دا روښانه کړی شي او لاري چاري يې سمې روښانه کړی شي. دې تغيرته بايد دوي له پيله پام وکړي او دا د پښتو زده کوونکو ته له ښوونځي روښانه کړي.

گران لوستونکي به راته دا بڅښنه کوي، چې زه ددې ليکلو څه يادونه کوم. دا به يا د مخه روښانه او ليکل شويوي او که نه، نو ما لږ ترلږه دا لارورته پرنيسته.

دا هره موضوع د يوه پوهنيز کار ليکنه ده، چې پوره روښانتيا ته اړتيا لري او دا هم ښه روښانه شي، چې دا د بلې ژبې کسان دا څنگه اسانه او ښه زده-کولی شي.

يادونه: دا بدلونونه بايد دښوونځي نصاب کې راشي او د نورو ژبورده-کوونکو له پاره بايد له پيله دا بدلونونه په گوته شي، چې هغو همغه له پيلهورته پام اوبلد شي، خو:

دا بايد له پيله ټول وڅيرل شي او ژبلارې ته د ژبلارې له يوې لاري برابرشي، چې د خپلې پوهې برسیره، نور هم ښه پرې وپوهول شي.

افغانستان هرگوت کی قانوني امر دی ه پښتو ښوونځي د

ورنی ژبه په م «د بينوا درنی وبيپانی يو کمپاين پيل کړی او پښتانه يې دې ته رابللي، چی ما د زياتو پوهانو ۰ باندي خپل اندونه او وړانديزونه وړاندي کړي» د زده کړو اړتيا

ه کی ولوسنل، چې خورا ورته خواشینی اندونه او وړاندیزونه په همدې درنې وپیپانډ دا داسې نه ده، چې گوندې مور پښتنو دا ستونځې پخوا نه درلودې، دا ستونځې له ۰ شوم د ښاغلی ډاکتر افغان ۰ مور سره تل مل دې او مور تراوسه لا د دې گیلو څخه ازاد نه شو له ښوونځي په لیکنه، چی خپل کوچنیان یې د درسي ستونځو له امله چی په دري وو ۰ باسلي

پښتنو زموږ د ۰ ښاغلی ډاکتر افغان خو به خپلو کوچنیانو ته هیله ده پخپله درس ووايي و له کوچنیانو ستونځې دورمره دې، چې د زیاتو پښتنو کوچنیان، په دري ژبه د نه پوهیدل امله د کمی ناروغی سره گیر کیږي او ښوونځی د ناروغی سره مل پریږدي، چی ټول «زما یوه لیکنه د ټول افغان په درنه وپیپانه کی د ۰ ند یې بیا هراړخیز خراب وي ژو سرلیک لاندې خوره شوي، چی هلته می زیات څه څیرلي، خو دلته بیا ځنو «ژبی مري څه ته گوته نیسم، که څه هم تکرار به وي

تاب یې زما د ترور زوی په کابل کې غوښتل خپلو کوچنیان سره درس ووايي ، چی ک هغه د سعدي شعرونه وو، له ۰ راواخسته نو په دري وو او فارسي شعرونه په کې وو ا پنجکتاب څخه یې رانیولي وو، ما ځکه فارسي ولیکله، چې سعدي (ر) خو فارسیوان ی پارسیوان وو او نه افغان، چی په دري وي

ه پوه شوی له دې، چی پ ما پخپله د سعدي کتابونه تر گلستان او بوستان پورې لوستلي، بی یم او همدا اوس می، چی دا لوست ولید نو ورته هکپک شوم، دا له دې امله، چی د ځنو لغاتو په مانا یې زه دا اوس هم نه پوهیدلم

د دویم ټولگي کتاب داسی پیل کیده

کریمما ببخشایي بر حال ما که هستم اسیر کمند هوا

«لیکنیزې ناتیکوالی په کې وي بخښنه غواړم که»

ما سملاسي سهار دا کتاب واخست او د ځان سره می د علومو اکادمی ته ، چی ما هلته د ه شپږو میاشتو لپاره کار کاوه، یوور او هلته می استادانو یا د پوهی خاوندانو ته مخ ت ځم دی او د دې کتاب پوهیدل خو دري ژبو ته هم پوره ستونځ «کینودل او ومی ویل چې د دري ژبو کوچنیانو سره تیری دی، او د پښتنو کوچنیانو سره خو سوچ ظلم دی، چی

یوی خوا په دري درس ویلو محکوم او له بلې خوا په داسې فارسي، چې په هغې زما
• غوندې پښتانه هم نه پوهېږي

کمدی باندې نه پوهیږم، چې کمندی،، تاسو باور وکړی، چې زه د دې نن ورځې پورې په
• هوا یانې څه

شته او د دریم ټولگی کتاب یې بیا په نام حق بر بان بڅښنه غواړم، چې دا کتاب له ماسره نه
گوری، چې داسې درسونه، چې له یوې خوا • باندې پیل کیده-دا نور می له یاده ووت
ي په بله پلوه ه داسې د سعد اپښتانه کوچنیان له خپلې ژبې بې برخې پاتې شي او له
ما چې هر • ستونځمنو شعرونو پیل کيږي څنگه د روحي رنځ سره نه مخامخ کيږي
ه دي، پښتون لیدلی په کابل کې کوچنیان یا سوچ له درسه پاتې دي او یا څو کاله وروسته
چې ناروغي ورسره مل کيږي مخ ته یا وروسته به دوي هم بنوونځي پریږدي او یا به د
• څخه په پاڅه عمر راوړي، چې دا ټول په ځان پسې روحی ستونځې لرلی شي بنوونځی
پښتانه له دې امله د کمې په رنځ گیر دي او دې ته غاړه هم نه ږدي وایې چې گوندې ډیرې
• ژبې زده کولی شي

دا چې هر څوک ډیری ژبې زده کولی شي یوه بله بیلگه به راوړم

په ما تری • ر کی د یوه تاجک افغان سره مخامخ شوم زه د افغانستان په هکله یوه سیمینا
پښتو وپښتل چې ډاکتر صاحب لوری زده کړې په فرانکفورت کې کړي؟ هغه بی انده
وړ زه پوره خواشینی شوم که څه هم م • «(متأسفانه په پښتو نه پوهیږم) ژباړه «وویل،
هم ده او تأسفانه دا منلي پښتانه له داسې افغانانو سره زیات مخامخ کيږو او ډیرو پښتنو م
گرېزي زه په دې زیات خواشینی شوم، چې زموږ دا افغان په ان • تل له خپلې پښتو تیريږو
دري، المانی، فرانسوي، عربی پوهیده، خو په پښتو نه پوهیده لکه، چې هیڅ یې،
هم زه او دبیا له دې وروسته په المانی غږیدو، ځکه چې زما دري • اوریدلی هم نه وي
سهار مری مو چې خوره زه او دی په المانی غږیدو یو بل پښتون • دومره خوندوره نه ده
هلته ناست دی وایې، چیتاسو نو ولي په دري نه غږیږی دا په دې مانا، چې زموږ دې
«پښتانه افغان هم پښتو له فکره غورځولي وه او نابله ورته بیريځیده، چې گوندې ز
ه دې افغان سره په دري ونه غږیږم او ولی دی گوندې پښتو پري ندې نو ولي له «پښتون
د دې خبرې سره سم زموږ دې بل ورور افغان ورته وویل، چې ډاکتر صاحب • ږدم
اشینواري له دري سره حساسیت لري، ما ورته وویل، چې ډاکتر صاحب محترم ولی م
له تاسو ته نه دی ویلی، باندې دا گوناواچوی، چې زه له دري حساسیت لرم ما خو هیڅ ک
چې گوندې زه دې په دري ونه پوهیږم، زه په دري پوهیږم

تاسو چی هر څه وايي، خو زه چی د افغان سره غږیږم دا می وپله دنده بللي، چی پښتو د، ه دهنه پریردم ځانگړي هغه افغانان دي، چی بي لیکلوسته دي او مورني ژبه يي پښتو د هغو سره پیدایښتي ده، چی بیا په دري غږیږم

• په هر حال اوس هغه خپلی اري موخي ته راحم

په افغانستان کی پښتو سراسري رسمي ژبه ده، دا په دي مانا، چی نه یواځی کابل کی و ژبه درسونه بلکي د افغانستان هر گوټ کی پښتنو ته باید او بیاد د قانون په بنسټ په پښتو د دري ژبو لپاره هم غواړم، چی د همغه قانون په څلوردیوالی کی دوي وي، همداسی دا حق باید د نورو لږکیو لپاره هم وي • لپاره د اړتیا سره سم درسونه په دري وي

پوښتنه ده، چی ایا مور باید وړاندیزونه وکړو او که څنگه؟

ده ده، چی د افغانستان په د حکومت دنه مور ددي وړاندیزونه نه کړو بلکۀ دا غواړو ږي، هر گوټ (گوټ) او په هرځای کی د پښتنو لپاره باید په پښتو درس وینه کیدونکی ک ه د دي کار نه کولو لپاره باید هیڅ دلیل ونه د • دا حق قانون ورته د اړتیاو له مخی ورکړی مثل شي او دا ټول امکانات باید دولت یا حکومت چمتو کړي

: و تهزما وړاندیز پښتند

اره پښتانه د دي اړتیاو په مخ باید د حکومت څخه دا وغواړي، چی د پښتنو د کوچنیانو لپه درسونه په پښتو برابر کړي او د دولت هیڅ پلمه ونه منی

خپله باید بنووني او روزنی وزارت څخه دا جدي وغواړي او که نه بیا باید عربضه په ی دی زوریدني ته د • په ناقانوني سترگه کتل دي دا د قانون ماتول دي قانون ته • وکړي گران پښتانه پخپله وگوري، چی څومره روحی ستونځی د غټو او وړو لپاره دا په ځان • پسی لري

ل چا پښتانه باید پښتانه شي او خپلی ژبی ته په درنه سترگه وگوري او خپله ژبه د ب • دخوښي لپاره له خبرو ونه غورځوي

ه لري ژبی سره مینه ولري، زموږ تاجک وروڼه د خپلی ژبی سره میند پښتون باید د خپلی پښتون دي د پښتون له حقه • او دایي حق دی بیا وایم، چی دا ښه کار دی او دایي حق دی • نه تیریري ژبه د ولس ملیکیت دی او پرینونه يي د خپل ولس سره تیریدی، همداس

ه پښتو ريښتو لاندې نه کړي او خپل ليکلوست او ورځنۍ خبرې پښتانه هم بايد قانون ت
کړي.

په دې لار کې بايد متين گامونه واخستل شي، چې بيا پښتانه پښتانه نه پاتيري

پښو دا په کابل کې او د افغانستان هرگوت کې د پښتنو دنده ده، چې پري نه ږدي پښتو له
ه نور ورځيري پخپله پښتانه کوي او پښتانو غورځول شي، دا کارونه، چې پښتو له پښو غ
هيڅ څوک بايد له دې کاره لاس په سر شي، دا کار غواړي د قانون په څلورديوالي کې
ون د دښت. او همداسې پښتانه دا حق نه لري، چيد بل د ژبې او کلتور سره تيري وکړي
به د چې کومه بله ژ، ډيرکې په ډول بايد دا دنده هم وي، چې په افغانستان کې پري نه ږدي
قانون لږکيو ژبه هم زيانمنه شي، مور يو ډيرکتوريز هيواد يو او ټول کلتورونه مو بايد د
په څلورديوالي کې ولمانځل شي او وده و رکړای شي

اني په المان کې د پښتنو په هلو ځلو پښتو د دويمې او يا دريمې ژبې په څير منل شوي ي
د انگرېزي يا د بلې ژبې په ځاي پښتو ازموينه ورکړي دلته پښتانه کړای شي، چې

په افغانستان او په ځانگړي توگه کابل کې دا ميندې او پلرونه تل او هره ورځ دا د
حکومت څخه وغواړي تل او هره ورځ حق لري، چې قضا ته لار شي او په حکومت
يد څوک تير نه عريضه وکړي، دا يې حق دی دا يې د قوم حق دی او د قوم د حق څخه با
ان کې د زه په دې ايمان لرم، چې دا به په افغانستان شي او نه ترې تريندنی ته ارباسلی شي
که ملت جوړيدنی سره مرسته وکړي، يو د بل سره پوهيدنه او يو بل ته په همداسې ستر
کتنه لکه ځان ته، دا وروري توانمنده کوي او د ملت د جوړونې لپاره متين گام دی

ز هيڅ نه کيږي، هرڅه بايد دوه يا ډير لوريز يا که غواړي هرلوريز وي او بس يو لوري

له دې ورسته له دې څخه بايد نور ځانونه خپلواک کړو، چې په خپل هيواد کې دې بې له
خپلې ژبې يو

او هم خپله ژبه پريردو هملامتيا په بل چا نه اچوو، دا زموږ د پښتنو گوناوه ده، چې لا نور
و پښتانه چې په کابل کې د چا سره مخامخ شي نو سملاسی پښت. هرځاي کې يو که دا په
فکر کوم، چې په پښتو ويلو شرميږي او ځان ورته کم. پريږدي، چې پري و غريږي
بريني.

قانون، قانون او بيا قانون او قانوني کړه وړه

ژباړه

د شمير پوهنې ژباړه او اړيښوالی يې؟

شمير پوهنه څه شی دي؟

يو ټيک ځواب به ډېر راتنگ اوموخه ور نه وي.

شمير پوهنه د درس يوه زړه، پراخه او ژوره پوهنه ده.

پيژند: شمير پوهنه (ماتماتيک يوناني نوم دی او معنا يې د زده کړې هنر دی) يوه پوهنه ده، چې د حکمکچيزو څيرو د څيړنو او د گڼونو يا عددونو سره د شميرلو څخه منځ ته راغلی. د شمير پوهنې له پاره ټوليز پيژندل شوي پيژند يا تعريف نه شته، نن په ورځني ډول د يوې پوهنې په څير پيژندل بنوول کيږي، چې له خپله ځانه .....

د شمير پوهنې سره خورا پيچلي جوړښتونه شميرل کيږي.

د شمير پوهنې ژباړه او اړيښوالی يې؟

د شمير پوهنې ژباړه هم د تخنيکي پوهنو په څير د ادبياتو د ژباړې سره توپير لري او هغه په دې، چې د شمير پوهنې په ژباړه کې د ليکونکي احساساتي اړخ ته پام نه کيږي يا په رياضي کې احساساتي څه نه شته. هلته همغه څه بيرته په خپله ژبه ورکول کيږي، د کلتور او نورو اړخونو ته د بام اړتيا نه ليدل کيږي.

شمير پوهنه او د شمير پوهنې سم اند يا - منطق د نځينو علامو څخه کار اخلي، چې زيات وخت ژباړه راساده کولی هم شي.

د بيلگې په توگه دا لاندې د زياتون يوه بيلگه:

د هر دوه گڼونو a, b د پاره چې پیدایښتي یا طبیعي گڼونو سټ N کې پراته یا له سټ څخه دي یو پیدایښتي گڼ یا عدد c شته داسې چې باور لري:

$$a+b=c$$

دا په شمیرپوهنیزه ژبه داسې لیکلې شو، چې له کین لور و ښي لور ته لوستلکیري.

هغه شمیرپوهنیزه لکینه نه کیري. په بڅبنه.

بیا یې لوستل چې له کین وښي لور ته یې لولو. د ټولو a, b له پاره چې د N توکي دي په N کې یوه c شته داسې چې باور لري: $a+b=c$

د شمیرپوهنې د ژباړې دپاره د پوهنتون کې د ژباړې لوستنه اړینه نه ده، خو ژباړي باید په وتونږبه او موخه ژبه او همداسې په شمیرپوهنه واک ولري.

په شمیرپوهنه کې شتونځي: دا چې مور شمیر پوهنیز ویونه ټول له عربي رانیولي او پرې پوهیرو هم نه، نو ماته دا اړینه برښي، چې هغه څه چې په خپله ژبه کې لرو په خپله ژبه ونوموو.

تاریخ:

شمیرپوهنه یوه له خورا زړې پوهنې څخه ده. له انټیک څخه د مخه وخت کې د مسوپوتامی، هندي او چینایي او د انټیک څخه وروسته وخت کې یې په یونان او هیلینیزم کې خپلې غوټې وغورولې. ښوونې (حلونه) سوچه سم اندیزه یا منطقي وو، چې وروسته بیا اکسیومونه داسې په نامه د اوپکلید یا اقلیدس اکسیومونه وو، چې په بنسټ یې ښوونې مخ ته بیول کېدې. په منځنۍ دورو کې دا په عربو کې ژوندۍ پاتې او وده وکړه.

اکسیم څه شوی دی؟

پېژند: یوه وینا، چې بې له ښوونې منل شوې وي، هغه ته اکسیوم وایي.

په نوي وخت کې بیا د مختلفو شمیرپوهانو له خوا د سطحو (هوارو)، مربع (څلوریو) او داسې نورو شمیرل د ښوونې لارې شوې. په ورپسې وختونو کې لا تراوسه دانورو ډېرو ځانگو ته پراخه شوې پوهنه ده،

د شمیرپوهنې غوره والی:

شمیرپوهنه په ټولو پوهنو کې - له فزیک تر روحياتو پورې - ځغلي او بې له شمیر پوهنې - داسې ویلی شو - د پوهنې هیڅ یوه څانگه وده نه شي کولی.

داچي مرغان څنگه الوزي او الوتکي څنگه پورته کيږي، د دې دمعلومولو او شميرلو دپاره شميرپوهنه دنده په غاړه لري، چې هغه امکات يې شميرل کيږي. د نړۍ داننۍ وده او پخوانۍ پوهنې هم ، بي دشميرپوهنې ناشوني کيدې.

شمير پوهنه خپله څه منځ ته نه راولي يني ماتول، جوړول يوځای کول نه شي کولی، نو له دې امله يې پيژند يا تعريف هم ستونځمن دی. ځني پوهان وايي، چې شميرپوهنه خپله پوهنه نه ده، بلکه مرستندويه پوهنه ده. د نورو پوهنو سره په وده او بنونو کې مرسته کوي.

په هر صورت شميرپوهنه گڼونو سره سر او کار لري، چې دټاکلو قوانينو له مخې ورسره شميرل او گڼل کيږي، لکه زياتون (جمع)، کمون(تفريق) او يا لکه انټيگرال شميرنه او داسې نور .

دا چې زموږ ټوله پوهنه په ژباړو ولاړه ده، نو بايد وهڅيږو، چې څه ديوه اړوند وي يا لغات د پاره لرو هغه راڅخه ورک نه شي، ځکه چې دپښتو يو نوم په مسلکي ژبه کې ونه کارول شي، له منځه ځي، چې مخه يې بايد دا ژباړي راويسي. ژباړي ياد موخه ژبي – چې خپله ژبه يې ده – ته وفادار وي. يواځې په هغه وخت کې يو ژباړي بايد دبلې ژبي وی وکاري، چې خپله ژبه کې يې نه وي.

موږ په دې هکله په شميرپوهنه کې ډېرې ستونځې لرو، نو له دې امله مي هرچيرته په اړوند ځای کې ورته گوته نيوي.

د بيلگې په توگه، که موږ له انگرېزي يو نوم پښتو ته اړوو، نو بايد هغه - که لرو - پېښتو و اړوو يا وليکو. د بيلگې په توگه د ادگرېزي *triangel* يا الماني *Dreieck* په پښتو کې اړوو، نو اړيښه نه ده، چې داپه بله دباندنۍ ژبه وليک، يا بايد په بله دباندنۍ ژبه يې ونه ليک. انگل انگل موږ کونج يا گوډ ته وايو . همداسې درای درې ته وايي او ايک گوډ ته وايي. نو له دې امله موږ دا درېگوډی، درېگوټی يا درېگوډی بولو. ماته درېگوډی بڼه برېښي دليل يې دلته نه رارم، خو سړی خبرې پرې کولی شي.

موږ په پښتو کې گوډ او کونج لرو. دننه ته يې کونج او دباندې ته يې گوډ وايو، چې الماني کې کيمټ همداسې ده.

په شميرپوهنه کې زموږ د پښتو ويونه بايد وکارول شي، دا يو ستونځمن کار دی، خو له بڼه مرغه ما دا کار سرته رسولی، چې په دې هکله زما د انگرېزي پښتو لغات کتاب شته او بله ليکنه شمير پوهنه په پښتو هم شته، چې پرته له دې زما نور نږدې شپږدېرش کتابونه هم گران لوستونکي يې په ketabton.com کې کتلی شي.

په دې هکله زه د شمیرپوهنې د ژباړو سره، که ژوندي ووم، مرستی ته تل چمتو یم.

ماتماتیک یا شمیرپوهنه یوه پوهنه ده، کومه چې په لږو بنسټ نیونو یا بنسټفرضیو ودانه ده. دا بنسټنیو اکسیومونه نومېږي، کوم چې بی له بنسټنیو د رېنټیا وینا (وینا دې زمانه سم اند کتاب کې وکتل شي) په څیر لیدل کېږي یا د رېنټیا وینا په څیر منل شوي دي. ټوله شمیرپوهنه د دې اکسیومونو له لارې لاس ته راوړل کېږي.

هره شمیرپوهنیزه تیوري ځانله خپل اکسیوم لري. تیوري یو په بل ودانېږي، چې د تیوري اکسیومونه نورو تیوريو ته وغزېږي. داچې دا تیوري باوري دي، دتاریخ په اوږدو کې بنسټول کېږي.

زیات وخت د شمیرپوهنې تیوري ودانونه یا جوړونه د یوې ودانې تیوري د جوړښت سره پرتله کېږي. د ودانې بنسټ د اکسیوم په څیر نیول کېږي یا که غواړی نیول کېږي (فرضیږي).

د شمیرپوهنې تیوري موخه دا ده، چې پېچلي یا اېسرکت (ذهني) جوړښتونه تشریح کړو او په جوړښتونو وړاندوینه وکړو.

د شمیرپوهنې تیوري کشف د پاره زیات وخت نمونې راوړل کېږي، چې زیاتې وخت یا، په طبیعي ډول، رامنځ ته کېږي.

زموږ او ستاسو په شاو خوا څه یا شیان یا مسئلې چې غواړو شمیرپوهنیز روښانه کړو یاوڅیړو، دا ساده خبره نه ده، موږ نه پوهیږو، چې د دې زموږ د خوښې څه څیړنې له پاره د کوم اکسیوم څخه کار واخلو.

یوځل چې اکسیومونه وکارول شي یا وضع شي، نو،، زموږ په شاو خوا نري کې خپلوان شتون لري،، - او له دې ټولې رابیلې شوې سماندیزې پای لاس ته راوړنې هم. په بل ډول: فزیکي او کیمیاوي تجربې دي ته تغیر نه شي ورکولی.

اختراعگانې یا منځ ته راوړنې، چې دا یوې او بلې لور ته کښولی شي.،، الجبر،، او،، گنونتیوري یا د اعدادو تیوري،، د بېلگې په توگه سوچه شمېرپوهنه پورې اړه لري.

شمیرپوهنه څه شي دی؟

د دې د پاره یو ټولیز منل شوی پیژند یا تعریف نه شته، متمنه دا ده، چې د گنونو سره شمیرنه، د اووښتونو یا واریابلو (مجهولو) سره شمیرنه همداسې د څیرو څیړنه - همدا اوس په بنسټونو کې - د شمیرپوهنې غوره برخه ده.

پوښتنه - چې شمیر پوهنه څه شیدۍ - که غواړو ځواب کړو، نو د سرچینې څخه به پیلوو او بېلابیل د شمیر پوهنې کارونچاپیریالونه به روښانه کوو.

شمیر پوهنه څه شي دی - د انسانان په منځ کي خبرې اترې یا کمیونیکیشن.

سره له دې څوک نه پوهیږي، چې د شمیر پوهنې بنسټیز خوزښتونه کله منځ ته راغلي، سړی په پوره باور ویلی شي، چې شیانو شمیرل له پخوا څخه کارول کیده او په همغه یا عین وخت کي د خبرو پیدا کیدو سره هم همداسې تلنه شوي.

مورن نور څه راوړو بي له تشریح.

شمیر پوهنه څه شي دی - د اقتصاد بنسټ.

شمیر پوهنه څه شي دی - د طبیعت یا پیداښت ژبه.

شمیر پوهنه څه شي دی - د انجیرانو د لاس اله.

شمیر پوهنه څه شي دی - راتلونکي

شمیر پوهنه هرچیرته شته، خو نه لیدلکیري.

به اخر کي چې شمیر پوهنه څه شي دی ته ، ځواب ووايو، نو دا به ډېر را تنگ شوي ځواب وي.

په اخر کي: زمونږ دپاره ، چې ژباړې ترې وکړو، کومه ژبه غوره ده؟ غوره ژبه په ترتیب انگرېزي، روسي، فرانسوي او الماني دي.

.
.
.
.
.
.

د افغانستان پوهنيزه مؤسسو نصاب ته يوه کتنه

د بنوونځي د نصاب سمون
| ډاکټر ماخان ميري شينواری

د هيواد ستونځو باندې نه غږېږم، ځکه دا يوه نه ده، دا ټول ژوند او هر اړخ يې ستونځه ده، چې زموږ پوهنه هم ترې په همغه سويه اغيزمنه ده.

راځو خپلې موخې ته او دا ټول په لنډ ډول:

د نصاب غوره والی:

پوهنه چې دنده يې د پوهنې د وزارت په غاړه ده، د يوه هيواد مغذ دی. همداسې لکه پوهنه د هيواد مغذ دی، نصاب د پوهنې مغذ دی، ځکه چې پوهنې ته هر څه چمتو کوي، نو له دې امله يې غوره والی بايد همدومره وي.

د نصاب ليکونکو غوره والی:

دا چې نصاب غوره دی، نو په همدې ډول يې ليکونکي غوره دي، دوي د نصاب د غوره والي بنسټ ايښوونکي دي، چې بايد د غوره والي په څنگ کې يې هم توان ولري، چې د دې درندې دندې له توانه ووتی شي، يا د ښه نصاب د ليکلو ښه توان ولري، چې د نصاب د ليکونکو غوره والی را باسي.

نو دا بايد څوک وي؟

نصابليکونکي (د نصاب د کتابونو ليکونکي) بايد د پوهنتون د هغه غوره وتلو کسانو څخه وي، يعنې

—دپوهنتون اول نمره يا دوم نمره وي، چې په مسلک پوره واک ولري.

— د خپلو دوه ژبو پښتو او دري، چې هغه خو هرو مرو زده دي يا بايدزده وي، په يوه بله

پرمختللي دباندي ژبه هم ښه پوه وي، چې ډېره ښه يې طبعاً انگريزي ده خو روسي،
قرانسوي او الماني هم په ترتيب ښي دي او په پوهنه کې ښه کار ورڅخه اخستل کيدی شي.

هغه څوک که په دې درې ژبو کې د کومې ژبې نيمگړتيا ولري، نو د نصاب د ليکلو له
پاره

به هيڅ برابر نه وي او نورې ستونځې به رامنځ ته کړي.

— مور دوه ژبې هيواد يو، نو د بيلگې په توگه يو پښتون بايد له درې وژباړلی شي او درې
ژبې له پښتو.

لکه څنگه، چې په دې دوه ژبو پوهيدنه اړينه ده، به انگريزي يا ... هم پوهيدنه همدومره

اړينه ده. بې له يوې پرمختللي ژبې زموږ خپلې ژبې هم نيمگړې راځي. درې هم دومره

مخ کې نه ده او پښتو خو يوه نوې ژبه ده، چې لايې هر څه نيمگړي دي.

نصاب ليکونکوته غوره کتنه يا امتيازات:

علمي درجې يې بايد د پوهنتون سره برابري وي يعنې رطبي، معاش اود تفاوت امتيازات.

د ماسټري زده کړې خو بايد سملاسي سر ته ورسوي هغه هم بايد په انگريزي ژبې هيواد
کې وي. که د دې کار هند په غاړه اخسته خو دا به ډېر ښه وي. دا روزنه که په شعوري
توگه د نصاب په لور لوريزه کيدی شوه، خو دا به نوره هم ښه وي.

له يوه وخته وروسته بايد دوي ته د ډاکټري امکانات هم برابر شي، چې هغه هم په يوه
پرمختللي هيواد کې وي. هند هم په پوهنيزه اړخ کې پرمختللی هيواد دی.

د دوي د درس په وخت کې، چې له هيواد دباندې يې کوي، بايد دا دنده ولري، چې د هغه
هيواد د ښوونځيو د خپل مسلک کتابونه وگوري، او هغه څه چې ستونځمن ورته په کې
برېښي، بې له دې چې ځان ته شرم وگنې، د ستونځوبيو له امله د خپلو پروفيسرانو سره
پرې وغږيزي. په زده کړه کې بايد شرم نه وي او هغه استادان په دې پوهيزي.

دا دنده دې ولري، چې د هغه هیواد د خپل مسلک د بنوونځي کتابونه د ځان سره راوړي، چې مخ د مخه یې لوستلي دي. د کتابونو د چمتوالي له پاره هم که د اړوند هیوادله اړونده کسانو سره خبرې او ان په دې هکله روزنه او بنونه وي، دا به لا ښه وي.

د نصاب د پروفیسر دندې

د ښه کتاب لیکل یې د هرڅه لومړۍ دنده ده:

— دښه کتاب لیکل: دا یواځې هغه وخت کې شونې دي، چې په لیکلو کې یې یواځې او

یواځې دپورته څلورو یادو ژبو له یوې څخه گټه واخلي.

نن پوهنه هر چاته کورته ورغلي، هرڅه په ن ج کې شته، که نورو کتابونو ته

لاسرسی نه وو، نو نړیوال جالونه خو شته.

د نصاب استادان باید تل ن ج ته لاسرسی ولري او لیک الې یې هم باید په واک کې وي.

نصاب پروفیسران د ښه او معیاري درسي کتاب لیکلوجوگه دي، د هر ډول ناپیکاوې

مخه باید نیول شوي وي. لیکونکي باید دا سره سینه ولري، چې درس د څو نورو درسونو

سره پرتله کړي او پوهنیز نومونه، چې مور ورسره ستونځي لرو او تراوسه مو خپل نه

دي، د څو لغاتکتابونو سره هم پرتله کړي او هغه ښه مناسب نوم ورته غوره کړي یا له

خپلې ژبې ورته انډول راوباسي، چې بیا خبرې پرې کيږي.

— دا استادان باید د بنوونځي بنوونکي وروزي. دا څه چې دوي لیکلي، باید د هغوي سره یې

شریک کړي، خو داڅنگه؟

د بنوونکو پرلپسې روزنه:

په مسلکي اړخ کې د ښوونکو روزنه باید په پوهنتون کې په پوره توګه شوې وي (دا بیا د پوهنتون د نصب دنده ده)، خو بیا هم دې ته اړتیا شته، چې د نصاب استادان ورسره مرسته وکړي او هغه د ښوونځي له پاره لیکلي درسونه ورسره د ښه ورپوهاوي له امله ورته نور هم لا ښه روښانه کړي.

موضوع ته ګوته نیسم،خودا پوره خبرو ته اړتیا لري.

دا څنګه؟

دا وړاندیز په ځانګړې توګه د پیدایښتي - یا طبیعي پوهنو له پاره ډېر اړین دی. ګومان مې دی، چې اوس هم د ولایتو ښوونکي راځي او په نصاب کې ورسره خبرې کيږي، خو دا بسیا نه کوي. ښوونکي ټول باید په خپل مسلک کې تل وروزل شي او دا د یوه تل لرلي پروګرام سره.

دوه شونتیاوې شته:

لومړي دا چې په هرولایت کې یوه دنصاب کوچنی برخه جوړه شي، چې دوي د مرکز معلومات هلته تل داسې ورکوي، چې هر د نصاب د هر مسلک غړی ښوونکي د ولایت مرکز ته راغواړي او هلته په یوه ټاکلي وخت-انتروال کې هغه دوي څه د ځان سره لري ورسره شریک کړي.

دا دولایتونو د نصاب پروفیسران دې همغه د نصاب د مرکز په څیر وټاکل شي او همغه امتیازات ولري.

دویمه لار یې دا ده، چې په ټاکلي وخت کې د مرکز د نصاب پروفیسران ولایتو ته لاړ شي او هلته ورسره خپل کار شریک کړي. د دې له پاره به زماپه اند، که د ورځې شپږ ساعتونه کار وشي، دوه اونۍ بسیا وکړي.

غوره څه خو د نصاب پروفیسرانو ته څرګند دي او په همغو سره خبرې کوي.

دا چې پروف یا نور ښوونکي د پسي زده کړو د پاره کوم ځای ته ځي او هلته څومره وخت تیروي دا باید امتیاز ولري او د وخت مجرا وره ورکړی شي.

—د نصاب استادان پرته د درسي کتابونو له لیکلو دا دنده هم په غاړه باید واخلي یا ولري،

چې نور کتابونه هم وليکي، په ځانگړې توگه طبيعي پوهنو کې، چې هغه د اړونده پوهنيزو

کتابونو برابرو ل دي يعني د لوستلو او نورو پوهنيزو کليمو کتاب لکه پوهنيزه دکشنري، نه

د لغاتو بلکه د کلمو. دا په نورو ژبو کې شته. دلته به دا ډېره بڼه يا اړينه وي، چې د

انگريزي دا ډول دکشنري راواخلي، دا وژباړي چې يواځې ليکنه يې په لکسيکوني ډول په

خپلو ژبو وي.

دا خو لا ډېر لگښت ځان پسي لري. دا به څنگه شي؟

دا سمه ده، خو دا لاندې لار يې شته او دا د نصاب له پاره کوم زيان هم نه لري:

د ښوونکو له پاره د کتابونو ليکل او چاپول يواځې وخت نيسي او ډېر لگښت لري، دادې سپما شي، دا په دې مانا چې د ښوونکولپاره کتابونه دې نه چاپيږي او نه ليکلکيږي.

د ښوونکو چمتووالي د ښوونکو د تل بيا روزنې له لارې بايد پوره سرته ورسيري.

دا پيسي چې سپما کيږي، دا پوره پيسي دي.

دا شاگرد محوري پروگرام څخه تيرېدل د کتابونو پندوال راکموي او د ښکلا له پاره په درسي کتابونو کې د نا اړينو څيرو چاپول هيڅ اړين نه دي. له دې لارې څخه هم پوره سپما کيدی شي.

که دا نور کتابونه هم دشميرپوهنې کتابونو په څير ليکل شوي وي، نو هلته دکتابونو د پندوالي له امله پوره سپما راتلی شي.

دا به څنگه شي؟

دا هم يوه موضوع ده، چې پوره روښانه ونه غواړي، چې دا پوهنتون يا نورو د لوړو زده کړو انستيتوتونو کې څنگه بايد ترتيب شي؟

پوښتنه دا نه ده، چې نصاب کې باید څه راوړل شي بلکه دا ده، چې نصاب څنگه وليکل شي؟

دا چې نصاب کې څه راوړل شي، دې کې دومره ستونځې نه پېښېږي، ځکه دا اوس چې څه لرو، دا سمېدی شي او په دې هم یو څه ابادیدى شي او هغه د لوستلو عنوانونه د نورو گاونډيو يا نورو هيوادونو څخه رانيول او هغه بيا سره پرتله کول او وروسته خپل مضمون جوړول يې غوره دي.

که ن ج وکتل شي، نو د هرځای دښوونځيو کتابونه په کې شته، د هغې ځايونو دې سرليکونه راواخلي يا همغه را اخستلى شي او يا نور پخپله ليکلى شي.

د کتابونو ليکل څنگه:

غوره د نصاب ليکل دي، چې هغه بايد نړيوالي سويې ته ورنږدې وي. دا غوره دي او دا کار د نصاب د کتابونو د ليکونکو دی، هغه موضوعگاني اخلي او هغه يې راټولوي او په پوهوره ژبه يې ليکي.

د کتابونو د ليکلو او څنگه ليکلو له پاره مو استادان نورو هيوادونو ته تلل او هلته يې معلومات برسيره د هغه ځای پروگرام هم د ځان سره راوړ. که اشتباه ونه کړم، نو دا اخر د نصاب ترتيب له پاره استادان اردن ته تللي وو او چې بيرته راغلل، نو پرېکړه داسې وه، چې کتابونه دې په شاگردمحورۍ وليکل شي. داسې لږڅه به هلته ورسره استادان غږېدلې وو، خو دا چې دوي به څومره له دې ښوونې ځان سره راوړي وي، دا يې بله خبره ده.

شاگرد محوري او استادمحوري؟

دا لاندې څه هم د غور وړ دي، چې بيا د روښانه شي، چې زه يې داسې لنډه يادونه کوم

پخوا مو متخصصين نورو هيوادونو ته ليرل

هغوي څه راوړي؟

دا څومره په درد خواره کيږي؟

نو څه وکړو او دا اوس کتابونه له کومه کړو؟

په مختلفو مسلکونو کې باید کسان په داخل یا خارج کې چمتو کړي، چې څه د نصاب له پاره غوره کړي؟

مور دا تراوسه لرلي څه را اخلو کمښت ته یې فکر کوو او د څه زیاتوالي وړاندیز یې هم کوو.

په دلیل.

نړۍ نږدې شوې او پوهنه کور ته راغلي

د مختلفو هیوادونو کتابونه راټولول او کتل، بیا ترې یو ښه څه راوستل. په کومه پرېکړه ، چې وشي، نو د چا هغه او دغه بیا په کې نه وي.

د بیلگې په توګه د یوه هیواد درسي تاریخ کتاب راواخلي او وګورئ، چې څه لومړی او ورپسې دي، مور بیا هم په هماغه ډول تاریخ برابرولی شو.

زه وایم، چې په لومړي سر کې به هر هیواد خپل تاریخ راخلي او په اړین ډول به یې لیکي او ورپسې د کاوندبانو او پسي غوره دوخت پېښي.

که ژبه راواخلو، دا به سړي ته اسانه وېرېښي، خو دا هم د شمیرپوهنې په څیر ستونځمنه ده، که په هغه اصل ډول راوړل شي. تاسو په نورو هیوادونو کې درسي پرګرامونه وګورئ او بیا قضاوت په وکړئ.

په پوهنتونونو کې باید دښونکو روځني له پاره ځانله ځنګي منځ ته راشي او هلته درسونه هم د ښوونځیو په لور لوریز وي، هر ورو د په د پوهنتو په سویه (ماهم دلته کچه لیکله ، خو کچه نا سمه ده). په جدي توګه باید د ښوونځي له پاره په اړونده کتابونو غور وشي او د علومو اکاډمي ته دنده ورکړ شوي، چې دا کتابونه وژباړي.

په دې بیا هم باید خبرې وشي، چې د علومو اکاډمي کارونه باید ځنګه په لار وي.

دا یوه اوږده موضوع ده، زه به دلته په همدې بسیاوګرم.

په همدې ډول د ښوونکو د کمښت له امله هم باید د چټکو زده کړو پروګرام جوړ شي او په چټکه توګه د ښوونکو کموالی پوره شي، په همدې ډول په چټکه توګه باید د ښوونکو د پوهنيزي یا علمي سطحې جګینه هم د پروګرام لاندې ونیول شي. دا

خو د ډېرو خلکو کار دی، خو یو پروګرام باید ورته ولرو او هغه ورته لږودی شو.

د بیلګې په توګه شمیرپوهنه باندې خبرې کوو.

د شمیرپوهنې نصاب داسې لږ سمون غواړي او په هغې په شمیرپوهنه بڼه واک لرونکي لیکونکي پوهیدلی شي.

په نصاب کې د بحث موضوع هغه غوره د موضوع نوم دی، د نوم سره اړونده لیکنه کې باید بیا لیکونکي فکر وکړي، چې کومې اړونده لیکنې ورسره ریشي او خای یې هم باید لیکونکي وټاکلی شي او ټولګی هم.

د پوهنتون د پاره نصاب داوایي، چې په کوم سمستر کې کوم مضمین لوستل کيږي. دا چې د پوهنتون استاد له کومه خایه دا درس راخلي اوڅنگه یې ترتیبوي، دابیا د هغه خوښه ده او کار.

د ده خوښه ځکه ده، چې دی اختیار لري، د مختلفو ادبیاتو څخه ګټه واخلي، طبعاً به دا د یوې پرمختللي ژبې ادبیاتو څخه وي. د پوهنتون استاد لږ تر لږه په اومه ډول خپله لیکنه د تمرینونو سره لږ تر لږه د درس په جریان کې وړاندې کړي.

ډاکتر ماخان شینواری

د افغانستان علمي مؤسسو ستونځو بڼو ته څه باید وشي؟

یادونه: دا به ورځنۍ نه وي، چې د یوې موضوع د پیل د مخه د خان په دندو غږیږم، خودا اړین بولم ګرانولوستونکو ته دا روښانه کړم، چې ما د علومو اکاډمي کې هم داسې لږکار کړی اود ښوونځي نصاب کې هم، دا په دې مانا، چې داسې لږ تجربه په کې لرم.

زده کړه او ورزده کړه یو د بل سره سیده او په ځنټ اړیکې لري، دا په دې مانا چې که ورزده کړه بڼه وي، نوزده کړه بڼه ده او په ځنټ که زده کړه بڼه وي، نو ورزده کړه بڼه ده. په خواشینۍ باید ووایم، چې موږ په افغانستان کې دوه اړخیزې ستونزې لرو، دا په دې مانا، چې دا دواړه مو بڼه نه دي، نه زده کړه او نه ورزده کړه. د دې لاس ته راوړنه د ښوونځي په پوهنیز نصاب کې پوره لیدل کيږي.

په افغانستان کې د درې علمي مؤسسو یعنی د پوهني - او د لوړو زده کړو وزارتونو اود علومو اکاډمي لرو.

دا باید په خواشینی سره ووايم، چې د دوي په منځ کې همغږي نه شته او نه یو دبل په منځ کې ملاتړ.

د هیواد د پوهني او پوهنه معیاري کوني له پاره دا همغږي باید د دوي منځ کې پیدا شي او د دوي کارونو په منځ کې هم باید فکر وشي. د دې مؤسسو د کارونو لار باید بدله شي پروگرامونه باید د ورځې گټو په اساس وي او ترې د کار اخستلو په بنسټ باید سم شي.

لنډ: د دې درې مؤسسو په منځ کې باید نه ځانله همغږي پیدا شي، د دوي په منځ کې باید یوسم عملي کیدونکی پروگرام جوړ اوپلی شي.

دا نو باید څنگه وي؟

مور د دوه ډوله پروگرام ټاکلوله پاره باید فکر وکړو.

لومړی: د هرې مؤسسې خپل درسي اوکاري پروگرام.

دویم: د رېواړوپه منځ کې د همغږی اوگډ کار پروگرام.

د پوهنتون له پاره نصاب:

دلته هم لومړي توبونه دا دي، چې استادان باید هغه د سر کسان له پوهنتون څخه و نیول شي، موخه مې هغه د پوهني په اړخ کې یا پوهنیز (علمي) همکاران دي او دوي هم لکه څنگه دښوونځي د نصاب استادان د خپلو دوه ژبو برسیره په یوه پرمختللي ژبه ښه وپوهیږي، نږدې لکه دواړه پلي ژبي. دې خو اړتیا نه شته، چې خپلي ژبي باید په یادي راوړم، چې باید ښي یې زده وي، دا خو یو قانوني امر دی. د پوهنیزو همکارانو امتیاز هم همدا دی، چې د لوړو زده کړو له پاره دباندنیو هیوادونو ته ولیرل شي. په اړونده لوستو کې یې د پوهې سویه باید جگه شي اونورو هیوادونو د درس ورکړی او کتابونو راټولولو کې هم تجربه تر لاس کړي. په دې خو پوهیږو، چې په پوهنتون کې د ښوونځي په څیر د درس له پاره کتابونه نه لیکل کيږي، په پوهنتون پوهان یا علمي همکاران په معلوم نصاب کې په

نصاب کېد یاد درس له پاره په خوښه مواد راټولوي، چې دا کار هم باید درسور کونکویا پروفیسرانوزده کړی وي.

دپوهنتون د درس ورکونکو اجوره خو ښه شوې، چې همدسې باید د ښوونځي د نصاب لیکونکو اود علومو اکاډمي علمي کارکونکو له پاره هم وي.

د لکچر ورکونکي دنده دا هم باید وي، چې متو شوي لیکچرونه د یوه کتابډوله لیکي له لارې را وباسي، تمرینونه چمتو کړي، چې هغه هم په هغه ورته ټاکلي وخت د زده کړوسره روښانه شي یا کار پرې وشي.

د مضامینو ټاکلو له پاره باید استادان په هغه روزنیز هیواد کې بلد شي او بیا د هغه هیواد او نورو هیوادونو د درسي پروگرام سره پرتله کړي اود پوهنتون له پاره هغه مناسب مضامین خوښ کړي، چې په کوم سمستر کې کوم وویل شي.

د استادانو نور کارونه: استادان باید د علمي همکارانو په مرسته لکچرنوټونه ترتیب کړي د تمرینونوسره، چې هغې ته شاگردان لاسریسي ولري.

د لکچرنوټ ترې رانیول شوي مرستندوی کتابونه باید له هر څه د مخه زده کړوته په گوته کړي، پیدایښتي ده چې دابه هغه کتابونه وي، چې زده کړي ورته لاسرسی لرو دی شي (دا یو پیچلی کار دی، چې دا ادبیات دي نوله کومه شي؟).

دا چې کوم مضمون په اونۍ کې څو ساعته درس ورکړشي، دا به هم استادان د خپلې تجربې له مخې ټاکي، خو زه به د فزیک او شمیرپوهنې یوه یوهیلگه له تاسوسره شریکه کړم:

فزیک ۱ او ۲ : دوه سمستره د تمرینونوسره. په اونۍ کې څلور ساعته لکچریا درس اودوه ساعته تمرینونه.

دبرنځیال – اوانتیگرال شمیرنه: دوه سمستره. څلور ساعته اونۍ لکچرنوټ اودوه ساعته تمرینونه، چې تمرینونه، پیدایښتي د، چې د پوهنیزو همکارانو په مرسته اوبی کیري، یعنی بروفیسر ته اړتیا نه شته.

درس باید څنگه ورکړل شي؟

پرتله له طب او گومانمېدی، چې حقوقبه هم په دېکتیگوریکې راشي او دواچورولو زدهکړې یو استاد یودرس د مسلک سره سم نیسیاو همغه بیا تل مخته بیایي.

دې نورو مسلکونوکې استادان باید مضمون تل بدلکړي او هغه مضمون، چې سرکال یې درس ورکړي، د هغه تکرار دې بیا څلورکاله وروسته (اړتیا کتل کیدی شي، چې

څومره زر) بیا ورکړي. دا د استاد له پاره اړین دی، چې د استادانو نورڅه هم له د یاده ونه وځي او تمرین یې نور هم پسې زیات شي. زه گومان کوم چې په افغانستان

پوهنتونوکي چې استاد کوم مضمون ونيوه، نو هغه بيا د ژوند ترپايه درس ورکوي، چې دا نه د استاد اونه د زده کړوله پاره گټور دي. نه دا چې گټور نه دي، زيان هم لري. استاد په سړکال ورگري درس کي بايد لږترلږه يوخوسمسترونه دمه ولري، چې بيرته يې تکراروي.

مونوگرافونه يا تيزسونه بايد څنگه وليکل شي؟

مور او تاسو خو په افغانستان کي مرستندوي کتابونه نه لرو او که لرو يې نو خورا کم دي. لهدپامله زما وړانديز دا دی، چې دا ليکونکي دا ليکنه د نور موادو د راټولولو په ځای يو کتاب وژباړي يا کتابونه وژباړي او د هماغه په بنسټ دي بيا هغه علمي رطبه ورته ورکړ شي.

دوه گټي، چې د علمي کتاب ژباړيپه څنگ کي مرستندوي کتابونه زياتيري اودا کتابونه چې ژباړل کيږي، بايد موخه ور ټاکل شوي وي.

د مضامينو ټاکل:

دا پروگرام خود څو کالوله پاره يو ځل ټاکل کيږي، خوبايد ټاکني ډېرې په زير يا دقيقې شوي وي.

په دې لار کي هم د نورو هيوادونو درسي پروگرامونه بايد وکتل شي.

اجازه دي وي، چې زه يې د شمير پوهني بيلگه راوړم.

د هر څه لومړی بايد همدا اوس په يادراوړم، چې د افغانستان د پوهنتون په نصاب کي لږترلږه د توليزيا عمومي الجبر *universel algebra* مضمون نه شته، چې اريين دي اوبل اريين يې گڼونتيوري *Number theory* ده، چې دا دواړه بايد همدا اوس نصاب ته دننه شي، په نورو مي دومره فکر نه دي کړي او د پوهنتون له پروگرام څخه هم پوره معلومات نه لرم.

دا ستادانو د ترجمي له پاره بايد استادانو ته پوره اجوره ورکړ شي، چې دويد نورو ژباړوله پاره هم ځانونه جوگه وبولي.

دا دي همدومره لنډ دلته بسيا وکړي. پسي به د علومو اکادميه هکله لنډه ليکنه ولرو.

مورن دوه پوهنيزې مؤسسې او دندې يې داسې لږ د څيړنې لاندې ونيولې. اوس راځود علومو اکاډمي د کار له پاره وړاندیز ته:

له هرڅه لومړی خودې د علومو اکاډمي همکاران په همغه اېډول و گومارل شي، لکه د پوهنتون - اود بنوونځي نصاب پوهنيز همکاران او په همغه امتياز.

پسې: پوهيرو، چې په نورو هيوادونو کې د علومو اکاډمي د نويو څه پيدا کول اودا شته څه ته نوره وده ورکول دي، دا په دې مانا، چې د تل ودې له پاره پوهنيز کارونه مخ ته بيايي.

زموږ ستونځي خودا دي، چې که په يوه څه ابادول وغواړو، نو د هغو د پاره هيڅ شته څه يا شونتياوې نه لرو.

ما د علومو اکاډمي د يوې علمي همکارې وپوښتل، چې: د ماستري موضوع يې څه ده؟

د هغې ځواب وو، چې د رابيليدني يا دفرنخيال کارونه په صنعت کې.

زما بله پوښتنه دا وه، چې دا به نوله څه ليکي. باور وکړی، زه هم نه پوهيدم، چې دا به له کومه او په څه بنسټ وليکل شي. مورن خونه پوهنيز ادبيات لرو اونه د جورښت فابريکې. په دې هم نه پوهيدم، چې د دې علمي همکارې به انگرېزي يا بله وتلې ژبه زده وي او که څنگه؟

زما ،، د شميرپوهني سترکتاب، لومړی برخه ،، کې شته، چې د انوفابريکې جور څه څنگه دېره گټه کو، چې يوڅه وساتي اوله همدې ځايه يې هغه غوښتوني ځای ته وليږي او که څنگه؟

مورن په افغانستان کې د يوه پوهنيز څه ليکلو ته شونتياوې نه لرو، نو زما وړاندیز:

مور ددی د مخه وړاندې شوېپوهنيزو مؤسسو دندې وڅيرلې، هغوي د پهنې په ورکړه کې کړنده يا فعاله ونډه لري او تراوسه د علومو اکاډمي دنده کړنده نه ده، چې په دې هکله دې هم فکروشي.

د علومو اکاډمي دنده بايد د ډېره وخته پورې دا وي، چې غوره کتابونه کوم، چې په پوهنتون کې درس کيږي او د بنوونځيو نصاب ترې گټه پورته کولی شي وژباړي.

علمي رطبي دې په کار پورې وتړل شي او نه د کلونو په شمير. که دلته څوک هغه د کلونو رطبي د معاش له امله ټاکي هغه دې بيا د وزارت له خوا وټاکل شي، خو د استادانو څخه د پوهې په څنگ کې بايد پوره کار وغوښتل شي او امتيازات دې هم اړوند جگ وي.

په نصاب کې دې دا اندول وي، چې په پښتو او دري ژباړې وشي، دا چې کوم کتاب دې په پښتو او کوم په دري وژباړل شي، دا هملته استادان ځان ته ټاکي.

هغه کتاب چې په پښتو ليکل شوی هغه په دري نه ژباړل کيږي او هغه چې په دري ژباړل شوی وي، په پښتو نه ژباړل کيږي. د پوهنيزو کتابونو د زياتولو هغه غوره لار همدا ده. دا چې استاد دې په يو کال يا څو مياشتو کې څومره کار وکړي او په څو کالو دې يوه درجه جگ شي، دا دې هم له مخه وټاکل شي او دا د پوهنيزه اړخه په ښه او عادلانه توگه.

دا داسې لږ څه راورل وو، دا په دې مانا، چې په دې هکله پوره فکر شوی اوداړتيا په وخت کې يې ستاسومخ ته کيښولی شم.

د ژباړې له پاره نور کتابونه څنگه وټاکل شي؟

دا تر دې ځای ليکنه پوره نه ده، مگر هغه غټ ټکي په کې راغلي. که ما ته له دې ځايه هر څه کولو ته امر وي، زه ورته تيار يم.

نور څه اړين دي؟

د نصاب ليکونکي دې په هر مسلک کې دا دندې هم ولري:

- د هر مسلک د لغاتو کتاب ليکل. په پوره شننيز يا تشرحي ډول.

- د مسلک د مرستندوی کتابونو ليکل (مور ورته ځکه اړتيا لرو، چې نور څوک نه لرو، چې دا کار يې په غاړه اخستی وي).

نور موضوعات بيا له خبرو منځ ته راتلای شي.

کابل د ۲۰۱۹ ز ک د جولای دوم

د شننيزې دکشنري ليکل

ما دا څه موده د مخه خبر ولوسته، چې د پښتو يوې شننيزه دکشنري د ليکلو له پاره چمتووالی نيول کيږي، نو ومي پتيله، چې د دې دکشنري د ليکلو په اړه زما وړانديز د گرانو لوستونکو او ليکونکو سره او دکشنري د ليکلو مسئولو سره کړم.

گورو، چې زموږ نړۍ او د نړۍ ژبو ډېر پرمخ تگ کړی او موږ له دې امله د هر څه د بنه، پوهنيزه ليکلو له پاره د نړۍ ژبوته پوره اړتيا لرو، نو دا اړتيا هم بايد د نورو ژبو د ودې په مرسته پوره کړو.

د ټولو له مخه (دامی ناسم ليکلی، سم يي: له ټولو (څخه) د مخه دى) مي وړانديزونه په لاندې توگه په لنډو ټکو ستاسو مخ ته ږدم.

لومړی: هر هغه کسان چې د دکشنري ليکلوکې مرسته کوي او يا دا دنده ورسپارل کيږي، لږ تر لږه بايد د پښتو او دري د بنه پوهيدلو په څنگ کې - چې دا خو قانوني امر دى - په انگرېزي پوره واک ولري.

دويم: د هرې ريښې پوه کسان بايد ورته گومارل شوي وي.

دا له دې امله، چې ځنې ويونه په بيلابيلو پهنو کې راځي، چې اړونده ترې پوهيدنه ور څخه لاس ته راوړو.

درېم: د انگرېزي ژبې د يوې بنسټيزه شننيزه دکشنري ټاکل:

زموږ ډېرو پښتنو پوهانو بيلابيلی، د بيلابيلو ژبو او په بيلابيلو ريښو کې دکشنري ليکلي، د هغو څخه گټه پورته کول اړين دي، خود دکشنري ليکل بايد پوره وي او هغه داسې کيدی شي، چې د انگرېزي ژبې يوه بنسټيزه شننيزه دکشنري وټاکل شي او هغه د هر مسلک له پوهانو څخه په پښتو اندول وژباړل شي، چې يواځې يې بيا د پښتو الف بي په ترتيب سم کړي.

څلورم: د بنوونځي د نصاب او د پوهنتون د هر مسلک پوهان بايد داسې ونډه په کې ولري، چې د خپلې ريښې د هغه درسي کتابونو په درس کې د خوندي ويونو شننيزه دکشنري يې بايد ترتيب او ليکلي وي.

دا په دې مانا - لکه څنگه په نوره نړۍ کې - د افغانستان کتابونو کې هم د کتاب په پای کې دا لوستلې پوهنيزې کليمې يا ويونه د مځبنوونې سره - چې دا وی په کوم مخ کې دی- ليکل شوي وي.

پنځم: يوه ډله (کمپټه) بايد ټاکل شوي وي، چې دا ټولې شننې ورته راځي، هغوي يې، گوري ترتيبوي او بيا په ډکشنري کې هغه خپل ځای ورته د پښتو الف، ب په ترتيب ټاکي.

شپږم: هر هغه پوهنيز وی، چې په څو ريښو کې راغلی وي، بايد ورسره وليکل شي، چې دا په ... کې داسې مانا لري او... کې داسې.

بيلگه: ټرل، ټرونی، برېښناټرونی ټرون وي و داسې نور.....

برېښنا ټروني يا برېښنا ټرن -اله.....

دا ولي اړيښ دي؟

گرځنی، لنډ گرځنی اونور

توټه په بيلابيلو پوهنو کې او همداسې ځمکچپوهنه کې

نيمی

اوځني نور

ژبه خو همداده، چې لرو يې. دې روځنی ژبه باندې، چې يو له بل سره خبرې پرې کوو، اړکيزو، چې همدا د ژبې ويونه په پوهنو کې هم وکاروو، مور د هغوشيانوله پاره نور نومونه يا ويونه نه پيدا کوو، نو له دې امله هرو مرو به يو نوم په مختلفو پوهنو کې په ورته موخه کاروو،

لکه:

په الماني ژبه کې بدن جوړښت يا اناتومي کې زېڼې Sehne د عضلي اوډوکي منځ کې ټروني، نېبلووني اوکه غواړی بيلووني ته وايي او په هندسه کې هغه کرښه ده، چې د گردۍ څخه يوه ټوټه بيلوي، چې مورتر اوسه وتر بللی، چې پښتو اندول يې ټوټه-ونې بلل کيږي.

همداسې بله بیلگه: مور: په ورځنۍ ژبه کې، چې څوک نوره مړی نه شي خوړلی مور بولو او همداسې گومان مې دی کیمیا کې مور (تراوسه مشبوع) هغه اوبی بلل کیري، چې نور څه په ځان کې نه شي اوبی کولی دا په دې مانا چې مریږي. نوله دې امله وایو، چې دا اوبی مور شو (تراوسه: دا محلول مشبوع شو).

ځنو(که ځینو؟) ویونو ته باید هکپک نه شو، چې لرو یې اوکاروو یې نه، چې له دې امله راته هکپک کوونکییعني نابله دي . محلول چې مور یې زیات وخت حل بولو، په پښتو کې اوبی دی.

دا زموږخوبنه نه ده او نه غوښتنه، دا پیداېښتي همداسې دی.

دېره هڅه بایدوشي، چې یو کره پیژندل شوی نوم یا وی د یوه بل کره پیژندل شوي وي په ځای – چې ناسم دی - کیردو.

بیلگه: د شیانو یو ټولګي د یوه ګډ خوي سره، چې هغه خوي بهیدل دي اوله دې امله بهیدونکي بلل کیري، په پوره ناسم ډول اوبلن وبلو او همداسې سلمه په شنه زور سلنه نه کړو.

څو لیکونه د پوهني وزارت اړوند یو

د افغانستان اسلامي جمهوریا د پوهني وزارت

Dr. Makhan Shinwari

معین محترم

Smakhan1946@gmail.com

ډاکتر ابراهیم شینواري ته

21.10.2016

Bonn; Germany

د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهني وزارت معین محترم ډاکتر ابراهیم شینواري صاحب ته په مینه او احترام.

د لوي څښتن څخه مو روغتیا او بریا غواړم.

محترم ډاکټر صيب.

ما دا ليکنه پوره د مخه بايد تاسو ته ليرلی وي، خو دا وروسته ليرنه يې هم ناوخته نه ده. زما هيله دا ده، چې د شونتيا په حالت کې دا ليکنه د پوهني محترم وزير صاحب سره شريکه کړي.

د افغانستان د درسي کتابونو په ځانگړې توگه د شميرپوهني يا رياضي کتابونو په هکله مې د افغانستان جمهوري رياست کلتوري چارو مشاور محترم غظنفر له لارې د افغانستان اسلامي جمهوريت جمهور ريس ته يو ليک ليرلی، په هغه کې دا ستونځې پوره ليکل شوي او يوه پخوانی ليکنه چې د پوهني وزارت ته وه، هغه هم مل درليرم.

که چيرې يو بل کس د دې کتابونو د سمون له پاره ټټر وهلی وي او يا هلته په نصاب کې پخپله يې سمون منځ ته راغلی وي، خو ډېر ښه او که زه دا يواځنی کس يم، نو بيا د پوهني په وزارت غږ کوم، چې د کتابونو د سمون له پاره چې ډېر اړين دي چانس او امکان راکړی، چې دا ستر کار د هيواد د راتلونکي له پاره سر ته ورسوم. دا په دې معنا چې دامشاورت نه بلکه زه کار ته د کولو يا د نصاب د کتابونو ليکلو او سمولو له پاره چمتو يم. کتابونه ما په نړيوال معيار چمتو او ليکلي.

زه به داسې يواځنی کس يم، چې ستونځو يا ناسمونونو ته گوته نيسم او پخپله يې د شميرپوهني کتابونو د سمون کار سرته رسوم او دا ستاسو په چوپړ کې ږدم.

که چيرې د پوهني وزارت د دې کتابونو سمون له پاره خپله مينه لرله، نو نور کارونه، چې دا کار څنگه سرته ورسول شي، خبرې پرې کولی شو.

دا دې په گوته وي: دا کار چې زه تاسو ته وړاندې کوم، د دولسو کسانو د دوه کالو کار دی.

تاسو به وپوښتی، چې ما نو په ځانله توگه څنگه دا ستر کار سرته رسولی، وبه وایم، چې دا کار ما د دوه لسيزو په وخت کې سرته رسولی، چې اوس مې د ښوونځي له پاره هم سره رايوځا کړي.

يادونه: د پيسو خبره مطرح نه ده. دا کار له لري هم کيدی شي، چې په دې حالت کې به هيڅ له دولت ونه غواړم.

د هرڅه له مخه ستاسو د ستونځو گاللو څخه مننه

ستاسو د لا ډېرو برياوو په هيله.

ستاسو ماخان شينواری.

دا ليکنه مي محترم مشاور غظنفر صيب ته ليرلي وه.

د افغانستان د اسلامي جمهوريت جمهوررئيس د کلتوري چارو مشاور محترم استاد غظنفر ته سلامونه او نيکي هيلي.

هيله ده، چي دا اړونده ليکني به د افغانستان اسلامي جمهوريت جمهوررئيس ته ورسوي. پوهيرو، چي دا ډېري مهمي دي.

دا چي وپوهيرم چي دا ليکني تاسو ته دررسيدلي، هيله ده ماته به ډاډ راکړي.

د هرڅه له مخه له تاسو مننه.

ستاسو ماخان

دا ليکنه مي دپوهني وزارت د معيني د غوښتنې سره سم په ۲۰۲۰ ز ک کي ليکلي او ورليږلي.

د افغانستان اسلامي جمهوريت د پوهني وزارت محترم مقام ته.

ما د پوهنيزو مؤسسو او په ځنگري توگه د پوهني وزارت د نصاب په هکله پوره فکر کړی او په دې هکله مي ليکني هم د تاند خپروني کي خپري شوي دي.

څو کاله د مخه مي دپوهني په نصاب کي کار هم کړی، چي د ستونځو په هکله مي د پوهني وزارت او جمهوري رياست ته ليکونه هم ليرلي. زه جنجال غوښتونکی نه يم، خو د کار سمون کي ونډه اخسلي شم.

که د نصاب جوړنه کي مو زما مرسته اړينه بلله، زه دې کار ته چمتو يم، زه معاش نه غواړم او نه د پوهني وزارت نور لگښتونه، خو که لازم مو بلل، نو په نصاب کي د شوني ونډې غوښتونکی يم، چي لږ تر لږه د شميرپوهني څانگه کي راته غوره رول راکړ شي، لږ تر لږه ځان د شميرپوهني د نصاب د سمون جوگه گنم. زما څو ليکني د افغانستان پوهنيزو مؤسسو په هکله څه موده وړاندې د تاند درني

خپروني له خوا خورې شوي، هغه له تاسوسره شريکوم او له دې د مخه دا يادونه د يوه لنډيز په توگه وړاندې کوم:

۱ – د نصاب ليکونکي بايد د ليکنو توان ولري او په انگرېزي اومسلک بايد پوره واک ولري او دولت د پوهنتون د استادانو په حقوقو بايد ورته قانع شي.

۲ – بنوونکي بايد د يوه کره ټاکلي پرگرام لاندې تل د همدې نصاب ليکونکو له خوا بيا بيا چمتو شي.

۳ – د درسونو سرليکونو ټاکل غوره دي، خو همدا اوس چې څه لرو، دا به د يوه وخته پورې بسيا وکړي، خو ليکونکي اوبنوونکي بايد د دې ليکنو او ورښوونو جوگه وي.

په دې هکله زما د اند پيژندلو له پاره زما ليکنې مل دي.

زه خپله ليکنه نه غزوم، خو که زړه مو وو ماته زما برېښنا پته ليک راستولی شي.

د هر څه له مخه ستاسوله ستونځو مننه

ډاکټر ماخان شينواری

پنځمه برخه: داسې گډې وډې پخوانی او اوسنی ليکنې:

خوب د شپي کډه وکړه.

وي مي، چې د طالبانو او امريکا په منځ کې د کوم تړون، نو د افغانستان له پاره څه؟ -- که زموږ هر څه د امريکا په لاس کې وي، نو بيا خو به له دې د ويلوڅه نه لرو. -- که داسې نه وي، نو د دې دوه ډلو منځ کې کوم تړون د افغانستان له پاره هيڅ باورنه لري. موږ خپل حکومت لرو او د قانون په څلورديوالی کې ورته ولس واک ورکړی، چې د ولس له پاره گټورې پرېکړې وکړی شي.

خبرې ډېرې دي، خاورډوم يې نه.

نور چې هرڅه وايي، هغه به وايي اومسئوليت يې نه لري.

مسئوليت د حکومت دی او د خپل مسئوليت سره به د ولس په خوښه تلنه کوي، نه دا چې طالب اويا امريکا چې څه غواړي، دوی به يې کوي.

دا تر اوسه هرځل موږ ته بل چا روغه راوستي، چې ستر جنګ يې تل پایله وه.

دا ځل بايد دروغه راشي اوپخپله افغانان سره روغه وکړي، چې د يوه اړخ پرېکړه کوونکی يې حکومت دی.

د کسانو رول، چې ځاني گټې لري بايد نور له منځه تللي وي، که نه روغه نه شته. مسئول غني دی اونه بل څوک او پسي حکومت. ټاکنې يوه دموکراتيکه پروسه ده او بايد د - په پوښتنه کې - روغي قرباني نه شي. بايد دا سره بيل کړو: -- د امريکا او طبانو روغه او يا بل څه د افغانستان حکومت سره د روغي په مانه نه دي. -- ټاکنې او د روغي خبرې سره تړاونه لري.

نړۍ فضا

په دې ليکنه کې مو ډېرې ښې څېرې لرو دى، خو په خواشينۍ بايد ووايم، چې هغه ورکې شوي. په لامل يې نه پ، هي ږم، خو دا د ن ج

Category: ساينس او ټکنالوژي

فضا	نړۍ	WELTRAUM
لمر سيستم		زموږ
څخه	ج-مونو	د الماني
لوستونکو!	ن	له گرانو

يوه ورځ مي په تلوېزيون کې د ساتورن په هکله يو خبر واورېده، ډېر په زړه پورې وو. ما چې له ځانه وپوښتل، چې دا زموږ لمر سيستم، نوڅنگه دى، پوره ورسره ځان راته بلد ونه برېښېده، نو په ن ج کې مي چې را پيدا کړ، ډېر په زړه پورې دانتيا داتاي يې لرل، چې هغه غواړم، له تاسوسره گډ کړم.

مورد پښتو يا په پښتوساده ليکنوسره لږ بلد يو او زما د عربي ويونپانگه هم ځواکمنه نه ده، چې له دې امله مي داسې په ساده پښتو ليکلي نو هيله ده چې زما د ليکنولوستلوسره به ستونځې ونه لري.

موږ په خپل لمر سيستم يوليد اچوو. او موږ تاسوته د خپل لمر سيستم ستوري ښايو: ځنې د سخت بادغونډوسکې دي، ځنې اېشيدونکې سري(گرمې) او يا داسې يخې دي، چې په هغو کې هوا يخيدى شي.

Solar system, illustration

د لمر له لوري لدنه: مرکور Merkur، وینوس Venus، ځمکه Erde، مارس Mars، یوپیتر Jupiter، ساتورن Saturn، اورانوس Uranus او نیپتون Neptun.

زموږ لمرسیستم له لمر او د هغه اته ستورو اود هغو ستورو سپوږميو، ورو ستورکیو او میلیونونو ورو تنونو یا بدنونو، لکه استیرویدونو او کومیتونو څخه جوړدی. دا ټول په لمر راڅرخي. د دې له پاره، چې موږ په ترتیب د ستورو نومونه اولمر ته یې واټن په یاد راوستی شو، نو لاندې د زده-کړنغونډاله، چې په الماني ده، په پام کې نیسو: “ : Mein Vater erklärt mir jeden Sonntag unseren Nachthimmel

مانا یې: زما پلار ماته هره یونۍ زموږ شپنی اسمان رابنایي یا تشریح کوي. د الماني غونډالې.... د هر وي پیلټوری د اتو ستورو څخه په ترتیب د یوه پیلټوري دي.

زموږ لمرسیستم په نریفضا کې یواځنی لمرسیستم نه دی، د دې مخامخ: نور میلیونونه لمرسیستمونه شته چې ستوري یې په هغو لمرونو راڅرخي، نو له دې امله زموږ لمرسیستم په ټولو پیدایښتونو کې داسې دی، لکه یوه زره. زموږ لمرسیستم نږدې ۴،۵۶ میلیونه کلونه زوړ دی او د یوه ډېر ستر هایدروجنوربځي له راتګیدني یا ټینګیدني څخه منځ ته راغلی. په لاندې کې موږ تاسوته زموږ د لمرسیستم ستورو په هکله باندې یو لید درکوو.

لمریز سیستم

ټول ستوري په یوه څرخونلار په لمر راڅرخي. ستوري: زموږ په لمرسیستم کې رنگه باغکي زموږ په لمرسیستم کې اته ستوري په خپلوڅرخونلارو په لمر راڅرخي. دلته یواځې د هغوي لویوالی او د لمر سره واټن په ګوته شوی یا ورکړل شوی. په ریښتونوالي کې د ساتورن او یوپیتر نیمۍ (قطر) نږدې د ځمکې لسبرابره دی اولمريي د سل ځله زیات لري

لمر				:Sonne
نیمی	Durchmesser:	1.400	000	Kilometer
واتن	لمرته	–	:Abstand	zur Sonne
کتله	*Masse:	333	000	Erdmassen
څرخونوخت		–		:Umlaufzeit
سپورمی			Monde:	0

Rekorde ریکارډ: لمر په پاسهواره ۵۵۰۰ او زری کې ۱۵ میلیونه درجې تودوخي لري یا توده ده. دا یعنی ځمکه ۷۵۰ ځله دومره درنده ده لکه ټول ستوري یوځای او کری شي ځمکه یو ملیون ځله ځان کې ځای یا خوندي کړي. او د غازونو د توانمنده راشنې یا راوتنې یا ډزو سره تر لس میلیارده ټنه غاز په نړۍ فضا کې د باندي شري. کتله Masse: د هر تن یو خوي. چې د بیلگې په توگه د هغه راکبنتوان اغیزمن کوي. د هغه یووالی یا یوون کیلوگرام دی.

WELTALL نړۍ فضا
Die Sonne in Zahlen لمر په گڼونو کې

دا چې د لمر په چاپیریال گڼونه ډېر ستر دي، چې هغوي په یاد کړی شو او یاد کې راوستی شو، دلته یې دا غوره په یوه لید باندي لیدلی شي.

Merkur: میرکور

مرکور	په	پیداېنتي	رنگونو
Kilometer	4879	Durchmesser:	نیمی
: 57,9	Millionen	له	لمرڅخه
ځمکهکتله	0,055	Masse:	کتله
ځمکورځي	88	Umlaufzeit:	څرخونوخت (په لمر)
0		Monde:	سپورمی

Rekorde ریکارډ: زموږ د لمر سیستم کوچني ستوري باندي د شپې اوورځي منځ کې ډېر ستر تودوختوپیر له ۵۰۰ درجو زیات واکمن دی. دا هم هکپک کونکی: میرکور سوکه، سوکه غونجيري، خکه چې هغه یو ستر وسپنیزری یا د وسپني زری لري، چې سره غونجيري.

Venus: وینوس
 Durchmesser: 12.104 Kilometer نیمی
 : 108,2 Millionen Kilometer ته واټن
 ځمکه کتله Masse: 0,815 Erdmassen کتله
 Umlaufzeit: 225 Erdentage (په لمر څرخونوخت) څرخونوخت
 Monde: 0 سپورمی
 ریکارد: هغه سم خورا دوزخي ستوری: د کولنډای اکسید ټینګي فضا له امله په
 وینوس باندې د ورځې تودوخي ۴۶۰ درجو ته جګیري. له پنډوورپځو له
 ätzender Schwefelsäure باران وریري، او پوښهوارې سر یې په
 اورغورځوونو پوښلی.

Colourbox رنگبکس

Erde: ځمکه

Durchmesser: 12.756 Kilometer نیمی
 : 149,6 Millionen Kilometer ته واټن
 ځمکه کتله Masse: 1 Erdmassen کتله
 Umlaufzeit: 365 Erdentage (په لمر) څرخونوخت
 Monde: 1 سپورمی
 ریکارد: ځمکه یواځنی ستوری دی، چې ژوند پرې کیري. پرته له دې په
 ځمکه کلکي، بهیدونکي او ټینټیدونکي یا غازپوله اوبه شته او کله کله په زړه
 پورې لمرنیونه یا لمرتیاره کیدنه منځ ته راځي، چې په هغې کې وینټه-ټیک
 لمر د سپورمی شا ته ځان پټ کړي

Mars: مارس

Durchmesser: 6794 Kilometer نیمی
 : 227,9 Millionen Kilometer ته واټن
 ځمکه کتله Masse: 0,107 Erdmassen کتله
 Umlaufzeit: 687 Erdentage (په لمر) څرخونوخت
 Monde: 2 سپورمی
 ریکارد: ۲۷ کیلومتره جگ د Mons Olympus غر یې په لمر سیستم کې هغه

خورا جگ غر دی، او اته کیلومتره ژور Valles Marineris په مارس خورا لوي ژورسیستم دی. او لهورسره بلد اخوا یعنی افراطي بوربورکی ډوله (تورنادوډوله) گرد باد په کې لږیري، چې یوکیلومتر نیمه لري.

Jupiter: یوپیتز

نیمه	Durchmesser:	142.984	Kilometer
واتن	ته لمر	Millionen	Kilometer 779
کتله	Masse:317,8	Erdmassen	خُمککتله
خرخونوخت	(په لمر)	Umlaufzeit: 11,9	Erdenjahre
سپورمی	Monde:	mindestens 63	لږ تر لږه

ریکارډ: دا لوي ستورپخورا لنډې روځي لري (9,8 ساعته) لري او خورا اوږد پاتي کیدونکی جگر، د هغه ډېرلوي داغ (لاندې بني لور ته) له ۳۴۰ کلونورا په ډېخوا تاویري یا په ځان راڅرخي. پرته له دې گومانکیري، چې یوپیتز هغه ډېرې سپورمی لري، چې Ganymed یې خورالویه ده.

زهره

ساتورن	:Saturn		
نیمه	Durchmesser:	120.536	Kilometer
واتن	لمرته	Millionen	Kilometer 1433
کتله	Masse:95,2	Erdmassen	خُمککتله
خرهونوخت	(په لمر)	Erdenjahre 29,5	:
سپورمی	Monde:	mindestens 61	لږ تر لږه

ریکارډ : ساتورن یو ځانگړی کړی سیستم لري او خورا لوي یخغونډاري یا یخغونډوسکې لري: د ساتورن ځني سپورمی ټولې له یخ شوو اوبو جوړې دي. په ساتورن برېښنا یو میلیون ځله دومره لوي دي لکه په ځمکه او د سلو مترونو په کچه سرور.

Colourbox

اورانوس شین ستوری، زمونږ د لمرسیستم دریم لوي ستوری دی
Uranus: اورانوس

دا څیره د Voyager 2 سره د جنووري په ۲۶ ز ک ۱۹۸۶ احستل شوي
 نیمې Durchmesser: 51.118 Kilometer
 واین : 2871 Millionen Kilometer لمر ته
 کتله Masse:14,5 Erdmassen
 ځمککلونه: 83,8 Erdenjahre (په لمر) څرخونوخت
 سپوږمې Monde: 27
 ریکارد: د پاموړ کلونوختونه لري: ځکه چې د اورانوشمالي قطب د لمر په لور
 لوریز دی، هلته په ووري کې څلوېشت کاله روڼ پاتيري، کیدی شي هلته
 دیامانت هم وه- وريري. مختربعين باور لري، چې هلته په اتموسفير کې تيري
 کیدی شي د متان تختيدوني يا غاز جوړي وي.

Neptun: نپتون

(څیره د Voyager 2 له خوا ۲۵ د اگست ۱۹۸۹)
 نیمې Durchmesser: 49.528 Kilometer
 لمر ته Abstand zur Sonne: 4495 Millionen Kilometer
 کتله Masse:17,1 Erdmassen
 ځمککلونه: 163,8 Erdenjahre (په لمر) څرخونوخت
 سپوږمې Monde: 13
 ریکاردونه: بل دومره له لمر هلرې نه دی. بیا هم په نپتون کې ځواکمن بادونه
 لري، د ۲۰۰۰ کیلو متره / ساعت چټکتیا سره، اوهمداسې غوره: په
 سپوږمې Triton یخغوړځووني. دا ۲۲۰ درجې یخ نایتروجن غورځوي.
 جرمني د بن بنار ۱۶ د نومبر ۲۰۱۹

نوره هم بديري

د المان د سوشل دفترکي ناست وم او په ستر کاغذ ليکلي مي وليد، چې پرې ليکلي:

« ... اود شورماشورڅخه يو غږ وشواوويل يي:خانده اوخوشاله اوسه، کیدی شي نوره هم بده شي.

نو: ما خندل اوخوبن وم او نوره هم بده شوه،».

د افغانستان غمیزې ته

مور په افغانستان کې له دې څلوېښتوکالو را په دېخوا د داسې غمیزې سره گیر یو، دا ټولو ته روښانه ده. دا چې څه کیده اوڅه به وشي، وړاندوینه یې نه شوه کیدی اونه شي کیدی. همدا تازه یې بیا شاهدان شو. د دې علت دا دی، چې مورپه افغانستان کې منظم څه نه لرو او نه یې لرو، په دې ژوند کې مو گډوډي واک لري، دا چې ولې، دا به دلته نه څیرو، خو دې روان حالت ته گوته نیسو، چې څنگه روان دی.

دېر له جنګه ستړي یو او د روغې غږ چې وشي، نو سملاسي ورته بڼه لید لرو، خو ایا دا به فاتامورګانه (غولوونکي لمرورانګي. هغه په ووري کې، چې په ډاګ کې سړي ته اوبه برېښي) وي اوکه څنگه؟

دا څوک چې ورته خوښ وو، ولې اودا چا چې شک په کې ګانه ولې؟

د دې له پاره هرڅوک خپل دلیل لري، خوزه به همدا خپل اند پرې څرګند کړم.

دا چې دا روغه څنگه راځي، په دې خو زموږ د حکومت په واک کې افغانان هم نه وو خبر تر جمهورریس پورې او هغه لورته خو د پاکستان د حکومت پورې هر وروټول تړي خبروو، ځکه چې دا روغه د هغوي په پوره مشوره او واک کیده او کیري به هم. جمهورریس ته ان تردې چې د سولې مسوده لوستل کیري او یا یې داسې چټکه لوستلوته ورکوي.

ما ته خو دا د روغې پروسه نه برېښیده، دا په دې مانا، چې د افغانستان د خلکو څخه په خرابه توګه ټاکلی حکومت، چې د نه ټاکلي حکومت او یا بل واک څخه ماته بڼه برېښي، هیڅ ورڅخه خبرنه وو، یواځې له دباندې ورته ویلکیدل.

خبره رالندوو او پوښتنه کوو، چې داسې روغې څنگه منځ ته راځي او په افغانستان کې سالمه لار کومه ده؟

لومړی:

طالبان د افغانستان د حکومت سره خبرې نه کوي او د امریکایانو سره د روغې تړون لاسلیک کوي، چې د افغانستان حکومت یې یواځې هغه لیکنه کتلي وه.

که دا روغه د امریکا او افغانستان په راتلونکې نه، د امریکا عسکروپه وتلووي، خود امریکا خوښه ده، خوداسې نه ده. دا د افغانستان په برخلیک باندې ده، نو باید د افغان

حکومت په کې شونې ونډه لروډی. د غني د راتلونکي لومړي مرستيال صالح له خبرو اود مخه تېرو خبرونو څخه داسې برېښي، چې کونډي افغانستان دې د لومړي ځل له پاره په دوه برخو ووېشل شي (په څنگه يې خبرې نه کوو) او بيا دې په گډه سره د دولت چارې مخته بوتل شي. باور وکړی، چې زما سر په دې نه خلاصیږي، چې دا به بل څه ډول وي، پرته له دې، چې يو ځل دې افغانستان په دوه برخو او حکومتونو ووېشل شي، بيا نو پرته له بيلتون که نور څه کيږي، هغه به يوه معجزه وي، که افغانستان يو واحد هيوادپاتې شي.

تاريخ بنوولې چې:

که يو څوک يو وار د يوه کلي پاچاهي ونيسي، هغه هم بيا بل ته نه پرېږدي، پاتې لا نږدې نيم هيواد.

پايله: د افغانستان ټوټه کيدنه.

دا نو د کندومک له تړونه بيا ستره بدنامي او تل پاتې بدبختي ده، چې دا بيا نور ټوټه واکونه زيږوي، چې په هيواد کې موبيا جنگ پای نه مومي.

دويم:

په افغانستان کې دې روغه راشي او هيواد دې بيا د همداسې، په بشپړه توگه له دبانډنيو منځ ته راغلي حکومتونو څخه اداره شي، لکه تراوسه چې ورسره بلد يو، چې دا پرته ولس له پل په پل تخریب څخه بل څه نه وو.

دا هم زما په اند د روغې لار نه وه.

دلایل به نور هم ولرو، خو اوس به دا پوښتنه وکړو، چې سوله نوڅنگه شونې ده؟

درېم:

سوله بايد په منظم ترتيب شوي وي او منظم ترتيب کيدونکي ډول منځ ته راشي.

خبره په ترتيب شوي او ترتيب کيدونکي کې ده.

که په جنگ کې يوه خوا ماتې وخورې، نود واک وړل و بلې ډلې ته منظم ځکه دي، چې همغه بريالۍ ډله حکومت جوړوي اوبس، چې دا د واک تسليمي به منظمه وي. او که په څرگنده توگه کومې ډلې ماتې نه وي خوړلي، نو دوي بيا په دې هکله دوه اړخيزه خبرې کوي، چې که نور په جنگ کې دننه واکونه هم وي، د هغوي گډون به هم اړيږي وي، خو نه پرېکنده.

دا خبرې به رالندوو او پوښتنه به دا وي، چې د افغانستان په دې حالت کې به نو روغځه څنگه وي؟

جنگ زور اخستی او علت یې دا وو، چې طالبان غوښتل چې زیات ښارونه او ځمکې د خپل واک لاندې راولي.

نوموړ قضاوت به د زور په بنسټ وي.

طالبان به څلوېښت یا شپيته زره وي او دولتي ځواک درې سوه زره ته رسېږي.

ورې ولسوالس او شاپر ځایونه به د طالبانوسره وي، خو ټول ستر ښارونه د دولت په واک کې دي.

که هر څومره ځمکه او خلک طالبان ولري، د حکومت ونډه ډېره ځواکمنه ده.

د جگړې اړخ کې طالبان ترور کې تکره دي، خو په جگړییز زور څه نه شي کولی، دوی کوم ستر ښار په ولکه کې نه لري اونه یې راوستلی شي او که دا ولري، نو اداره یې تاسې په فکر کې راوستلی شی.

په هر صورت زما وړاندیز دولت ته هم دا دی او زما اند هم، چې طالبان دې د دولت سره روغ وکړي، طالب جنګیالي دې وبخښل شي او خپلو ځایونو ته دې لاړ شي، که غواړي په عسکري خدمت کې کار وکړي، د ازموینې وروسته دې دا ده ورته ورکړل شي او په هر ډول انتخاباتو کې دې لکه هر افغان د افغان په څیر ونډه ولري.

په پای کې یو څو پوښتنې اود هغوي لند ځوابونه:

۱ - خپلواکي اودا خپلواک نوڅوک دی؟

۲ - بلواکي نو بیا څنگه اوبلواک څوک دی؟

۳ - ایا نوموړ قضاوتونه به خپلواک وي؟

۴ - د دې حالت راتک.

۱ - ته :

خپلواک امریکا ده، چې هم دا کویاو هم دا، خودا همداسې نه ده.

هلته هم د کسانو یا اورگانونوزوردی، چې یود بل په واکوالي کې دی، دا په دې مانا چې هلته هم هرڅوک خپلواک نه ی.

هلته هم چې ترمپ څه غواړي، مور یې د منلو او نه منلو په مخامخ بې واکه یو، خو هلته نور خلک شته، چې غوښتنې او کړنې ماتوي. و به وایو، چې هرڅه په دې زورواړخ کې هم نسبتې دي.

۲ – ته:

مور په ځانگړې توگه دا دلیک لوست افغانان یا دا زما غوندې له هیواده دباندې افغانان دپرتینگارکوو، چې دا پلانی د پلانی په واک کې دی یا زموږ سیاستوال بې له امریکا او همداسې دا نور یې له پاکستان څخه نه شی کولی او دا په ټولیزه کې همداسې ده.

یو قوم او ولس، چې ځان ته ډوډۍ نه شي پیدا کولی او هر څه یې له بل وي، نو خپلواکي به چیرته وي؟

سره له دې هم بیا د هغه هیواد د سیاستوالو ځنې څپه لاس کې وي، چې له هغې باید تیر نه شي لکه په دې خبرو کې هم زموږ دولت یا حکومت د روغې جرگې په وړاندې، چې د روغې پرېکړه نه وه، درېدل.

بیا هم هغه نسبي بلواکي یا خپلواکي.

مور باید وپوهنیږو، چې کله زموږ اود زورورو گټې سره شریکي دي او وپوهیږو، چې څنگه له هغو گډو گټو مور گټه پورته کولی شو.

مور باید زورورته وښوولی شو، چې څنگه او ولې او چیرته مو گټې سره گډې دي او څه د دواړو په تاوان دي.

په هیواد کې مو حکومت شته او هغه بیا خپلې گټې د نورو هیوادونو د گټوسره گډولی شي.

هغې بلې لور یعنی د طالبانو لورته: هغو د یوه با مسئولیته ډلې څخه نه اداره کیږي. نو هلته د بلواکي او خپلواکۍ پیژند هم باید توپیر ولري.

هغوي باید د ترې مرسته اخستونکو هیوادونو گټې هم په پام کې ونیسي او هغوی بیا د دوگټوته په پام کولو اړیین دی.

۳ - ته:

لنډ: زمورقضاوتونه هم د شرايطو په واک کې دي او بايد وي.

۴ - ته:

افغانستان اونړی: د باندني چې افغانستان ته راغلي، د ترور له امله اودا په دوي د افغانستان د خلکو حق دی، چې له افغانستان څخه ترور ورک کړي. دا جنگ په افغانستان کې د افغان په وژنو نړيوالو راوستی او دوي د دي د منځه وړلوله پاره بايد مجبوروي.

ستره غميزه:

زما جوډره بمونوالوزوله.

هلته لري د شينووارو د هسکي ميني د جوډري کلي د کټه-پور غره لمن کې، چې شاته يې تر سپينغر پوري نور غرونه هم جگ شوي په دوه موړو باندې خلک اوسي. ډېر بڼکلي ځای دی. جنوب ته يې غر اونورولوروته يې په شنوپټيو دا ځمکه بڼکلي ده، وبڅبنی، بڼکلي وه، چې به دا بڼلا هم د غم بڼکلا وي.

دا يو کلي دی، هغه زما د مور کلي دی.

موري! دا ستا کلي وو، دا په تا گران کلي وو، ورونه د تره زامن اوتول درياندې گران وو، ته هم ورته گرانه وي. هغه خو اوس په بمونو والوته، هلته خوستا ورپرونه اوبچيان يې په وينوکي ولمبيدل، هلته خوستا د تره لمسيان ټول د مسجد د خاورولاندې شو، هغوي لمانځه ته تللي وو.

هلته نور تل غم خپله لمن خوره کړه، هلته به نور نه هغه پيټاوی وي او نه هغه ټوکي ټکالي.

موري تاخو نه شو ژرلی، زره به دي خور، خو اوس زه ستا له پاره هم د هرټکي سره اوبڼکي تويوم، نور څه مي د لاسه پوره نه دي، همدا ژرا ده.

ما هم ډېر بڼه وخت هلته تيرکړی، ماما گان مي ټول بڼه او د خبروخلک وو، ټوکي ټکالي به ډېري وي، د ژمي پيټاوي کې به مي کله کله زما د همزولو سره اټيران (يوه د سترنج په څيرلوبه ده) کاوه. ډېر هلته تلم، ماما گان راته گران وو او زه هم د ماما گانو کورنيو ته گران وم.

د جمعي په ورځ مورپه بيلجيم كې وو. د چا تلفون نمري مي هم نه وي وړې او هغي تختي مي د جال كار نه وركاوه، د نړۍ سره مي مزي نه درلودل. په ما زما ملكري اوخپلوان هم ملامت نه دي، ډېرلت يم او بيكاره. بي پروا نه يم او كه ځان به داسي نه گورم.

په دې ورځ، د جمعي په ورځ مي زما دميرمن د وراره څخه تلفون واخسته، چې خبرونه وگورم، نو لومړي خبر مي همدا د غمونو لړلي خبر په سترگو شو، چې زما هم د هغو ټولو يادونو د مخه تيرېدو سره غبرگي اوښكي بيواكه شوې او د دې سترغم درد ته يې نور د ودرېدو توان نه لاره.

په داسي يوه كلي كې، چې ولس نه يو كلي دي څو اوبيا كسان وژلكيدل اوله څلوېښتو زيان ټپيان خو يوه ډېره ستره غميزه ده. كلي كې خونورنارينه نه شته، هغوي لمنځونه كول اوښخي خو جماعتونوته نه ځي. څوك چې ژوندي پاتي دي، هغه واره او ښخي، هغه هم نورې په ژونديو كې نه گڼل كيږي. هغه په ژونديني مري دي. پلرونه نه شته، چې دوي بيا پلرني غبر كې ونيسي او ويې خندوي، خدايه(ج) د دوي ژوند به نو تل ژراوي. پوښتنه خو نه كوم، ستاينده يم، خو په فكر كې مي دا راگرځي.

خدايه دا مي د مور كلي وو او دا د تنونو ټوټې يې چې خلكو راتولولي، دا مي د مورد تره زمان اولمسيان وو، هغي ورېرونه و، د هغي گران خلك وو، ښه دي، چې مورمي لا دمخه مړه ده.

خدايه د دې كوندو يتيمانو چغي خو ته اورې او پوهيږي، چې دا زمورله پاره څومره د غمونو ډكي دي.

خدايه ته خوگوري، چې دا سپينپگري اوتورگري به څومره دي خپل كارته خوښ وي.

دا كسان، دا د دې كار كروني او امر كوونكي د خپل دوزخ له پاره د سيده تگ لاري پرانيزي. فكر كوم، چې دوزخ به هم د دوي له پاره كم وي، دا انساني فكر دي او د له غمه ډك فكر.

دا كسان چې دا كار كوي، دا څوك دي؟ د سپيني پگري وي او كه د توري، دا همغه د يوه خره غوړونه دي.

دوي ته چې داسي كارونه كوي د ويلو څه نه لرم، داسي د هغوي د شان سره مناسب څه مي خيال ته هم نه شي راتللي او د حيواناتو سره پرتله كونه يې حيواناتو ته توهين دي، دوي توهين كيدلي نه شي، دوي له توهينور اخوا دي، نه پوهيږم، چې دوي به نوڅه شي وي. خو لويه څښتنه په ډېره بڅښنه زه خو له تا د پوښتنې حق نه لرم، خو دا مي په زړه كې گرځي، چې:

ايا دوي هم اشراف المخلوقات دي؟

زما یواځې یو کار د لاسه پوره دی، چې هغه می ماماگانو ته دعا ده. لوی څښتن دی د ټولو شهیدانو د فردوس جنت په برخه کړي، ټیپانو ته دې روغې سټې ورکړي، د ټولو شهیدانو کورنیو، زماگرانو مانیکانو او ترورانو ته دې لوی څښتن اجر وونه او د زړه صبر وکړي.

خدایه (ج) ته پوهیږي مورخو(ستا پیدا) نه پوهیږو

د جادو جام

په لار روان وم، د خپل خیال سره لاس په گریوان. وې می دا خوبونه نه ریښتیا کيږي. ددې خوبونو ریښتیا کول خو ستا کارنه دی، دا خوبونه په ځانگړتوب نه شي ریښتیا کیدی. دا جگړه ځما او ځما د خیال سره جدي شوه، خیال می وې چې ته دې خپل خوبونه گوره د بل چا سره ستا څه غرض نه شته، هرڅوک خپل خوبونه لري، نو هرڅوک او خپل یی کار.

زه د خوبونو د ریښتیا کولو په پلو وم په لار راوان او سملاسي می فکر شو چې زړه می له لاسه کلک و نیولم او راکش یی کړم.

وې چې دلته ورځه، خوب دې د جادو په جام کی وگوره.

ما خپلی پښی کلکی کړي، وې می چې نه، دا هم ځما خیال او خوب ته کوم ځواب نه لري. خو زړه همداسی له لاسه کلک نیولی او د جادو جام ته می راکاږي. گورم چې د پاسه له مغزو غږ راوشو، چې پام کوه، زړه باچا دی، څوک یی خبره بي له سزا په ځمکه نه شي غورځولی، نو پښو ته دې په هغې لور حرکت ورکړه، چې دې زړه هلته راکاږي.

د داسی لږ وخت وروسته ما چې خپل خوب د جادو په اول جام کی وکوت نو داسی لږ څه نت ښکاریده، څه ترې نه پوهیدل کیده، نو بیا می زړه دوم جام ته وروهڅولم او وې چې ناامیدې هم ناکامي ده، بیا دې خوب د بل سحر جام کی وگوره.

ما د باچا خبره، چې مغز می ورته پام راگرځولی وو نه شوه ردولی، نو په بل جام کی می خپل خوب وکوت. گورم چې راته وایي چې ستا ژوند خوب دی او ته مین یی په خیالونو، څه ورځه هغه کوه چې څه کوی شي، چې خوبونه او خیالونه دې ریښتیا شي.

د بل کړه وړه ستاه کار نه دی دا خبره پریزده چې» که مور داسی کړي وی او یا داسی، نو داسی به شوی وی» بلکه هغه څه وکړه چې پخپله څه کولی شی. داپرمختگ دی، دخوبونو د ریښتیا کولو په لور او بس.

د بون د پوهنتون روغتون د زړه او رگونو څانګه ۲۶ جولای ۱۹۹۸ المان بن

میرمن می د زړه عملیات کړي او زه ورته په کوټه کی ناست یم. د اکسیجن د بوتل شرار دی او میرمن می د خبرو نه ده. بناپیږی (زما د میرمن نوم دی) غوښتل چی اوده یا بیده شي نو ما ورته د کاغذ څپونی په سترگو وچاوه) د بناپیږی دا خوی دی چی اوده کیږي نو سترگی په څپوني تړي(چی رڼا بنده شي او ښه خوب وکړي. مانو کلم او کاغذ راواخسته او د افغانستان په جنگ او روغه می په لیکلو پیل وکړ. په همدې وخت کی چی په افغانستان کی د مرگ او ژوبلی په فکر کی وم او ددې په بیان می د کاغذ سپین مخ توراوه نو دې خپل حالت ته می فکر شو او دا فکر می بیا په هیواد کی ځوانانو، پیغلو او ځوانو واده شو افغانانو او میندو او پلرونو ته شو چی زه په داسی حالت کی چی د بناپیږی عملیات د خدای (ج) په فضل ښه تیر شوي ځان داسی حس کوم نو هغه په هیواد کی موچی په هیوادوالو تیر شول او تیریري، هغه به څومره دردونه وو او دا چی لاتیږیري نو دا حالت به څومره دردونکی وي. ځمور هیوادوال به د څومره ارمانونو سره له دې دنیا تللي وي او د څومره ارمانونو سره به دوي دې بدبخته ژوند ته دوام ورکوي او یا به دا ارمانونه د توپ، توپک او راکتونو گولیو لاندې فاني دنیا ته د ځانونو سره وړي.

زه غواړم چی دا راپیدا شوی احساس می د هغه عمل په بنسټ وڅیړم چی زه ورسره مخامخ شوم. دابه د پښتولۍ یا ځمور د کلتور سره شاید مناسب نه وي خو زه نه غواړم چی دا زما د پاکی مینی احساس د جهان دویږي یا بهتره د پروپاګندي د ویري پټ او د ځان سره و هغه جهان ته یوسم. زه ځان ته د خوشال خان خټک د لاندې بیت په بنسټ جرأت ورکوم او ددې لپاره چی ځان راته بی غیرته ښکاره شي، ځان د ډار څخه ځغوم.

زه خواشال کمزوری نه یم چی به ډارکړم په ښکاره نارې وهم چی خوله ئی راکړه رښتیا چی زه خپل اصل مطلب ته راځم نو خپل ځان لږ معرفي کوم. زه د یو پښځوس کالو یم او بناپیږی د یو څلویشت کلونو، دواړه د پاسپورت له مخی. د بناپیږی عمر خو زیات نه دی او ځما په عمر کی زه شک نه گنم مگر د شواهدو او اسنادو له لور ئی راته نور خلک زیاتوي. مور دوه اتلس کلن او لادونه لرو چی څانګه او اباسین نومیري دوي غبرګوني دي. دا په دې وښایم چی ځمور د ژوند دوه په درې او د نیمائی څخه زیات تیر شوی او د هغو سره چی ځوانان دې ځانونه نه مقایسه کوو او نه مو د مینی احساسات دومره ځوان دي چی د هغو سره ئی د تلي په انډول کی واچوو (په ځوانی کی مینه ځوانه وي او بیا د وخت په تیریدو سره مینه عادت شي چی بی له دې عادت هم ژوند خپل مفهوم لکه په ځوانه مینه کی د لاسه ورکوي). دا چی زه ئی بیانوم نو نسبتاً زاړه احساسات دي نو تاسو فکر وکړی چی د ځوانو دا د مینی ځوان احساسات به څومره لیوني، گرم او دردونکي وي.

اوس نو راگرځم خپلی اصلي خبرې ته او نور اوږد په دې احساساتي خبرو د کاغذ په مخ کړښی نه راکاړم. ځما میرمن چی د زړه د عملیاتو وروسته - عملیاتو پنځه ساعته دوام

وګر او یوه ورځ هم په انتنزویو شتاخیون کی- د روغتون د زړه او رګونو عادي برخی ته راوستل شوه نو زه ورته د دوه بجو په شاوخوا کې وګوتی ته چی یو نفري وه راننوتم، د بڼاپیری په سترګود کاغذ څپوني پراته وو. ما په تېده دوه واره بڼکل کړه او د کاغذ ټوتی

۷۳

می ئی د سترګو لری کړی. یو ځل می بیا هم چی دی سترګی راوغړولی په تېده بڼکل کړه او د کټ څخه می لږ فاصله ونیوله. بڼاپیری ماته سترګی راوغړولی او غوښتل ئی چی څه راته ووايي خو د زوره ئی پوره نه وه نو په پوره تکلیف ئی په گوته ایشاره وکړه چی ور نزدی شم. بڼاپیری بیا هم څه نه شو ویلی خو په لاس تکره وه او په خپلو شونډو ئی ګوتی کینودلې. زه نو باید دستي پوه شوی وی او په خوله می په پوره لیونی مینه بڼکل کړه او دستي می په سترګو کی - نه پوهیږم چی د خوشالی او که د خپګان - اوبه راپیدا شوی(دا راته په دی وخت کی سخته بڼکاره شوه چی اوبنکی ولیکم، ځکه چی ځمور په کلتور کی خو د نر په سترګو کی باید اوبنکی راونه کرځي).

ددې لپاره چی بڼاپیری پوه نه شي نو د کوتی دستي برنډې ته ووتلم (هره کوټه و شاته برنډه لري او بڼه د کبڼیناستو ځای هم) هلته می د سترګو اوبه داسی ناشکه غوندې وچی کړی چی بڼاپیری دا ځما د مینی لیونی شوی اوبنکی چی پښتون ئی باید توي نه کړي ونه گوري. دا چی دا ټول حالت د طبیعي ناروغی باعث او پوره د کنترول لاندې دی، دومره تاثیر لري نو هغه په گولیو او راکتونو چی لګیدلي او لګیږي، د کومو لپاره چی نه ډاکتر شته او نه روغتون، د هغوي او د خپلوانو حالت خو فکر کوم چی څوک د کلم په څوکه نه شي څرګندولی. دا چی دا سهولتونه دلته ځمور لپاره شته او دا ځمور برکت نه دی نو دا فکر- په همدې حالت کی چی د افغانستان د روغی په هکله په الماني ژبه می د المانیانو لپاره لیکنه کوله -نور هم ما سره قوي شوچی داچی انسان یو اجتماعي ژوی دی او د اجتماع څخه دباندې ژوند نه شي کولی نو لکه چی دلته نورو ځمور مسئولیت په غاړه اخستی، مور هم باید ځانونه مجبور وګڼوچی د هیواد دخلکو لپاره چی دا اتلس کاله د راکټو او توپونو گولیو لاندې مري او یا په ډار ژوندکوي، مسئولیت اخستلو ته ځانونه چمتو کړو.

لکه څنګه چی دا نری مجبوره ده او افغانانو ته د ژوند امکانات برابروي او دا مسئولیت ئی په غاړه اخستی نو دا مور افغانان او بیا هغه افغان چی لیک او لوست ئی کړی نو د هیواد د خلکو لپاره پوره مسئولیت لرو، ځکه چی دا بڼونه مور د ملت په پیسو کړی او دا قرض باید ادا کړوکه نه نو دا پوښتنه خو باید له مور نه وشي.

که څوک غواړي چی د بل په درد پوه شي نو باید خپل درد ته - که څه هم د پرتلی نه وي- متوجه شي.

د هغو هیوادوالو په افتخار چی ځمور سره یی ځانونه ځمور په درد کی شریک کړي وو.

زړښت ته

دا چې زه کله کله وایم چې زور یم، فکر کوم چې گوندې دا توکی دي او تواضع. داسی فکر نه کوم چې گوندې زور یم، داسی فکر نه شم کولی چې خواني را څخه تللی، داسی

۷۴

استعداد زه هم په ځان کی گورم چې فکر وغولوم. دا استعداد په هر انسان کی شته او هر انسان د خپلی گټی لپاره د واقعیت څخه خپل فکر ځغولی شي.

زړښته !

زه له تا څخه نه ډاریرم ، راځه ! زه چې وغواړم تا نه درک کوم، دا تجربه می د کوچنیوالی د ځان سره روزلی چې څه می ښه نه راځي، یا د څه چې ډاریرم هغه جدي نه نیسم، مگر درباندي پوه یم چې گیر دي یم او خلاصون در څخه نه شته، خو تر څو چې زه د فکر کولو توان لرم او زده کړه کولی شم، ځان هم ځوان احساسوم . دا که زده کړه وي، که د خلکو طبیعت، کتاب او یا د ژوند تجربه وي، فکر ځوان ساتم، ته می ترڅو چې فکر له کاره نه شی باسلی، زه تاته نه تسلیمیرم. که بدن می له حرکته وباسی، لت می کړي، له منډو رامنډو می وغورځوي، تاثیر دي نه قبلوم، ځکه چې فکر کوم او فکر روزم، تاته نه غواړم چې وخت ولرم، له تا غواړم چې وتختم، بدن می تاته تسلیم دی مگر کوبښن کوم چې په احساس او فکر می بری ونه مومی.

نه ! داسی نه ده! په احساس او فکر می نه بریالی کیږي، جوارگر نه یم چې تاسره په دي شرط کیږدم خودا ځما له تا سره وعده ده. زه لا خوبونه لرم، د هیواد لپاره، د هیوادوالو لپاره او همدارنگه د ځان او خپل ژوند لپاره، چې ددي لپاره باید ځان ځوان حس کړم او فکر ځوان وساتم او دا قدرت باید ځان کی وبولم چې په دي کړاوونو بریالی کیږم، خوبونه می خوبونه نه پریردم، ددي لپاره می ډیر وخت تیر کړی، دامی ژوند دی، ددي د سرته رسولو لپاره ستا په مقابل کی هم مبارزه کوم، تر څو می چې تا فکر له ځوانی نه وي غورځولی، خو زه په دي فکر نه یم چې گوندې ته به ځما په فکر بری ومومی، ځکه چې ځما فکر له دي هیلو او خوبونو څخه نه شي تیریدلی او ددي هدف په لور به روان وي . که د لاسونو، پښو او نور بدن څخه دا قدرت ووت نو فکر به همدا نارې وهي چې هدف ته رسیدلو لپاره کلک همت، وایي چې کلک عزم غرونه رنگوي، نو ته! زړښته ! باید په دي باور ولري چې ستا زور هم ځما په عزم، خیالونو او خوبونو نه بریالی کیږي چې هغه ځما هیلو دي او زه د هغو لپاره ژوندی یم. فیلسوفان وایي چې: تر څو چي انسان زده کړه کولی شي، ځوان دی او همدارنگه وایي چې د انسان اخرنی زده کړه مرگ دی. نو ته!

زړښته!

ځما په فکر هلته بریالی کیدی شی چې مرگ تا ځما له فکر سره غبرگ خاورو ته وسپاري

په المان کې د ژوند يوه لحظه جولای ۱۹۹۳ ع کال

۷۵

د اوړي د رسختی ورځ په يوه صافه هواکې د غرمې په وخت می يوه چکر ته زړه وشو. دکور څخه ووتم. د زيگ خور په غاړه مي زړه وو چی وگرځم او د خان سره چرت ووهم. پوهيرو چه که په اروپا کې د ډير وخت راپه ديخواهم اوسيزو مگر چکر مو ددوي د چکر سره فرق لري. دوي چی چکر ته ووځي نو يا د کار او د کار د موفقيت په فکر کې وي او يا د نورو پرابلمونو په هکله فکر کوي، چی دې تمدن ورسره مخامخ کړي، يا په تيره رسختی فکر کوي چی څنگه تيره شوه او يا د راتلونکی رسختی په هکله فکر کې وي چی څنگه بايد تيره شي.

مطلب مي دادی چی ددوي فکر يا د سپورت په هدف وي او يو فکر کوي. دوي چرت نه وهي د خيال په دنيا کې نه غرقيري، فقط په ريالستي جهان او ريالستي اينده کې فکر کوي. دا چی دريمه نړی څنگه بد بخته ده، ددې نړی څنگه په راکتو او توپونو يو او بل سره وژني داد تلویزيون له لارې گوري.

دوي د خبرونو له لارې دې ته متوجه کيږي چی څنگه د يو اولس او يو ملت خلک يو او بل سره وژني او بی گناه خلک په وينو کې لمبيږي. دوي طبعاً دې بد بختيو باندې ډير متاثر کيږي، زړه سوی بی ډير دی مگر دا بدبختي د خپل اولس او خان څخه لري گوري. دا درد چی مور ئې حس کوو دوي بی نه شي حس کولی.

هغه څوک چې په راکتونو او توپونو مري، هغه ددوي ورونه ورپرونه او خپلوان نه دي، هغه په لري ځاي کې انسانان دي چې د بد بختيو سره لاس په گريوان دي، هغه کورونه چې کنډوالي کيږي هغه ددوي نه لري په يو بل ځاي کې دځه بدبخته خلکو دي. که ددې جهان ورانونکو خبرونو اوريدلو وروسته ددې بيچاره او بيگناه خلکو لپاره بسپنه وغوښتل شي نو هغه دوي په پوره اخلاص کوي او په خالي وخت کې ددی دردونکو موضوعاتو سره تماس نه نيسي.

په اروپا او امريکا کې خلک په عصري امراضو مري، منځنی ژوند ۷۵ کالو ته رسيدلی او څمور د خلکو ژوند دجنگ نه لا دمخه د ځلوبښت کالو زيات نه وو. دوي ژوند کوي او مور مرگ ته منتظر يو. د نازو انا د شعر په اساس که ددوي ژوند د نرگس په څير يوه خوله خنديده وي نوڅمور ژوند يوازي د خولی جينگول دي او بس سحرگه وه د نرگس ليمه لاندې څاڅکي څاڅکي ئې له سترگو څڅيده ماوې څه دي بنکليه گله ولي ژارې ده وي ژوند مي دی يوه خوله خنديده

دا اوس د خپل چرت څخه ووتلم. پرابلمونه مي سره ډير يوځاي کړل، ځما اصلي خبره په اروپا او اروپايانو کې نه بلکه په ځان او خپل هيواد کې ده. د انو ځما د خيال په باب ځما وروستي فکر وو چې د سريزي په توگه مي وليکه او اوس د اخري فکر څخه و اولي خيال ته راتم. ما دا چکر په داسې وخت کې پيل کړ چې څوي مي په کمپيوتر لوبې کولي، لور مي هم ددرس سره مشغوله وه او ميرمن مي مری پخوله چې د پخلنځي څخه د مسالو بوي خوت لکه د هر افغان په کور کې که د سوپي په پيسو هم ژوند کوي (دلته می مطلب د سوال پيسی دي چی دولت بی راکوي) او که د خپل کار په پيسو، خو د پخلنځي څخه به د زنگيو اونورو مسالو بوي پورته کيږي. د زيگ د خور ځلور خواو ته ډيري په زړه پوري

منظري دې مگر مور افغانان ددي منظرو کتلو ته د خيال او چرت څخه نه شو راوتلی او ټول چرت مو همغه د هیواد په جنگ اوبدبختیو کې وي. څما هم د نورو افغانانو غوندي همغه چرت دی چې په هیواد کې مو په شدت راکټ وریږي، بیگونه انسانان مری، کورونه کنډوالي کیږي او نور افغانان هم بي وطنه کیږي. نو کله سړی د خپل هیواد

۷۶

دروغي په فکر کې شي او کله سړی داسې ناامیده شي چې گوندي هیواد مو د همیشه لپاره د لاسه ورکړ. وطن ته د تگ جرأت هم نه شته او امکان هم یا په بل عبارت مور دا دلته افغانان د مرگ څخه هم ډاریږو، ځکه چې مور جنگیالي هم نه یو چې پخپله یا په بل چا ځانونه وساتلي شو. زه خو د وژلو جنگ څه کوي چې د هغه لږ غوندي جنگی خبرو طاقت هم نه لرم. دا خيال چې سړی لیکي نو کله کله فکر پکې کوي او غواړي چې د ناامیدی جهان څخه راوځي او په فکر کې شي: که چیرې د ا د اروپا او امریکا افغانان د افغانستان گاونډیو افغانانو سره یوځای شي نو کولای شي چې دروغي لپاره څه وکړي. په هر صورت، څمور د افغانانو چکراو په دې اساس چرت وهل نو سړی نور هم خپه کوي. د زیگ خور په غاړه چکر کی گورم چې یوډ اوبو خالي ځای مې د اونو سره جوښت په سترگو شو.

گټې او شگې وچې او د کښیناستلو وې. ما د ځان سره دستي وپتيله چې دلته په دې گټو کښینه، دا د اوبو ځپې به دې تر یوې لحضې د پرېشانی څخه خلاص کړي او فکر به دې ارام شي. داسې ویل کیږي چې ځوک د روانو اوبو په غاړه کښیني، پښې په اوبو کې کیږدي، د اوبو شرار اوري او ځپو ته یې گوري نو فکر) بهتره چرت (یې د نورو پرابلمونو څخه اوري. دا نو په واقعیت کې داسې ځای وو چې یو لیکوال او یا بهتره یو شاعر به د یوې ادبي ټوټې لپاره الهام ترې اخستی وی. زه نه شاعر یم نه لیکوال چې د زیگ د اوبو دا نازک شرار د لیلی د گنگرو د شرنګار سره او د اوبو دانازکې ځپې د لیلی د زلفو د ولونو سره تشبه کړم چې یو ښه عاشقانه شعر او یا په زړه پوري ادبي ټوټه ترې راوباسم.

ما ځان بیا دچرت څخه و یوست غواړم چې بیرته و خپل چرت ته راشم. د زیگ د خور په غاړه په همدې امید وم چې ارام وکړم او د ا د خیالي دنیا څخه چې فقط دبد بختي او پریشاني ده وتښتم. یوه لحظه نه وه وتلی، بیرته مې دې ته رافکر شو چې خیال بیرته د وطن همغو راکټونو او توپونو پسې تللی چې بیگونه او د خدای)ج(غریب انسانان ورباندې وژل کیږي چې نه یې دا د خدای)ج(په دا لوي جهان کې ځوک په چرت کې دي او نه یې ځوک غمخور شته او د قاتلانو د توپونو او راکټوخوراک ته بې د کومې دفاع څخه تسلیم دي. مور نو په داسې مرحله کې قرار لرو چې نه د اوبو دا شرار او نه دا نازکې د اوبو ځپې مور دې وطن په مینه لیونی شوی چرت څخه راگرځولی شي. دا فکر دومره لیونی دی چې د زیگ د اوبو د رزار او د نازکو ځپو دا زولني ئې نه شي راگرځولی. ماته په همدې لحظه کې هغه د پښتو لنډۍ را په یاد شوه:

که فکر بند په زولنو کړم چې رانه خلاص شي برابر اشنا ته ځینه.

ډاکتر ماخان میری شینواری

سیستم څه شی دی؟

اجازه دي وي، چي دا يو وي يعني سيستم، چي تولپوهيدوني دي، خو بيا هم له تاسو سره کډ روښانه کړم. دي ته له دي امله راوهڅيدم، چي وگورو، دوي يا دا پرمختللي نړۍ هر يو وي- چي فکرکيري، دا خوروښانه دي- څومره څيري او روښانوي.

سيستم (زور يوناني وي $\sigma\upsilon\sigma\tau\eta\mu\alpha$ $s\acute{y}st\eta\mu\alpha$ د ډېرو يوگونو برخو څخه يوځای ايسوولشوی ټول) په ټوليزه توگه رابندور پيداېښتي يا هنري ،، جورښت،، په نڅښه کوي يا په گوته کوي، چي له بيلابيلو برخو څخه جور دي، کوم چي د ټاکلو منظمو اړيکو په بنسټ يو له بل سره د گډ ټول په څير راورلکيدی شي.

د دي وي يا کليمي يوواليز پيژند نه شته، ځکه چي د هر مسلک له مخي يي پيژندورکول توپير لري. په دي پسي نو دا مخ ته تللي غونډاله د يوه خوراغت کډ پروېشوني يا - - ونوالي په موخه يو ذهنيت دي. د يوگونو پارامترونو لاندې روښانه ونه کيدونکي ده.

- فضايی يا / او د يوه سيستم وختيزي پولي کيدی شي د هغه تنيزوالي يا د ټاکلو توانونو له لاري فزيکي روښانه کړای شي يا تشریح کړای شي (ريښتوني/مادي/ ټاکلي سيستمونه) - يا سوچه انديز يا فکري جورشوي، موخه-چوپيريز (د موخي په چوپير کي) پيداېښت يا طبيعت وي (اديال يا خيالي/ نه مادي/ نظري سيستمونه).

پيداېښتي - يا طبيعي سيستمونه:

ټول پيداېښتي سيستمونه په ريښتوني پيښ(ريل يا واقعي) سيستمونه دي، چي د موخه- وري له انسانپيداکوني **anthropogenen** اغيزي پرته منح ته راغلي او ځان پخپله ساتونکی يا خپلځانساتونکي دي. (بيلگه: **Quantensystem** , **Atom, Molekül, Lebendes System**

(, **Zelle, Organsystem, Psyche, Ökosystem, Planetensystem**

مصنوعي يا هنري سيستمونه:

مصنوعي يا هنري سيستمونه هغه دي، چي د انسانانو له خوا په کي فکر شوی او جور شوي وي. دا کيدی شي مادي يا نامادي پيداېښت وي، خو زيات وخت دواړه سره يوځای کوي. د دي په منح کي سړی (ريښتوني) تخنيکي سيستمونه (بيلگي: کارالات، ماشينونه، شميرونی (کمپيوتر)) سوسيال يا ټولنيز سيستمونه (سوسيال گروپونه، کورنی، نژاد،

ټولني، عقيدوي ټولني) او سوسيالتخنيکي سيستمونه (بيلگي: معلوماتي سيستمونه، انټرنټ يا نړيوال جال).

يو گډوله له پيدېښتي او هنري يا مصنوعي ريښتوني سيستمونو بيو تخنيکي سيستمونه (بيلگي: ماساتنه او مالروزنه، پاکی جوړښتونه) کاناليزايشن، مصنوعي زړونه) او

٧٨

سوسيال ايکولوژي سيستمونه انځوروي (بيلگي: کلتوري کرنيزي ځمکي، ساتنچاپيريالونه)

-- مادي سيستمونه هر يو يې د خپل ډول له مخې د هغه د چاپيريال په ښکاره - ، بند - او رابند سيستمونو وېشل شوي. سيستمټيوري د بنسټو پير لرونکو سيستمونو جوړښت ډول او خوزښت يې د څيرني لاندې نيسي.

نامادي يا ناشييز سيستمونه ځانله او ځانله مصنوعي جوړشوي، فکري سيستمونه دي، چې بي له انسانه ،، ټيله شوي،، له لاري کوم دينامیک نه راپيدا کوي او شتون يې د مادي سيستمونو په واک کې دی (بي لگي: د کلمو سيستمونه، کواورديناټسيستم، د اکسيومونو سيستم، مودلي او تيوري).

د يوه سيستم جوړښت ټوټي (توکي، برخي) داسې ټاکل کيږي، چې يو له بل بيلابې لي يا رابندي، بېلابېلې دندې يا پوښتني په سيستم کې پوره کړي. په خټه کې هر په خوښه ريښتوني (ستورو، ونو، غرو، جوړښتبرخو) يا فکر پرې شوالات (غرونه، نڅبني، زېرندي، سيمبولونه) د يوه سيستم برخه کيدی شي.

يو سيستم کړی شي برخسيستمونه ولري او هم پخپله د يوه پراخ سيستم (Supersystem) برخسيستم وي.

زه خبر شوم، چې د نومبر په ١١، ٢٠٠٦ ز کال په بلجيم کې د ننگيال په ويارنه يوه ورځ لمانځل کيږي، نو ما دا ناوخته ونه گڼله، چې دا ليکنه، چې پخوا مي د ننگيال د مرگ د لمانځني په هکله د کولن ښار کې لوستي وه گرانو هيوادوالو ته د لوستلو لپاره وړاندې کوم.

د شاعر غوره والی

د مرحوم ننگيال د مرگ په درنه غمیزه کې

المان، ۱۸ . ۵ . ۱۹۹۸ ډاکټر ماخان میړی شینواری

درنو میړمنو! بساغلو! او گرانو هیوادولو!

د هرڅه له مخه، هیله ده چی ځما سلامونه ومنی. دا چی زه نه شاعر یم، نه لیکوال او سره له دې هم ځما خبرې چی ځمور د هیواد د نامتو او ځوان شاعر مرحوم ننگیال د

۷۹

مرگ د غمیزې په هکله، چی ځوان راڅخه لار او یا «اوس دنیاته راغی» اوری، د زړه له کومې خوښې کوم.

دا وینا چی د مرحوم ننگیال د مرگ په غمیزه کی کوم، که د فرهنگیانو او شاعرانو په څیر د لوړ فکر او ژور خیال نه وی راوتلی، نو د یوه شمیرپوهنې یا ریاضي مسلکه په څیر د لیونې فکر او ترور خیال خو ضرور راوتلی چی سملاسي به ترې دا نتیجه راوباسی. دا چی زه په دې ستره غمیزه کی شوونی ونډه لرم، ددې ځوان شاعر ژوند او دده په زړه پورې شعرونو دې ته نه یم راهڅولی .

زه چی خبر شوم چی د مرحوم ننگیال د مرگ په هکله د غمیزې ورځ د « افغانستان کلتوري ودې ټولنه» ددې شاعر په یاد، د شعر او ادب په رڼا کی، یادوي، د دې لارې د دې سترې غمیزې له امله خپله خواخوږي هیوادوالو ته وړاندې کوي، نو لږ د چرت سره مخامخ شوم او دا د تشویش په شکل چی دې تشویش په دې غمیزه کی خپله فعاله برخه اخستلو ته راوهڅولم .

هر انسان ځانگړی مخلوق دی نو فکراو علایق یی هم یو د بل سره توپیر لري. ځما زیاته علاقه د ورځنی پېښو سره ده، نو له دې امله ماته فکر ودرید، چی ځمور په هیواد کی خو د وینو رودونه روان دي، د خلکو په گریوانونو - که څه هم انارښي له منځه تللی - اوبنکی په سیلاونوتویبیري، هره ورځ مو په شهیدانو هدیرې ډکیري، د کونډو یتیمانو چغی مو اسمان ته خیزي، چایی د نومولو او نا نومولو نوم په دې ډول وا نه خست، نو دا څنگه خبره ده چی د شاعر د مرگ غمیزه دې داسی په یاد شي؟

ما له ځانه پوښتنه وکړه چی ایا شاعر د نورو انسانانو یوځانگړی مخلوق دی چی د مرگ په یاد یی شاعران او ادیبان د شعر او ادب په دنیا کی ژاري؟

زه دې تشویش مجبور کړم چی فکر وکړم او لاملونه یا علتونه یی وڅیرم. مجبور شوم چی کوبښ وکړم خپل لید تیز او ژور کړم. دا فکر او خیال می چی هرڅومره د خیال په دنیا کی ځغلاوه اوددې ورځی د ویر ټول اړخونه می څیرل نو د ځان څخه می وپوښتل چی ځما لپاره نو شعرڅه ترپوهیدنه یا مفهوم لري؟

ايا دا شعرونه خُما د ژوند په خيالونو کې ځانگړی ځای لري او که همداسی خبرې دي چې په رنگينه کليمو کې ويل شوي، په خپله لار ځي او که په ما کومه ځانگړې روحي اغيزه لري؟

زما په نظر په هرڅه چې څوک قضاوت کوي نود هغه شي اغيزمنتوب بايد اول په خپل ځان وڅيري. زه احساساتي يم، د احساساتي شعرونو د تاثير لاندې زيات راځم، په دې اساس می د خپل احساس د نورو انسانانو د شاعر د ځانگړتوب پوښتنه وکړه.

۸۰

ددې لپاره چې دا راو سپرم مجبور شوم چې د فکر تيغ د مغزو په سوان تيره کړم، د شاعر د تيز ليد فکره راوتلي شعرونو لرمون راوسپرم چې د شاعر د يار د خياله دا د غمه شين زړه په تيز ليد وڅيرم. د شعور دام د احساساتو په اعصابو وپيلم، د شاعر د ژور ليد شعرونو درياب ته واچوم چې د شاعر په مسته مينه لوي شوي کبان د سين له ژورې راپورته کړم او يا راپيدا تشويش لامبوو هونکی کړم چې د شعور په رڼا کې د شاعر د شعرونو ډنډ کې غوپه شي، هلته د شاعرانه خيال او احساساتو صدف له سيني يو څو د شاعر د ميني مرغلري راوباسي. دا لاس ته راغلي د شاعر کارنامی د اخلاص، ميني او نيکو احساساتو په بنسټ، د سپين کاغذ په پاک مخ د خيال په قلم د زړه د وينو په رنگ د مرحوم ننکيال دروغ لپاره يود گلونو اميل انځور کړم او خپلې د ميني مرغلري پرې وپاشم. خُما دا اوږد فکر او خيال په سره سینه خوره مينه او ستره حوسيله د نيکو هيلو په ډالۍ کې د هيوادپالو شاعرانو په افتخار، نه د شاعرانو غونډې کليماتوکي چې د شاعر د پاکي ميني او نيکو احساساتو مرغلرو اميل کې پييل شوی، غواړم ستاسو گرانو هيوادوالو ددې سرې سيني او د خيالونو غاړې ته چې ځماد سرگردانی ميني او ليونيو احساساتو- نه په مرغلرو- اقلأ په مشکنو پييل شوي اميل واچوم. ددې لپاره چې شاعر د نورو توپير کړو نو يو څو مسلکي خلک څيرو.

وينستين چرچل ددپلومات په هکله وائي: «بنه دپلومات هغه څوک دی چې څه نه وايي دوه واره فکرکوي».

سياستوال هغه څوک دی چې پر ابلمونه پيداکوي، بيا ددې پر ابلمونو اوبيلارې يا د حل لارې پيداکولو په اساس خلک ځان ته رابولي او طبعاً د قدرت ليونی دی، پاچاهي غواړي.

فيلسوف هغه څوک دی چې د هر شي هر کرکيچ او هرې پيڅې په علت پسې گرځي او ريښی يې څيري. فيلسوف هميشه په دې فکر دی -په ساده ډول ئی وايو- چې ايا هگی مخ ته ده او که چرکه؟

يعنی دی د مادي او معنی په درياب کې غرق دی.

د ارواښاد ډاکټر ستوري په یاد

ډېرې درنې اغلې مېرمن ستوري (خاني خور)، په پښتنو مين زمور دروند مشر محمد افضل خان خان لالا (چې د لرې پښونخوا څخه راغلی، ښه راغلاست)، د پښتون ټولنيز اولسوليز گوند د مشرانو د جرگې غړو ډېرو درنو اغلو او ښاغلو!

۸۱

ارواښاد ډاکټر کبير ستوري د ممتازو شاگردانو په ډله کې د رحمان بابا له ليسي څخه جرمني ته راغی. ما دا بخت لروده، چې ما او ده د رحمان بابا له ليسي څخه را په ديخوا سره پيژندل او د اتریش او المان افغانانو ترمنځ هم اړیکې پوره شته وي.

دا دې په گوته وي، چې مور څو افغاني زده کړي اتریش ته لاړو، دا چې په المان کې د افغانانو ډله زياته وه، نو مور به په کال کې څو واره د ټولنو گډوډونو لپاره المان راتللو.

په المان او اتریش کې د افغاني زده کړو ټولني جوړې شوي مور په اتریش کې د ۱۹۶۷ زک په پيل کې ټولنه جوړه. دا افغاني ټولني بيا د اروپا سراسري ټولني کې سره يوځای شوي، يانې په گډه مویوه اروپايي د افغانانو سراسري ټولنه منځ ته راوسته او گډ کار ته مودوام ورکړ.

په دې ټولنو کې د ارواښاد ډاکټر ستوري ونډه غوره وه. د دې ټولني پسي بيا په المان کې د پښتنو او بلوڅو ټولنه جوړه شوه، چې ددې ټولني په جوړيدو کې همې د ډاکټر کبير ستوري ونډه بنسټيزه وه او په وروسته وختونو کې بيا د ډاکټر کبير ستوري په نوښت د پښتون ټولنيز اولسوليز گوند بنسټ کيښول شو، چې دی يې تر پاي مشر پاتې شوی ډاکټر کبير ستوري سره زما ناسته پاڅه له هغه وخته، چې زه په ۱۹۸۸ زک پيل کې المان ته راغلم نوره هم ژوره شوه. ما په هرڅه کې د ارواښاد ماما سره مشوره کوله، چې خورا گټوره به وه. مور يو بل سره د الماني لغاتو په ژباړه کې هم پوره گډې خبرې درلودلې او هڅيدو، چې الماني لغاتو يا وييو ته اړونده پښتو وييونه يا لغاتونه پيدا کړو. دې ته اړتيا وه، ځکه چې مور دواړو په پښتو ليکنې کولې، چې رانيوونې يې الماني کتابونه وو او کله کله به گډ سوچ ته اړ کيدو.

موخه په پښتو پوهنيزې ليکنې وي موخه دا نه وه، چې گوندي پښتو دې سوچه شي، چې دا کار شونې هم نه دی.

ارواښاد ماما ته هم دا روښانه وه، چې ژبه سوچه کيدی نه شي. ژبه پوهنيزه کيدی شي، چې دا موخه بايد د هر پښتون وي. او د پوهنې پښتو کېدنه يا په ښه توگه: پښتو پوهنيزه کېدنې څخه موخه د پښتو ساده کېدنه يانې پرې زر پوهېدنه ده.

ارواښاد ستوري به ويل، چې که د بوي نومونې لپاره به څو الټرناتيو شته وو، نو ده به بيا په کور کې پوښتنه کوله، چې په کوم وي(لغات) په کور کې څوک ښه پوهيږي، نو بيا به يې همغه نوم ټاکه.

۸۲

ارواښاد ډاکټر ستوري د پښتو ژبې په نړۍ کې ځای لرلو لپاره دلته المان کې هم زياتي هلې ځلې کړي او په دې بريالۍ شوی، چې په المان يا کم له کمه په نورد راین وستان کې پښتو د دويمې همداسې دريمې ژبې په څېر و پېژندل شي. د پښتو ازموينې اروا ښاد ستوري پخپله اخستلې خو دده له ناروغې لږ د مخه يې د دې دندې سر ته رسولو لپاره، زه اړنده ځای ته ور وپېژندم، چې زه دا له ده ماته را پاتې دنده هم په پښتني مينه سرته رسوم.

پښتو يوه وروسته پاتې ژبه ده، د يوقوم ژبه ده، چې په پوهنه کې وروسته پاتې دی يا وروسته پاتې ساتل شوی او دا گوناو مو هم خپله په پښتنو اچوله.

ارواښاد ډاکټر کبير ستوري په پښتو او پښتنو مين وو، خو دې دا مانا نه لروده، چې گوندي لوی څښتن دې ونه کړي، د بلې ژبې يا د بل قوم په خلاف دې څوک و اوسي. په خپل حق ودرېدنه او د بل د حق ساتنه موخه وه، نه د بل د حق څخه څه کمونه.

ارواښاد کبير ستوري او زموږ نورو افغانانو، چې گډ او د گډو هدفونو لپاره د هيواد څخه دباندنيو هيوادونو ته راغلي وو، چې زيات يې همدلته تراوسه پاتې کيدو ته اړ شو، هغه هيلې مو چې لرودي، په هغې لار کې د هيواد د ستونځو له امله هغه هيلې مو سر ته ونه رسېدې، خو د ډاکټر ستوري د هيواد او هيوادوالو سره مينه کې کموالی نه دی راغلی.

ارواښاد ډاکټر ستوري په شعر او ادب کې د خپل زړه د ژورې هيلې څرگندونې لار ليده او برسیره پردې يې خپله مينه د خپل کار په څلورديوالي کې وښووله او هغه د ډاکټر ستوري پوهنيزې څيړنې او ليکنې دي، چې ده خپل پښتون قوم ته پرېښوولی، چې دا يې د قوم سره د ژورې مينې څرگندونه هم وه.

ارواښاد ډاکټر ستوري يو کلک په پښتون او پښتو مين افغان-پښتون وو. دی په خپله خبره تل ولاړ وو، خوداسې نه چې گوندي بل چا ته يې غوږ نه ايښوو، ارواښاد ستوري د سړي سيني خاوند وو او هيڅکله په سياسي خبرو کې نه خو ابدی کيده، د نورو خبرې يې په سره سینه اوريدلې او خپل اند باندې، چې ورته ښه بريښيده کلک ولاړ وو. ستوري د پښتو او پښتنو سره مينه لروده، چې دا د ده د کړو وړو، ليکنو او شعرونو څخه پوره روښانه ده. ده که د مينې شعر ليکلی، که د سياست او يا بل کوم ټولنيز شعر، د خپل شعر

پای یې د پښتو او پښتنو سره په مینه پای کړی . ده خپله مینه د پښتو او پښتنو سره پټه نه ده ساتلی او دا یې تل په ښکاره ویلي .

ارواښاد ډاکتر ستوري د پښتنو سره، چې د هیواد پرېښوولو ته اړ شوي او دلته المان ته راغلي د هیڅ ډول مرستی څخه دریغ نه دی کړی . ده ارواښاد نزدی ټولو پښتنو ته د

۸۳

سیاسي پناه ورلو په هکله تصدیقونه لیکلي، او د هغو سره یې نورې مرستې کړي، دا چې ارواښاد ډاکتر ستوري، ساه پوه وو، نو د آرتیا په وخت کې هر پښتانه ته ده، د ارواپوهنې له مخې تصدیقونه ورکړي، چې دلته ورسره مرسته وشي او د بیوروکراتیکو ستونځو بڼو (د ستونځو حل) لارې ورته وازي شي .

ډاکتر کبیر ستوري، څوکاله راپه دې خوا ناروغ وو، خو په ده کې چا د ناروغۍ نخښې نه لیدلې او ده دا نه ښووله، چې گوندي داسې دې ناروغه وي . دی د خپلو هیلو څخه ونه غورځیده او د خپل مرگ د وخته پورې یو ټولنیز پښتون پاتې شو او په مینه کې یې د پښتنو او پښتنو سره کمی نه حص کیده . د ده په هیلو د ده ناروغې بریالی نه شوه .

ډاکتر کبیر ستوري په سیاست کې د ستر پښتون غفار خان بابا لار غوره کړې وه او دا یې د لیکنو څخه هم روښانه ده .

ده ارواښاد ډاکتر ستوري په مرگ هم همغه د بابا لار ونيوه او د همغې لارې د خپل کونړ مرستون ته یوورل شو او هلته په پلرنۍ مرستون کې خاورو ته وسپارل شو .

زه او زما میړمن به چې د ارواښاد ستوري کورته لاړو، نو بېرته کورته به ده خپل اولادونه نه پرېښوول، چې مور کورته راوړي . مور به ارواښاد ماما پخپله کورته راوړو، که مور به ورته هرڅومره وویېل، چې دا ستونځې دې دی په ځاوند راولي، خو زموږ د زړو درنښت د ملگرتوب په بنسټ ورسره ډېر زیات وو لوي څښتو دې دهه ته اجر و نه ورکړي .

ارواښاد ستوري ملگری پښتون وو ، ملگرتوب یې د پښتنو سره ټینګ وو ، د ژبې لپاره د قوم لپاره او د قوم د یووالي لپاره . دده ملگرو هم لکه خان لالا ده ته خپل ملگرتوب له ژوند وروسته وښود . د ارواښاد له جنازې څخه نیولې تر د پېښور وروستي سیمینار پورې او بیا دا اوس چې له پښتونخوا څخه دلته جرمني ته راغلی، دا په پښتنو مین مشر دی او مور د خان لالا دې بې ساري درندو کتلو ته په ډېرو درنو سترگو گورو، د لوي څښتن څخه دده لپاره اوږد ژوند غواړو او ښه روغتیا، چې د پښتون - افغان او د لوي احمدشاه بابا د لويې پښتونخوا په چوپړ کې وي .

ارواښاد ډاکټر کبيرستوري يو سياستوال، اديب، ليکوال، شاعر، د پښتنو ټولنيز اولسوليز گوند مشر او بنسټ ايښوونکي له مور و تلپاتي نړۍ ته صفر کړی. دې پښتانه ستوري ځمکه پريښوولي لار اسمان ته وخوت دا ستوری پورته ځليږي او مور پښتانه په خپلو پوهنيزو، سياسي او ادبي وړانگو روښانه کوي. ډاکټر ستوری له مور څخه لار خو دی تراوسه زموږ په زړونو او اند کې له مور سره دی او وي به.

۸۴

زه به په خپل انديز ملگرتوب کې د ډاکټر کبير ستوري همغسې ملگری پاتي شم او دا د پښتو پوهنيزه کيدنې لار، چې زموږ د دواړو لار هم وه، په هغې به همداسې سيخ روان پاتي شم.

لکه څنگه چې دی ناروغی ته نه تسليميده او تل د خپلو هيلو په لار روان وو، زه به هم همداسې تر هغې دا زموږ گډې هيلې ساتم، که زړښت وي او که ناروغتيا هغوی به ما هلته له خپلو هيلو او غوښتنو وغورځي، چې دا زړښت او يا ناروغتيا ما - لکه څنگه، چې ارواښاد ستوری- د ځان سره غبرگ خاورو ته وسپاري.

گرانه ماما! زه بيا بيا زما له لوري زما د ټولې کورنۍ له لوري د لوی څښتن څخه ستا لپاره د فردوس جنت هيله لرم، چې تابه د پښتنو جنت باله.

لوي څښتن دې ستا لپاره په تلپاتي نړۍ کې هم دا ښکلي کونړونه جنتونه، جنتونه گل او کلزار وگرځوی.

ستاتل پاتي ملگری ماخان ميري شينواری

د ارواښاد ډاکټر اسد بها په یاد

ماخان شينواری جرمني

د ۲۰۰۵ ز کال د سپتمبر په ۲۰ سهار مړی څخه وروسته شميرونی (کمپيوټر) ته لارم او د بينوا ويښپانې ته ننوتم. لومړي څه می چې سترگو ته راغلل د ارواښاد اسد د ځنازي خبر وو، خدای (ج) شته، چې نور د ويښپانې له کتلو ووتلم، شميرونی مي بند کړ او راپورته شوم. ميرمن ته می وويل، چې زه دباندې ځم او لږ گرځم، زما د ميرمن ښاپيری سره هم تشويش پيدا شو، ويل يې چې څه شوي، چې ويښپانې ته لا سم ننوتی نه یی او له کوره وځي؟ ما ورته وويل، چې زړه مي تنگ دی، داسی لږ غواړم د باندې وگرځم، که ته ځي هم رآه. مور دواړه يوځاي گرځيدو ته ځو، نو دې هم د گرځيدلو نيت وکړ او له کوره ووتلو، خو ما څه نه ويل او دې به راڅخه تل پوښتل، چې يو څه خو شوي. ما ورته ځواب نه ورکاوه او ورته ويل می، چې همداسې مي زړه لږ نارامه دی، خو دې دا خبره

نه منله. په همدې مهال چې مور کرخیدو، زما ټول خیال او فکر د اسد په مرگ کی وو او هغه پخواني وختونه می همداسی له سترگو تیریدل.

مور، چی له کابل څخه د خدای (ج) می دې غاړه نه نیسی د ۱۹۶۶ ز کال د سپتمبر په ۱۹ له افغانستان څخه د اتریش په لور الوتکه کی را الوتو، نو هغه د الوتکې د الوتو ټکتونه مو د کرتی په کین دباندې جب کی داسی نیغ ټومبلی وو، زمور د ټولو مخ څیرې له یوې خوا نا ارامه او له بلې خوا لږ خوښی بریښیدی، دوه بیز احساس وو. له هیواده او

۸۵

ملگرو بیلیلد خورا گران وو، مگر د لورو زده کړو لپاره چیرته تلنه یو پوره د خوښی کار هم وو.

زه چی د ښاپیری سره په لار ځم نو دا یادونه همداسی یو په بل پسې رایادیر، چی دلته به د لیکنې توان ونه لرم، خو پل په پل د ده سره هغه گډ ژوند رایادیرې، چی مور سره تیر کړی وو. اسد یو ډیر مهربان ځوان وو. د خپل ژوند په اوږدو کی مور له ده څخه داسی سخته خبره نه ده اوریدلې او تل یې د ملگرو پوره درناوی کاوه، چی هغه درناوی په درناوی بیرته ورگرځیده. اسد زیات خواریکښ او په پام سړی وو. درس یې په پوره مخکیوالی سر ته ورساوه، دی زمور له ډلې لومړی وو، چی درس یې پای ته ورساوه او دا هم باید ووايم، چی هغه اخیبال یې زه وم، خو لکه څنگه، چی دوی په ما خپه کیده زه هم د هریوه په درس پای ته رسونې باندې خوښیدم، له ما سره کوم داسی د منفي رقابت خوی نه وو.

لکه د مخه می چی گوته ورته ونيوله اسد په هیواد او هیوادوالو مین افغان وو، ټولنیز خوي یې وتلی وو، په اتریش کی د افغانانو د ټولني وتلی افغان وو او افغانی کلتور باندې مین، چی هلته یې د نورو رسمی کارونو ترڅنگ افغانانو ته پښتو درس هم ورکاوه.

په لار روان یو، ښاپیری ته د دې د پوښتنی ځواب ټیک نه ورکوم، ځان ترې تیروم. وخت په وخت د اسد نورې خبرې راته را یادیرې، چی په همدې وخت کی د ده یوه بله خبره رایاد شوه، هغه یې ما د ده لور ډیوی ته هم بیا له ډیرو کالو وروسته په اتریش کی وکړه. ډیوی راته وویل، چی پلار می له تا یادوي او دا ټوکه یې ورته کړې وه، چی زه یې اوس کوم، خو له مایې هم هیله وکړه، چی ورته تکرار یې کړم.

له دې دمخه باید د اسد د هیواد او پښتو سره مینی ته بیا گوته ونیسم او هغه دا چی د اسد میرمن اتریشی ده، لور یې په اتریش کی ژوند کوي. اسد خپلې لور ته د پښتو خبرو برسیره دپښتو لیکلوست هم ورزده کړی، چی دا کار یو ځانگړی کار دی. دلته د هیواد څخه د باندې ډیر کم پښتانه دي، چی خپلو اولادونو ته د پښتو خبرو ترڅنگه د پښتو لیکلوست هم ور زده کړې، زما په گډون، چی لور څانگه او ځوی اباسین می په پښتو خبرو ښه پوهیرې، خپله هم هغه شینواری پښتو باندې غزیرې، خو لیکلوست نه شي پرې کولی. د اسد لور ډیوه همداسی په وردگی غزیرې لکه اسد اوبیا می ورته هغه نکل پیل کړ.

مور چی اتریش ته لاړو په مودلینگ کی مو ژبه لوستله، چی د اتریش یو خورا ښکلی ځای دی، د غرونو په منځ کی پروت او له ښو ځنگلونو ډک دی، چی د گرځیدا لپاره هم

بنکلی ځایونه لري . مور له څو ورځو وروسته په یوه کافي کې کښیناستلو ، چې څه وڅښو . هر چا یو څه راوغوښتل، د ده څخه چې د کافي ښځی وپوښتل، چې څه څښي؟ اسد ورته ووي، چې : کوکو . له یوې خوا خو په الماني نه پوهیدلو او له بلې خوا خو د وردگو ژبه هم داسې لږ بل ډول اوریدله کيږي . د کافي ښځی بیا و پوښتل، چې وبخښه څه غواړی؟ دی بیا ورته واي، چې زه وایم: کوکو .

ښځه لاره او هرچا ته یې هغه غوښتل شوی څښاک راوړ او ده ته یې مخ ته د ککو پیاله کښوله، اسد خدای بخښلی ورته وایي ، چه: زه خو دا نه غواړم ، دا څه شی دی؟ ریښتیا

۸۶

چې مور ترهغې ککو نه پیژانده . هغه ښځه ورته وایي چې تا خو ککو غوښتی وو او ما ککو راوړ . دی ورته وایي چې زه خو ککو غواړم او هغه بیا ورته وایي ، چې دا ککو دی، نو مور هلته زر پرې پوه شو، چې دا دوردگی لهجې ستونځي دي، چې الف څخه هم وو جوړوي، ورته فکر مو شو او هغې ښځی ته یا کوم یوه وویل ، چې دی خو کوکا غواړي او نه ککو . او یا کوم بل چا هم کوکا راغوښتلي وه، چې اسد هم بیا ورته گوته ونيوله . هغې ښځې بیا ورته کوکا راوړه . نادیه ډیوي هم بیاله مور سره غبرگ وخنډل .

په لار راون یو، ماته د اسد سره یوځای ژوند رایادیږي، او میرمن می بیا بیا راڅخه پوښتنه کوي، چې زما ځواب بیا هم ورته روښانه نه وو . باید دا ووايم، چې ښاپیری هم په اتریش کې د اسد او ټولو افغانانو سره ښه وخت تیرکړی وو او پوره د یوه فامیل د غړو په څیر ورباندې گران هم وو . زه پوهیدم ، چې ښاپیری ورباندې ډیره خپه کيږي . ریښتیا اسد له مور کره پروسې کال اوږي کی راغلی وو . زمور کور ته راغلی وو، زما لور ، ځوی او ښاپیری ورته پوره خوښ شوي وو، خو ښاپیری ماته بیا وروسته وویل، چې اسد ناروغ دی او زیات خراب شوی . دا تشویش له مور سره تل و . زه په دې وخت کې چې اسد مور کره راغلی وو افغانستان کې وم . دا اخر وار ، چې اسد ناروغ شو ما ورته تلفون وکړ، دا چې اسد ته خبرې ښی نه وي خو زړه یې ډیرو خبرو ته کیده او وتوانیده، چې له مور ټولو سره وغیږي او پخواني یادونه سره راژوندي کړي .

زه په خپل خیال کې له اسده سره روان وم او زمور د هیلو او غوښتنو خیالات رایادیدل . ما نو په خیال کې ورته وویل: اسده تاخو له مور ځان بیل کړ خو باور وکړه، چې داسې دې نه پریردو، مور هم در روان یو . ته ستا د زیاتو هلو ځلو سره سره، د پوره هیلو او ارمانو سره، چې د ځان هیواد او هیوادولو لپاره دې لروده له مور ولاړې، د هیواد او هیوادوالو ته د کار او مرستې په هیله . تا د خپل هیواد د ابادۍ د رڼا راتلل ونه لیدل، خو باور وکړه، چې که زمور په هیواد د لمر څرگ راوخوت او دا د جنگ او ناتوانۍ، توره تیاره یې پسي واخستله، نو مور به بیا په تا دا زیری وکړو، خو گومان کوم، چې له همداسې هیلو او ارمانو سره به مور هم ستا په لار – چې د هرچا لار ده- درشو، بې له دې، چې په تا د هیواد او د هیواد د خلکو د هوساي او بې جنگ او وژني ژوند زیری وکړو، او تاته ووايو، چې خدای(ج) زمور په هیواد نور رحم وکړ او د جهالت توره تیاره یې زمور له خونې په ابد وځلوله . ماته په همدې چکر کې او همدې د اسد سره خبرو په ترڅ کې هغه د یوه الماني جنرال خبره راپه یاد شوه، چې یوه ژونالست پوښتنې ته یې په ځواب کې وویل: په افغانستان کې به هلته روغه راشی، چې دا اته کلن کوچنیان قدرت ته ورسیري . دا خبره یې ماته هم تر پوره کچې ټیک بریښی او دا ډیر وخت دی . په همدې

تگ کي وو، چي د بناپيري زړه ارام نه کاوه او بيا يي همدا پوښتل، چي په تا څه شوي، هرو مرو څوک مړه دي، که نه ته خو داسي نه وي. که هرڅه وي ماته يي ووايه، نو د پوره يو ډير وخت همداسي چپ کرځيدلو وروسته مي ليمو ونه شوکړاي، چي له سترگو د اوبنکو مخه ونيس او نه مي زړه نور وتوانيده، چي له چغو ځان تم کړي، نو له ۰۰۰ او سترگو اوبه رواني شوي او بناپيري ته مي وويل، چي اسد مړ دي. دي هم راسره غبرگه په چغو او ژړا پيل کړ.

۸۷

د اسد په ژوند د ده په ښه کړو وړو مو په ژړا ژړا په اسد او د ده په کورني خبري کولي. او سملاسي مو نيت وکړ، چي ځنازي ته به يي وين ته ځواو اخري درنښت به يي کوو.

مورن ځوانان وو هيلي مو لرودي د ځان لپاره د کور لپاره او همداسي د خپل هيواد او د هيواد د خلکو لپاره، چي له درس ويلو وروسته به دا يا هغه کوو، خو ژوند داسي د عجايبو ډک دي، چي د چا په خوبه نه دي. د قسمتونو ډک دي، داسي تيريري، چي تيريري.

دا به زمور په اولس د خداي (ج) امر وي، چي ستا غوندي هيوادپالي هيوادوال له مورن اخلي

مورن ستا ماخان او کورني يي، گرانه اسده، ستا روح ته دعا کوو او ستا لپاره د لوي څښتن څخه د جنتونو په هيله يو. ستا روح دي ښاد وي.

شاعر نو څوک دی او شعر څه شی دی؟

شاعر هغه څوک دی چي د خپلو پاکو او د خلکو په مينه ليونيو احساساتود انسانانو په زړونو کي د بد بختيو او ظلمت بل اورد اوبنکو په باران مرکوي.

شاعر د خپل شعر په څپو کي د هيواد د خلکو د وينو بهير کي د اولس په وجدان د غمگينو بيتونو تيره ستن چوخوي چي د خوبه راپورته شي. احساسات راپاروي، د ظلم او تيري توري تياري او ناولي بدن څخه د شعر په ډيوو تياره پرده لرې کوي او خلکو ته دا ټولي ناکړني د زړه په وينو د کلم په څوکه تمثيلوي. شعر نه په ښوونځي ترلي نه پوهنتون، شعر کار او شغل نه دي، مسلك نه دي، شعر د ژوند رقم دی چي دا د ژوند رقم د شاعر ځانگړوالي دی. شاعر ملنگ دی، ليوني دی، د خداي د خلکوپه مينه مست دی او دا افتخار لري چي څوک يي دي د ميني په ليونتوب اوڅيري گريوان نه خاندي. شاعر کله ليوني، کله د يار د روضي ملنگ خواصلاً په خپل خيال کي پاچا دی او په عمل کي د هر قدرت په مقابل کي بي پروا.

شاعر هغه په مينه مست دی چي د الله په ځای يي ليلي خولي ته ورځي، او ملا يي چي وايي د هغه سره دوزخ له ويري دا جنت نه پريريدي. شاعره داسي نازکه او تيز خيالي ده

چی د نرگس له سترگو چی ژوند یې یوه خوله خنډیده دی څاڅکی تویوي. شاعر د خلکو سره د ظلم، تیرې او د خلکو د بدبختیو بیان په داسی احساساتي او غمگینو کلیماتو کوي چې په دې غم ځمکه لرځوي، د تیگو زړونه چاودوي، د اسمان څخه کوکاري و باسي وریځی داسی ژروي، چی په اوبنکو بی، چی د غرونو په گریوانونو تویزي، خورونه، دښتی، رغونه او درې بحراني کوي چی د ظالم د ظلم برجونه په لاهو کړي.

۸۸

شاعر هغه څوک دی چی د قوم سره تیري باندي د شعر داسی اوسیلی و باسي چی سمندر طوفاني کوي او په هغه کی د ظالم کیشتی غرقوي.

شاعر د یار د وصل لپاره په اغزو کی ځی او د پینو د وینو څخه د یار لپاره د سروگلانو غونچه جوړوي. د یار سره د وصال په وخت کی ددې لپاره چی شاعر د دیواله سیوري ته په تلو مجبور نه شي سپورمی له حیا خپل سپین مخ د ځمکي په توره پرده پتوي، بلبلان ورته د مینی سندرې وایی او د مینی په مستی د اسمان ستوري په نڅا راولي. د یوې خوا د یوه شاعر او د بلې خوا دداسی شاعر د مړینی د سترې غمیزی یاد په فرهنگیانو، شاعرانو او حتی ځما غوندي خلکو چی د شعراو لیکوالی سره پخپله کومه اشنایی نه لري فرض دی، ځکه چی شعر همیشه د انسان سره مل دی، شعر وخت نه لری نو په دې اساس شاعر مرگ.

داسی شاعران د اولس د خلکو په زړونو کی د تل لپاره ژوندي وي.

جورج کریستوف لیبنتبرگ وایی:

،،اکثره شاعران له مرگ څخه وروسته جهان ته راځي،،.

او لیکنی د ډاکتر ماخان میري شینواري کتابونه یا ژباړي

د ډاکتر ماخان شینواري پوهنیز کارونه، ځانگړي دي، دا په دې مانا چې د نورو پښتو لیکنو سره د پښتو ژبی له مخی پوره توپیر لري او سوچی بوچی نوې دي. په لاندې ډول:

۱ – ډاکتر شینواري نږدی څلوېښت کتابونه د شمېرپوهنی رینه کی په پښتو کړي، دا په دې مانا، چې د عربي ویونو په ځای یا یې نوره هم ښه د مسلکي نومونو انډول پښتو ویونه لیکلي. (دا انډول نومونه په پښتو کی شته، جوړ شوي نه دي)

۲ - په درې کتابونو کې یې فزیک هم په پښتو لیکلی، دا په دې مانا، چې پوهنیز او مسلکي ویونه په پښتو دي، چې دا هم د پښتو ژبې له پاره لومړی ځل دی.

۸۹

۳ - دوه کتابونه د ژبې په هکله، چې هلته هم د نورو لیکوالانو د لیکنو د سمون سره سر او کار لری، چې نوموړی په کې تراوسه ځانله دی، لکه په دې نورو لیکنو کې هم. ملامتي به د نومړي وي، خو وايي، چې کړنې یې د ژبلار سره سمې او سم انديزي دي.

که ژبسمون، چې بیا هم ډېر غزېدلی او چاپ ته چمتو دی، هغه ویونه د څېړنې لاندې نیولي، چې ناسم ژبې ته را ننباسل شوي.

زما زیاتې لیکنې له پخوا په ټول افغان او اوس همداسې هغه زیات یې د تاند په خپرونه او دعوت خپرونه کې خواره شوي او نور هم دا کار پسې روان دي.

د ډاکتر ماخان شینواري چاپ او ناچاپ لیکنې:

1988 Vienna (Austria):

لومړی:

H.K. Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compact topological general algebra 6 ; Page 117 – 122 algebra : contributions to

1987 Vienna (Austria):

دویم:

Interpolation und Aproximation durch Polynime in Universalen
Diss . Uni. Wien Algebren .

*Interpolation and Aproximation by Polynome in universal
Dissertation at the University of Vienna/Austria Algebras,*

لاندې د شمیرپوهنې پښتوتول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه، له خوا چاپ شوي دي

2000 Bonn (Germany):

۹۰

درېم: د شمیرپوهنې ستر کتاب : د شمیرپوهنې برسیره د انجنري، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د بنوونکو او زده کوونکو لپاره (دا کتاب په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې لیکنه به یې ځنو ځایونو غزېدلې او ځنې ځایونه ترې لرې شوي دي)

2003 Bonn (Germany):

څلورم: ځمکچپوهنه (هندسه) ، په سلو، زرو کې شمیرنه، د گټې - او کټې د کټې شمیرنه ، د احتمالي شمیرنه کتاب د بنوونځي ټولې اړتیاوې پوره کوي

2003 Bonn (Germany):

پنځم: الجبرونه (د الجبر بنسټونه دي) (ketabton.com ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

شپږم: د شمیرپوهنې انگرېزي - پښتو ډکشنري. (ketabton.com ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

اووم: د شمیرپوهنې الماني - پښتو - او پښتو الماني ډکشنري (ketabton.com ته پورته شوی)

Mathematical dictionary German/ Pashto and Pashto/German

2003 Bonn (Germany):

اتم: دفرنخیال برابرېون (دا کتاب په دې څانگه کې یو پیل دی، ساده لیکل شوی) (ketabton.com ته پورته شوی)

Differential equation Translation; An Introduction

Bonn (Germany): 2003

نهم: د شمیر پوهنې فرمولونو ټولگه

Mathematical Formulas

2003 Bonn (Germany):

لسم: شمیرپوهنه له عربي په پښتو

1997 Bonn (Germany):

یوولسم: د افغانستان په هکله سپینې خبرې: په المان کې

،، د افغانستان روغي او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

یادونه: له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،، د افغانستان روغي او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلې.

ژباړې او نورې لیکنې:

: Prof. Brinkmann. (From Brinkmann.du.de)

لاندې د برینکمن لیکنې چې له برینکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي. دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازموینې له پاره گټور دي.

دولسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton.com ته پورته شوی)

دیارلسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک (ketabton.com ته پورته شوی)

څوارلسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځلسم - د احتمالي شمیرنه د ښوونځي لپاره (ketabton.com ته پورته شوی)

شپاړسم - احصایه یا ستاتیستیک د ښوونځي لپاره (ketabton.com ته پورته شوی)

لاندې کتابونه د شتوتگارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتگارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم - انالیزی ۱ (ketabton.com ته پورته شوی)

اتلسم - انالیزی ۲ (ketabton.com ته پورته شوی)

نولسم - کرښیز الجبر (ketabton.com ته پورته شوی)

شلم - د شمیرپوهني بنسټونه (ketabton.com ته پورته شوی)

یوېشتم - د فرمولونو ټولګه (ketabton.com ته پورته شوی)

دوه ویشتم - فنکشنل انالیز (ketabton.com ته پورته شوی)

دروېشتم - وکتور شمیرنه (ketabton.com ته پورته شوی)

نورې ژباړې

۱۳ څلروېشتم - له [www./grundstudium.info/linearealgebra](http://www.grundstudium.info/linearealgebra) څخه: کربنیز الجبر (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځوېشتم - Georg Guttenbrunner گونډپوهنه یا د اعدادو تیوري (ketabton.com ته پورته شوی)

زما لیکنې

Bonn (Germany):

شپږوېشتم - د شمیرپوهني ستر کتاب دویم چاپ لومړۍ برخه: د پوره تغیراتو سره : دا کتاب د شمیرپوهني برخې برسیره د انجنري، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د بنوونکو او زده‌کوونکو لپاره پوره ګټور دی. په کتاب کې د اړتیا سره زیاتونه او کونه راغلي (ketabton.com ته پورته شوی)

اوه ویشتم - د شمیرپوهني ستر کتاب دویمه برخه (ketabton.com ته پورته شوی)

اته ویشتم - ځمکچپوهنه (هندسه) دویم چاپ د پوره تغیراتو سره (ketabton.com ته پورته شوی)

نه ویشتم - الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton.com ته پورته شوی)

دېرشم - دېرې پوهنه یا سټ تیوري (ketabton.com ته پورته شوی)

یوډېرشم - د شمیرپوهني سم اند (منطق ریاضي) (ketabton.com ته پورته شوی)

دوه دېرشم - د یو څو شمیرپوهانو ژوندلیک (ketabton.com ته پورته شوی)

دریدېرشم - د شمیرپوهني ګډې وډې لیکنې

څلور دېرشم - داهم ژباړه ده، خو لیکونکی یې متأسفانه راڅخه نابلد شوی: د مشتق او انټیگرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیونې یا حلونه یې (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځه دېرشم - د شمیرپوهنې انگریزي پښتو او عربي + درې ډکشنري

شپږ دېرشم - د شمیرپوهنې پښتو انگریزي ډکشنري (ketabton.com ته پورته شوی)

اوه دېرشم - د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو وییونو په پښتو روښانه ونه (ketabton.com ته پورته شوی)

اته دېرشم - د زړه له کومې (دا هغه لیکنې دي، چې ځنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي).

نه دېرشم - د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیري.

نوري لیکنې، چې په ژباړه یې پیل شوی، خو لا پوره نه دي

څلوېښتم - د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه، چې د شتوتگارت پوهنتون ن ج څخه خپرېږي: د گروپونو تیوري (ketabton.com ته پورته شوی)

- د بنوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

له پنځم ټولگي څخه تر اووم ټولگي پورې ژباړل شوی (دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم. دا هم د دې لیکوال یوه ډېره بڼه لیکنه ده، چې د شمیرپوهنې په څیر - دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات گټور برېښي) او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوڅلوېښتم - فزیک لومړۍ برخه (ketabton.com ته پورته شوی)

دوه څلوېښتم - فزیک دویمه برخه. برېښنا پوهنه. همدا کتاب. (ketabton.com ته پورته شوی)

درېڅلوېښتم - د پوهنې وزارت له خوا چاپ د بنوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه. دې کتاب کې د بنوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته گوته نیول شوي او ناسمونونه بیا سم شوي هم دي. (ketabton.com ته پورته شوی)

څلورڅلوېښتم - د فزیک کوچنۍ ویونو ډکشنري (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځه څلوېښتم – پرېپوزېشن يا اړيکويونه. (ketabton.com ته پورته شوی)

شپږ څلوېښتم = ژبسمون (پښتو کې ناسم راننوتې ويونه، چې سم شوي دي)

اوه څلوېښتم – پښتو ژبلار يا گرامر ۲۰۲۰

اته څلوېښتم – پښتو ته ناسم راننباښلي ويونه (که غواړئ دويم غزېدلې ليکنه): له پخوانۍ ليکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلې ۲۰۲۰.

تازه ليکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دي پورته شوي او دا د ځانله ليکنو په توگه له درې کاله را په ديخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خورېږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتې ويونه څېړل شوي ناسمونونو ته گوته نيول شوي او په دلايلو روښانه شوي، چې ژبمېنوالو لېپاره يې لوسته او گوته يې نه اړيږي ده.

نه څلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰

پنځوسم – ژبې مري او نورې ليکنې ۲۰۲۰

ډاکټر شينواری ليکي چېرته ميندل کيږي:

زما نږدې ۳۹ نه ډېر کتابونه په کتابتون کې کوم Ketabton.com زما د عزيز او ان د بنوونځي له وخت ملگري، خو له ما پوره ځوان ستانه مير زهير شينواري ځوي زما د گران ځوان وراره گل شمشاد زهير شينواري له خوا خواره شوي او هيله ده، چې دا نور به هم زر تزره راته خواره کړي، چې ډېره مننه ترې کوم.

د ډاکټر شينواري د پوهنيزو هلو ځلو له امله ستاينليکونه:

د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني – ۱

پښتو د افغانستان کلتوري ټولنه کولن م – ۲

اړيږي يادونه: د بنوونځي نهم ټولگي شمير پوهنې کتاب کې مې نوم ليکل شوی، خو ما په کې څه نه دي ليکلي.

د دولسم ټولگي له پاره يې پښتو او دري کتابونه ليکلي وو، چې هغه بيا په بل نامه چاپ شو او پوره ناسمونونه يې درلودل، پرته له هغو پوښتنو يا نور جملو اوبيونو يا حلونو څخه، چې هغه همغه د ډاکټر شينواري د ليکنې په کې پاتې وو او د ده نوم هم په کې نه

وو. د پوهنې وزارت او تر جمهوررريس پورې يې ليکنې وليږلې، خو د نصاب استادانو په غوښتنه يې د نورو کارونو څخه ډډه وکړه، وايي، چې څه مې بې له دې هم نه شو کولی

ژوند ته شينواري د ډاکټر ماخان ميري

پوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل يې نوم ،،ميري،، وو، چې د رحما بابا (ليسه کې نومليکلو وروسته ماخان باندې بدل شو

د کورنۍ نوم : شينواری

د پلار نوم: ارواښاد نورالرحمان

اده پستود مور نوم: ارواښاد

د نيکه نوم: ارواښاد حسن خان

د نيا نوم: ارواښاده صبري بي

۱۵ د سپتمبر په ز ک ۱۹۴۶ د دزېږېدو کال: ډاکټر ماخان شينواری ۱۳۲۲ زېږېدلی دی (دا خو هغه رسمي ز ک دی. سمه نيټه يې نيټه ه ک ۱۳۲۰ خو تره مې وايي، ش ه کلونو منځ کې بايد وي ۱۳۲۰ او (دی

۹۶

د زېږېدو ځای: ننگرهار د شينواريو د هسکې مېنې ولسولې په مورگي کلي کې زېږېدلی

قرانکريم تر له د مورگي غارخلي کلي کې د لمنختون استادانو څخه پنجکتاب، خلاصه، مونيډه، گلستان پوري، چې دا مو بيا په بنوونځي ي هم لوستل، لوستلي، خو بي له دې چې پوره پرې پوه ش

د هسکې مېنې پورې ۱۹۵۴ تر ۱۹۵۱ له :کليوالي ښونځي چې دی يې هم د لومړنيو زوکوونکو له ډلې ،مورگي لومړني ښونځي څخه وو.

ټولگي پورې له ۱۲ د رحمان بابا لېسه : له لومړي او بيا له دريم تر پورې ۱۹۶۵ تر ۱۹۵۴

ټولگي ټولگي پورې د خپل ۱۲ دی د رحمان بابا لېسه کې له دريم تر پياتي شوی اولنمره

زک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې کال کې ۱۹۶۶

زک د سپتمبر مياشت د ښوونځي برس له لارې اتریش ويانا ۱۹۶۶ ته تگ

کال پورې ويانا اړوند مودلينگ کې د الماني يا ښه ۱۹۶۷ تر ۱۹۶۶ يې اتریشي ژبې او د ديارلسم ټولگي لوست

پوهنتون کې نومليکنه، چې د پوره زياتود ويند ۱۹۶۷ اکتوبر (زک کال کې د ډاکټري په اخستلو بريالی شد ۱۹۸۹ ستونځو سره په (دا نو پوره ستونځي دي).

له ۱۹۸۷ زک تر ۱۹۸۸ زک د فبروري تر پای د دباندنيو چارو وزارت کې مامور.

د ۱۹۸۸ مارچ څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان جمهوريت سفارت کې د سفير دندې د شارژد افير (صفر نه وو) تر نوم لاندې.

له هغې وروسته په جرمني کې سياسي پناه.

د ۲۰۰۴ زک جون څخه د ۲۰۰۵ زک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي د پيداېښتي پوهنو څانگه کې دنده.

۹۷

له ۲۰۰۸ زک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د رياضي څانگه کې د پوهني وزارت درسي نصاب کې دنده.

ماخان شينواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۱۹۹۷ څخه همدا د کتابونو ليکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستي، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي.

ماخان ميړي په ۱۹۷۲ کي له لري د ميرمن بناپيري سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتریش ويانا ته ورغلی.

ده د ميرمن بناپيري سره په ۱۹۶۳ ز ک کي کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتریش ويانا کي د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچيان وبخښل، چې څانگه او اباسين نوميري. څانگه په المان کي د پوهنتون علمي همکاره وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسين ملي اقتصاد او ټولنيزه ساپکولوژي لوستلي.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**